

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 52.

Fredagen den 10 maj.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 3 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 406, angående ytterligare rörelsekapital för folkhushållningskommissionen m. m.;

nr 417, angående anslag å tilläggsstat under nionde huvudtiteln för täckande av vissa förskott;

nr 419, med förslag till ny avlöningsstat för statistiska centralbyrån m. m.;

nr 421, angående anvisande av medel till beredande av lokaler i fastigheten nr 1 i kvarteret Sjöhästen åt viss del av krigsarkivet m. m.; och

nr 422, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att under viss förutsättning för kronans räkning inköpa fastigheten nr 2 i kvarteret Neptunus mindre i Stockholm.

Dessa propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts nedannämnda å kammarrens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 381, angående tillfällig löneroglering för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.; och

nr 384, angående tillfällig löneroglering för tjänstemän vid statens vattenfallsverk m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 404, angående ändringar i villkoren för lån från fonden för torvindustriens befrämjande samt anslag till kapitalökning för samma fond.

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 52.

Efter härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 405, angående tillkännagivande att i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln bebådad framställning till riksdagen angående anslag för år 1919 för anordnande av kylinrättningar icke kommer att föreläggas riksdagen beslöt kammaren att överlämna ifrågakvarande skrivelse till jordbruksutskottet.

Härefter remitterades:

till statsutskottet propositionerna:

nr 411, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 under andra huvudtiteln för täckande av vissa förskott;

nr 412, angående avlöningsförhöjning för viss fångvårdstjänsteman;

nr 403, angående anslag å tilläggsstat för år 1918 under femte huvudtiteln för täckande av under år 1917 uppkomna brister å vissa ordinarie reservationsanslag; och

nr 400, angående anslag för upprätthållande av kommerskollegii verksamhet under år 1919 m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 401, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 30 juni 1916 om krigskonjunkturskatt; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 402, angående anvisande av anslag till arvode åt en särskild föredragande inom kontrollstyrelsen för ärenden angående skattefri sprit samt vissa alkoholhaltiga preparat;

nr 408, angående beredande av rörelsekapital för statens industrikommission för tillgodoseende av landets importbehov av industriella råvaror;

nr 410, angående uppförande i riksstaten för år 1919 under femte huvudtiteln av ordinarie anslag till navigationsskolorna m. m.;

nr 413, angående anvisande av anslag till förstärkning av ordinarie anslaget till navigationsskolorna för åren 1918 och 1919; och

nr 414, angående tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal vid sjökrigsskolan och navigationsskolorna.

§ 4.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord ligande motionerna; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet motionen nr 421, av herr *Olsson* i Kollungeröd;

till statsutskottet motionerna:

nr 422, av herr *Nylander m. fl.*;

nr 423, av herrar *Nylander* och *Tengdahl*;

nr 424, av herr *Helger m. fl.*;

nr 425, av herr *Venmerström m. fl.*;
 nr 426, av herr *Hedström m. fl.*;
 nr 427 och 428, av herr *Kjellberg*; och
 nr 429, av herr *Berggren*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 430, av herr *Sundberg*; och
 nr 431, av herr *Vennersten*; samt
 till statsutskottet motionerna:

nr 432 och 433, av herrarna *Norman* och *Magnusson* i Skövde;

och

nr 434 och 435, av herr *Ingvarson*.

§ 5.

Statsutskottets utlåtanden nr 107—118, som nu föredrogos, bordlades åter.

§ 6.

Föredrogos vart för sig statsutskottets memorial:

nr 119, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående anvisande av bidrag till Svenska stadsförbundets verksamhet; och

nr 120, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående understöd åt småbrukskolonien Emaus i Norrtälje jämte i ämnet väckta motioner.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 7.

Härpå föredrogos, men blevo ånyo bordlagda sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 utlåtanden nr 1 och 2, bevillningsutskottets betänkanden nr 40 och 41, lagutskottets utlåtanden och memorial nr 53—57, jordbruksutskottets utlåtanden nr 73 och 74, andra särskilda utskottets utlåtanden nr 1—5, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 13 och 14, andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 9 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 9.

§ 8.

Herr talmannen gav härefter ordet till

Herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman. jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta att å föredragningslistan för morgondagens plenum bland två gånger bordlagda ärenden må uppföras först lagutskottets utlåtande nr 56, därefter andra särskilda utskottets utlåtanden nr 1, 2, 3, 4 och 5 samt därefter övriga ärenden i vanlig ordning.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

§ 9.

Herr *Johansson* i Sollefteå avlämnade en motion, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 353, med förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härberge åt arbetarna m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 436, blev på begäran bordlagd.

§ 10.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för tandläkarinstitutet att till statsverket inleverera vissa medel;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggsarvodet åt vissa extra ordinarie ämneslärarinnor vid allmänna läroverk;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstårsberäkning för tillförordnade folkskolinspektören Knut Bernhard Kjellmark för uppflyttning i högre lönegrad; och

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd för utgivande av tidskriften Biblioteksbladet.

§ 11.

Till bordläggning anmälades:

sammansatta lag- och jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län, dels ock i anledning därav väckt motion; och

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 under nionde huvudtiteln för undersökning av vissa mineralfyndigheter; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 9 §§ i förordningen den 18 juni 1915 om förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom de delar av Västerbottens och Norrbottens län, som ej höra till lappmarken, ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 77, i anledning av väckta motioner om ändring i grunderna för användande av anslaget till rättshjälp åt åbor och lägenhetsinnehavare m. m.

§ 12.

Justerades protokolisutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Persson</i> i Tällberg	under 12 dagar fr. o. m. den 13 maj,	
»	<i>Hansson</i> i Mora-Noret	» 2 » » » 11 »	
»	<i>Kristensson</i>	» den 11 maj,	
»	<i>Lidström</i>	» 6 dagar fr. o. m. den 13 » och	
»	<i>Berglund</i>	» 6 » » » 13 » .	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,31 e. m.

In fidem
Per Cronwall.

Lördagen den 11 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen tillkännagav, att efter överläggning inom talmanskonferensen rörande riksdagens arbete under tiden närmast före och efter pingst bestämts, att plena skulle hållas, arbetsplenium pingstaftonen dock ej på aftonen, bordläggningsplenium tisdagen den 21 och arbetsplenium onsdagen den 22 innevarande maj samt att vid sistnämnda plenium gemensamma omröstningar komme att företagas över då godkända voteringspropositioner.

§ 2.

Justerades protokollet för den 4 innevarande maj.

§ 3.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition nr 406, angående ytterligare rörelsekapital för folkhushållningskommissionen; och yttrade därvid

Vid remiss av propositionen nr 406.

Herr *Sommelius*: Herr talman, mina herrar! Jag tillåter mig säga några ord med anledning av denna kungl. proposition, som kanske ännu icke blivit utdelad på kammarens bord. Jag ber att få på förhand upplysa om, att 1917 års riksdag beslutade ett reservationsanslag på 150 miljoner kronor såsom rörelsekapital till statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livs-förnödenheter, och att av detta ha återbetalats c:a 1,800,000 kronor

Vid remiss av propositionen nr 406. och 882,500 kronor icke blevo tagna i anspråk av det anvisade beloppet. Det belopp, som togs i anspråk, utgjorde något över 148,516,000 kronor.

(Forts.)

I den kungl. proposition, som nu föreligger till remiss, ifrågasättes ett anslag till folkhushållningskommissionen av 85 miljoner kronor. Då jag gör några erinringar med anledning av detta, vill jag jag säga, att jag icke avser att göra någon anmärkning mot herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, ty han har tyvärr icke annat att göra än försöka följa med så gott han kan och försöka skaffa kapital till de anslagskrav, som ställas på honom. Men jag ber få erinra om att det föreligger samtidigt också en utredning om det kapitalbehov, för vars fyllande under det närmaste året medel böra ställas till folkhushållningskommissionens förfogande, och det uppgår till 243,900,000 kronor. Det är sålunda för vårt lilla land oerhörda siffror.

Jag vill nämna med anledning av detta, att jag anser det vara på sin plats, att det en gång i kammaren säges ifrån, att så länge statsutgifterna hejdlöst ökas, så länge riksbankens sedelutgivning stiger i oroväckande grad, så länge komma vi icke ifrån de nuvarande onormala förhållandena i vårt ekonomiska läge. Kan riksdagen icke lära sig förstå, att en gång måste detta taga slut, så får jag säga, att det vore att beklaga, om vi icke en gång kunna återvända till något så när normala förhållanden. Det är icke blott dessa oerhörda statsutgifter, som förorsaka de uppdrivna priserna, utan det är även bristen på varor och det hejdlösa begäret efter förvärv, som visar sig på alla områden och för vilket det vill synas som om även staten fallit offer.

För närvarande har staten såsom synes av dagens tidningar gjort ett avtal med allmänna telefonbolaget om övertagande av detta bolags verksamhet. Jag antar, att riksdagen en gång får lov att älskvärt konfirmera denna stora finanstransaktion. Jag kan icke annat än beklaga, att man icke vill förstå faran av vårt forcerade finansiella läge. Statens förvärvsbegär kan icke tillbakavisas, synes det. På alla möjliga områden försöker staten att slå under sig företag, som äro avsedda att bedrivas genom enskildas verksamhet, och det är märkvärdigt, att man icke kan låta den enskilda företagsamheten vara i fred icke ens för staten och ännu mindre för vårt lands penningväsen. Jag erfor nyligen, att statens järnvägar spekulerar på att övertaga alla enskilda järnvägar. Jag kan icke riktigt fatta och förstå vad man menar med detta.

Emellertid har den föreliggande kungl. propositionen föranlett mig att uttala mina farhågor för ett ekonomiskt system, som icke vilar på den största försiktighet med avseende på statens alla utgifter. Det går icke längre, det måste sättas en gräns för detta, om icke det hela skall hemfalla åt allmän villervalla.

Jag hade hoppats och önskat att för hela denna statsverksamhet, som numera frodas och trives så väl i vårt land, skulle kunna finnas andra former, att man skulle kunna finna något annat sätt, varigenom man bättre kunnat lösa de uppgifter, som föreligga för

oss i dessa kritiska tider. Men det synes ogörligt, eftersom man icke bemödar sig om att på något sätt hämma detta slöseri med statens medel. Jag fruktar emellertid, att man får en läxa, som gör, att man lär sig nödvändigheten av att återvända till bättre och sundare förhållanden.

Vid remiss av
propositionen
nr 406.
(Forts.)

icke heller tror jag, att svenska medborgare eller ledamöter av riksdagens kamrar kunna vara nöjda, då de ha åtskillig känning av obehaget att tjäna produktionens intressen under den nuvarande regimen under statens ombud och representanter, under ett ämbetsmannavälde, som icke skyr något, när det gäller att kujonera svenska medborgare i deras ärliga arbete att producera tillräckligt med livsmedel och varor för landets behov.

Herr talman, jag har icke velat med dessa få ord kasta skulden på någon särskild utan har blott tillåtit mig erinra om nödvändigheten av att man allvarligt vaknar till förståelse för den fara, som ligger i ett system sådant som det varunder vi nu leva. Jag hade trott, att man skulle kunna tillämpa ett system, som kunde fungera mera tillfredsställande än det närvarande, ty det som i högre grad än något annat bidrager till det svåra finansiella läget är och förblir de ständigt ökade statsutgifterna.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt hänvisa ifrågavarande proposition jämte det i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandet till jordbruksutskottet.

Härefter föredrogos var för sig övriga på kammarens bord ligande propositioner; och remitterades därvid:

till jordbruksutskottet propositionen, nr 417, angående anslag å tilläggsstat under nionde huvudtiteln för täckande av vissa förskott; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 419, med förslag till ny avlöningsstat för statistiska centralbyrån m. m.;

nr 421, angående anvisande av medel till beredande av lokaler i fastigheten nr 1 i kvarteret Sjöhästen åt viss del av krigsarkivet m. m.; och

nr 422, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att under viss förutsättning för kronans räkning inköpa fastigheten nr 2 i kvarteret Neptunus mindre i Stockholm.

§ 4.

Vidare föredrogos och hänvisades till lagutskottet herr *Johanssons* i Sollefteå å kammarens bord vilande motion nr 436.

§ 5.

Härpå föredrogos, men bordlades åter sammansatta lag- och jordbruksutskottets utlåtanden nr 1 och 2 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 76 och 77.

§ 6.

Herr statsrådet *Nilson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 423, angående anordnande av avloppsledningar från militäretablissemangen å Järvafältet.

Denna proposition bordlades på begäran.

§ 7.

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.

Till avgörande förelåg nu lagutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om statsdepartementen, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 18 januari 1918 dagtecknad proposition, nr 23, vilken hänvisats till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt, i statsrådet fört protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

*Lag**om statsdepartementen.*

Härigenom förordnas, att statsdepartementen skola vara åtta och hava följande huvudsakliga verksamhetsområden, nämligen:

utrikesdepartementet: utrikes ärendena;

justitiedepartementet: lagärenden och justitieförvaltningen;

lantförsvarsdepartementet: försvarsväsendet till lands;

sjöförsvarsdepartementet: försvarsväsendet till sjöss;

civildepartementet: inre civil förvaltning, ärenden angående allmänna hälso- och sjukvården samt ärenden av social natur, så ock ärenden rörande samfärdselanstalter och allmänna arbeten;

finansdepartementet: finansförvaltningen och skatteväsendet samt ärenden rörande handel, industri och sjöfart;

ecklesiastikdepartementet: kyrkoärenden samt ärenden rörande undervisning, vetenskap och konst; samt

jordbruksdepartementet: ärenden rörande jordbruk, domäner och skogar.

Denna lag träder i kraft den dag, då det vilande förslaget till ändrad lydelse av §§ 4, 5, 6 och 15 regeringsformen, §§ 6, 10, 20, 32, 33, 38 och 43 riksdagsordningen samt § 1 4:o tryckfrihetsförordningen, efter att hava av riksdagen antagits, varder av Konungen gillat.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nr 130 i första kammaren av herr *Clason* med förslag om inrättande av ett handelsdepartement och nr 271 i andra kammaren av herr *Sommelius m. fl.*, som föreslagit inrättande av såväl ett handelsdepartement som ett kommunikationsdepartement.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte, under förutsättning att det vilande förslaget till ändrad lydelse av §§ 4, 5, 6 och 15 regeringsformen, §§ 6, 10, 20, 32, 33, 38 och 43 riksdagsordningen samt § 1 4:o tryckfrihetsförordningen, bleve av riksdagen antaget, för sin del antaga följande

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

Lag
om statsdepartementen.

Häri genom förordnas — — — nio — — — nämligen:

finansdepartementet: finansförvaltningen och skatteväsendet;

jordbruksdepartementet: ärenden rörande jordbruk, domäner och skogar; samt

handelsdepartementet: ärenden rörande handel, industri och sjöfart.

Denna lag — — — gillat.

B) att ovanberörda motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under mom. A hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Pettersson* i Södertälje, *Stürner*, *Lindqvist* i Kosta, *E. I. Lindley* och *Karlsson* i Fjäl, vilka ansett, att utskottet bort, med avstyrkande av de utav herr *Clason* samt herr *Sommelius* m. fl. väckta motionerna, tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition.

Sedan utskottets hemställan föredragits begärdes ordet av

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *Löfgren*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Den kungl. proposition, som nu föreligger till behandling, är av synnerligen viktig beskaffenhet. Propositionen har rönt ett mottagande i lagutskottet, som gör, att jag redan från början är angelägen om att konstatera regeringens ställning till den föreliggande frågan.

Det händer ibland, att ens önskningsar här i världen ha oväntade konsekvenser, och man brukar då säga, att man blivit bönhörd över hövan. I detta fall kan man verkligen säga, att regeringen blivit bönhörd över hövan av lagutskottets majoritet. Propositionen avser nämligen icke något annat — och det är visserligen icke så litet — än att få till stånd friare former än de nuvarande grundlagsfästa för att göra det möjligt att bestämma om ett ökat antal departement och om en ny indelning av departementens arbete. Bland annat, ja, till och med främst, kan man säga, har propositionen avsett att göra det

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

möjligt att på den tid, när frågan är fullt mogen, få till stånd ett särskilt departement för handel, industri och sjöfart. Lagutskottets majoritet inskränker sig emellertid icke till att tillstyrka skapandet av de möjligheter, som Kungl. Maj:t begär. Nej, lagutskottet vill till på köpet och på stående fot omedelbart införa ett handelsdepartement. Och utskottet tror sig kunna åstadkomma denna underbara verkan genom att helt enkelt införa en lag, däri det står, att vi redan ha ett handelsdepartement. Inför denna minst sagt besynnerliga situation, i vilken riksdagen sålunda försatts av lagutskottet, har riksdagen blivit bragt genom att lagutskottets majoritet anslutit sig till en av herr Clason väckt motion.

Huru ställer sig nu denna herr Clasons motion till den fråga, som i verkligheten här föreligger till avgörande? Ja, jag vill med några ord besvara detta spørsmål och tillse vad som är gemensamt och vad som är skiljaktigt om man med propositionen jämför herr Clasons motion.

Vi äro ju alla överens om, att det behöves en modernisering av vår centrala förvaltning. Det erkännes i propositionen, och det utvecklas också i herr Clasons motion. Vi behöva ett eller två nya departement och av dem ett handelsdepartement. Det äro vi allesammans eniga om. Ja, det kan hända, att vi befinnas behöva tre departement. Men i sådant fall torde detta syfte icke kunna vinnas på annat sätt än genom att man sammanslår två av de nuvarande departementen, och andra kammaren har givit anvisning på ett sätt därvidlag, nämligen att man sammansloge de nuvarande lant- och sjöförsvarsdepartementen. För att möjliggöra en snar och smidig lösning av dessa organisationsspörsmål, som ha samband med den nya departementsindelningen, har konstitutionsutskottet vid detta års riksdag anmält ett förslag till grundlagsändring, som även de två föregående regeringarna upptagit som sitt, och som 1917 års riksdag antagit som vilande. Detta förslag till ändring av grundlagen innebär en ändring i den nuvarande grundlagsbestämmelsen därom, att antalet departement fastslås till att vara 8 och att deras verksamhetsområden på visst sätt bestämmas i grundlagen. I stället inkränker sig den nya grundlagstexten, liksom förhållandet var med förslaget 1917, till att bestämma antalet till mellan 8 och 10 och säger intet om departementens verksamhetsområden. Den nya grundlagstexten överlämnar till en särskild, av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt stiftad lag att bestämma både om antalet inom nu angivna gränser och verksamhetsområdena för de olika departementen. Den nu omtalade grundlagsändringen har varit det väsentliga i det nu föreliggande förslaget både nu och vid 1917 års riksdag. Den har varit det, som från Kungl. Maj:ts sida begärts och av riksdagen 1917 blivit antaget.

Den allmänna lag om departementsindelning, som vi nu hålla på med att diskutera, innefattar däremot intet annat än ett provisoriskt överflyttande till allmän lag av de nuvarande bestämmelserna i grundlagen om antal och verksamhetsområden. Denna allmänna lag utgör, kan man säga, ett provisoriskt bihang till grundlagstexten. Vid 1917 års riksdag var nämligen Kungl. Maj:t icke färdig med

den nya stora departementsreformen, och därför hade man ingen annan utväg, för att få ändring i grundlagen till stand, än att överföra de nuvarande grundlagsbestämmelserna till det lagförslag, som vi nu tala om. Detta har sålunda också det redan tidigare förelagts riksdagen, och detta samma förslag har i den form, vari det av den nuvarande regeringen framlagts, lämnats av riksdagen utan anmärkning.

*Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)*

Vid 1918 års riksdag är situationen densamma som 1917. Då är icke heller departementsreformen färdig till avgörande, och därför framlägga vi samma provisoriska lagförslag som förut. Ty det är för alla uppenbart, att om vi taga bort bestämmelsen ur grundlagen om departementens antal och verksamhetsområden, så måste vi flytta över den till något annat ställe, om departementen skola äga något lagbud att stödja sig på. Det är själva meningen med och karaktären av nu ifrågakvarande lagförslag.

Nu föreslår herr Clason — och de herrar som förenat sig med honom gå också ut från detta — att förslaget till grundlagsändring skall antagas och att det sålunda skall stå i grundlagen, att departementen skola vara mellan 8 och 10. Han utgår härifrån, men föreslår därjämte, att i den särskilda lagen om statsdepartementen skulle redan nu införas bestämmelser om handelsdepartementet som ett nionde departement. Nu är frågan: Vad innebär detta av lagutskottet i anslutning till herr Clasons motion framlagda förslag? Jo, detta förslag, som icke är grundat på någon slutgiltig utredning, innebär ett principiellt ingrepp i frågan om indelningen av vår centrala förvaltning betraktad som en helhet. Detta lagutskottets betänkande vill beröva lagförslaget dess provisoriska karaktär genom att på en enstaka punkt taga definitiv ställning till den framtida organisationen av centralförvaltningen. Detta innebär förslaget, men i övrigt innebär det faktiskt ingenting. Om detta av lagutskottet tillstyrkta förslag antages av riksdagen, har det eftersträfvade handelsdepartementet därmed icke bragts ett tuffjäät närmare sin lösning.

För att inse detta förhållande, som dock torde få anses självklart, är det tillräckligt att konstatera, hur utskottet tänkt sig, att lagen och därmed det nya departementet för handel, industri och sjöfart skulle träda i verksamhet och börja fungera. Man får väl antaga, att utskottet menat, att vi till en början i dag på morgonen skulle antaga denna lag om att departementen skola vara nio, och att vi sedan längre fram på dagen skulle antaga den vilande grundlagsändringen. När sedan båda förslagen gått igenom i kamrarna, skulle i slutet av riksdagen, när grundlagsändringen gillats av konungen genom formaliteterna på rikssalen, lagen till vilken grundlagsändringen hänvisar utan vidare träda i kraft.

På det sättet skulle landet enligt dessa herrars mening om cirka tre veckor vara välsignat med ett alldeles nytt departement, men ett departement, som icke har ett öre i kostnadsanslag, icke en enda man till sitt förfogande, i vad det gäller departementets arbetskraft, och icke heller något närmare bestämt arbetsområde. Vi ha med denna utomordentligt enkla reform fått ett nytt namn och en ny lag, som

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

bara är en lag på papperet. Men något handelsdepartement, någon i verkligheten existerande ny gren av statsförvaltningen, det har icke tillkommit genom detta synnerligen enkla sätt att lagsätta.

Att det varit utskottets mening, att vi så snart formaliteterna på rikssalen vore avslutade, skulle ha grundlagsändringen genomförd och därmed ett nytt departement, en sådan tanke är verkligen så crinlig, att syftet hos lagutskottets majoritet torde ha varit ett annat. Jag går således i det följande ut ifran vad som enligt min mening möjligen kan anses rimligt, nämligen att man tänkt sig att först antaga denna lag med bestämmelserna om handelsdepartementet samt att därefter riksdagens båda kamrar skulle enas om att uppskjuta antagandet av grundlagsändringen till nästa riksdag, då Kungl. Maj:t kunde vara färdig att framlägga ett motiverat förslag till inrättande av ett handelsdepartement. Nåväl, om genom båda kamrarnas beslut ett dylikt uppskov med antagandet av grundlagsändringen skulle komma till stånd, får då verkligen handelsdepartementet härigenom en större garanti för sin tillblivelse genom detta experiment? Nej, visst icke! Man uppskjuter härigenom just det väsentliga i denna lagstiftning, det som var meningen i förslaget, nämligen att få en vidare ram att röra sig inom, när det gäller att bestämma formerna för departementsindelningen. Men, mina herrar, grundlagsändringen *kan* falla vid en kommande riksdag, och då utsättes också själva frågan om handelsdepartementet för faran att uppskjutas på en obestämd framtid. Låt oss emellertid antaga, att ingen av kamrarna har denna onda avsikt att fälla grundlagsförslaget om det sker ett uppskov till en senare riksdag. Antag vidare, att båda kamrarna nästa gång skulle ha den bästa vilja att inrätta ett handelsdepartement. Om det då till nästa riksdag föreligger ett fullständigt utrett förslag från Kungl. Maj:ts sida med begäran om anslag till ett nytt sådant departement, då frågar jag: Är det verkligen andra kammarens allvarliga mening, att kammaren nu vill binda sig vid ett obestämt något i framtiden, bara det heter handelsdepartement? Kommer det icke att bero på läggningen av det förslaget, om riksdagen slutligen, när frågan blir aktuell, verkligen önskar bevilja anslag till ett visst sådant departement eller icke? Jag skulle tro, att riksdagen vill förbehålla sig fri prövning och därefter bestämma sin ståndpunkt. Men då hänger också den nu föreslagna bestämmelsen fullständigt i luften, ända tills det blir fråga om att utföra den i det verkliga livet.

Det som i denna sak är mest ägnat att förväna är, att förslagsställaren är herr Clason i första kammaren. När vi för helt kort tid sedan diskuterade kvinnans rösträtt, hade konstitutionsutskottet också lagt fram ett förslag till grundlagsändring, en grundlagsändring, som i en viss punkt hänvisade till en lag, antagen i enklare former, vallagen. Allt det väsentliga i denna grundlagsändring, nämligen frågan om makarnas rätt att rösta för varandra, var emellertid intaget i grundlags^{texten}exten, ehuru de närmare bestämmelserna om, huru denna röstning skulle gå till, voro hänvisade till vallagen. Hur hette det då från herr Clason och hans medreservanter? Jo då, för helt kort

tid sedan, var det blankt omöjligt att godkänna en hänvisning till något, vars innehåll icke var fixerat. Det kunde tänkas, sade man, att man i framtiden icke kunde enas om vallagens innehåll i den punkten, och då bleve grundlagens bestämmelse i samma punkt otillämplig. Men nu är man från samma håll med om ett utomordentligt konglomerat av samtida bestämmelser med obestämbär innebörd. Om jag nu som förut utgår ifrån, att antagandet av denna grundlagstext skulle komma att uppskjutas till ett kommande år, vad hade vi då? Jo, för det första hade vi en grundlag alltså gällande, där departementens antal är bestämt till åtta och deras verksamhetsområden angivna. Vidare skulle vi ha en vilande grundlag, där departementens antal skulle vara åtta — tio. Dessutom skulle vi ha en slutligt anagen lag, enligt vilken departementens antal skulle vara nio, såsom herr Clason och lagutskottet nu föreslå. Men detta nionde departement skulle vara ett departement, som man visste vad det kallades, men icke vad det var.

När vi talade om kvinnans rösträtt vid det bekanta tillfället häromsistens, hörde vi både på den nyssnämnda punkten och över huvud taget åtskilligt om kravet på utredning i alla möjliga riktningar. Och den utredningen borde Kungl. Maj:t under alla förhållanden vidtaga, även om det gällde att utveckla synpunkter, som icke voro Kungl. Maj:ts utan deras, som voro motståndare till Kungl. Maj:ts förslag. I detta fall är man däremot färdig att fatta beslut i en viktig organisationsfråga utan att ha sett organisationsplanen och utan Kungl. Maj:ts utredning och förslag, och detta till på köpet i ett spörsmål, som djupt ingriper på alla områden av Kungl. Maj:ts eget verksamhetsfält.

Vad en sådan politik i viktiga konstitutionella frågor än må vara, icke förefaller den att vara vidare konstitutionell. Lika litet gagnas genom en dylik politik vad man vill vinna i den nu föreliggande saken. Det må vara förklarligt, jag undrar icke på det, att de som speciellt anse sig vara kallade att här i riksdagen företråda näringar, sjöfart, handel och industri, att de, i synnerhet efter ett regeringsskifte, äro angelägna om att framhålla behovet av ett särskilt departement, som vore liksom bestämt för deras egen räkning. Detta gäller icke minst nu, då det sitter en vänsterregering, som ju av högern påstås vara enligt naturens ordning bestämd motståndare till handel och industri. Men ett verkligt intresse för saken hade i denna fråga liksom i varje ärende, som är i behov av Kungl. Maj:ts medverkan för att kunna avgöras, fått ett lämpligt uttryck genom en skrivelse till Kungl. Maj:t, som stimulerat Kungl. Maj:t till att vidtaga de åtgärder, som man ansåo dröjde allt för länge.

Ja, mina herrar, strax efter riksdagens början — jag har icke riktigt klart för mig, om icke till och med det faktum jag nu skall omtala förelåg innan propositionen framlagts — gingo motionärer, herrar Sommelius, Lübeck m. fl., fram just denna väg, som är den naturliga, då det gäller att visa sitt intresse för ett handelsdepartement. De väckte nämligen en motion med begäran om skrivelse till Kungl. Maj:t med påminnelser om angelägenheten av att man snart

*Ang. lag om
statsdeparte-
menten.*

(Forts.)

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

finge till stånd ett handelsdepartement. Och icke bara ett departement, utan till och med två departement motionerade de om, nämligen dels ett handelsdepartement och dels ett särskilt kommunikationsdepartement. Men, mina herrar, varför fullföljdes icke denna riktiga väg?

Jo, när herr Clason väckt sin motion om omedelbart införande — på papperet nämligen — av ett handelsdepartement, ville de övriga motionärerna icke vara sämre, utan gjorde en liknande motion om införande direkt i lagen till och med av två departement, ett handels- och ett kommunikationsdepartement.

Vad hade nu inträffat under den tid, som förflutit mellan den först ingivna framställningen om en skrivelse till Kungl. Maj:t och de senare motionerna om införande i lagen av ett handelsdepartement? Jag kan icke finna att annat hade inträffat, än att regeringen på skilda sätt uttryckligen tillkännagivit sitt eget varma intresse för att skyndsamt få till stånd ett handelsdepartement. Detta regeringens intresse för frågan är manifesterat i propositionen på ett mera tydligt sätt, än någonsin förut varit fallet. Samma intresse uttrycktes under remissdebatten av finansministern på föranledande av en av motionärerna, herr Nylander. Slutligen har även på annat sätt regeringens bestämda avsikt att taga upp och slutföra denna fråga kommit till uttryck.

Alltså, så länge man ansåg, att man kunde gå ut ifrån, att regeringen var ointresserad för frågan, gick man den enda framkomliga vägen och begärde hos Kungl. Maj:t att få frågan skyndsamt löst. Men sedan det blivit uppenbart, att regeringen, också den, insåg och behjärtade behovet av ett handels- och sjöfartsdepartement, då var man strax färdig att övergå till det oformliga och för sakens befrämjande fullständigt onyttiga sätt att demonstrera, som jag nyss sökt karakterisera.

Mina herrar, en under dessa omständigheter framkommen demonstration kan icke gärna förstås på annat sätt än så, att man ifrågasätter regeringens ärliga vilja att fullgöra sina utfästelser, den ärliga meningen av vad regeringen säger, när den uttrycker sitt intresse för ett handels- och sjöfartsdepartement. Ja, man insinuerar också, om icke precis i lagutskottets utlåtande, så åtminstone i den press, som står dess majoritet nära, att frågan på något sätt skulle ha kommit i bakvatten genom den nuvarande regeringen. Man talar om ett fullständigt utarbetat förslag till departementsindelning och särskilt till ett handelsdepartement, som sedan rätt länge tillbaka skulle legat färdigt inom justitiedepartementet och som jag i egenskap av föredragande i frågan på något sätt skulle ha, jag vet icke, om jag skall säga undansnillat, men i allt fall underlåtit att utnyttja. Låt mig en gång för alla, även så att det höres av pressens representanter, säga ifrån, att intetdera av dessa påståenden är till någon del riktigt. Denna regering har haft minst lika stort intresse som de två föregående för frågan om ett handelsdepartement. Men denna regering har också på samma sätt som de två föregående regeringarna förstått och bedömt de svårigheter, som

äro förenade med själva organisationsspörsmålet. Vidare är det så, att vid regeringens tillträde fannus det ingen som helst bearbetning av kommittéförslaget av år 1913 om ett handelsdepartement, d. v. s. det under den Staaffska regeringens tid framlagda kommittéförslaget.

*Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)*

För att klargöra dessa fakta, som jag rent av anser det vara för min heder nödvändigt att göra, ber jag herrarna kasta en blick tillbaka på vad som yttrats i frågan från statsrådsbänken sedan år 1914. Vid 1914 års riksdag förelåg alldeles samma förslag till ändring, som nu föreslås, i grundlagsbestämmelserna om departementsindelningen. Den dåvarande justitieministern betygade sitt intresse särskilt för ett handelsdepartement, men han framhöll frågans obestriddliga sammanhang med övriga frågor om organisation av den centrala förvaltningen, och han kunde icke säga någonting alls om den tid, inom vilken ett handelsdepartement skulle kunna bringas till införande.

År 1916 väckte herr Sommelius en interpellation här i kammaren, ställd till excellensen Hammarskjöld. Den besvarades av honom på det sättet, att han förklarade, att regeringen delade det i vida kretsar omfattade intresset för ett handelsdepartement. För sin egen del sade sig emellertid excellensen Hammarskjöld anse, att interpellanten i någon mån överskattat betydelsen därav, att handeln, sjöfarten och industrien äga, såsom det plägar heta, en egen målsman vid Konungens rådsbord. Ja, så sade han om sitt eget intresse. Hur som helst ansåg statsminister Hammarskjöld det då närmast föreliggande behovet vara att genom ändring i grundlagen göra det lättare att få till stånd ett beslut från regering och riksdag om ett handelsdepartement. Den Hammarskjöldska regeringens chef hyste alltså ett rätt så svalt och platoniskt intresse för handelsdepartementet, och detta intresse utlöste sig icke alls under denna regim i någon som helst handling, annat än så, att den ifrågavarande grundlagsändringen dels 1914 och dels 1917 förelades riksdagen.

Vad justitieminister Hasselrot vid den sistnämnda tiden, i mars 1917, trodde om de snara utsikterna för ett handelsdepartement är citerat i den proposition, som från regeringen har avlämnats. Även vid denna tid, i mars 1917, påpekades i den dåvarande regeringens proposition det givna sammanhanget mellan denna fråga och andra frågor, och man ställde icke i bestämd utsikt något förslag i ämnet förrän möjligen till 1919 års riksdag. När frågan om grundlagsändring i juni 1917 förekom, efter det att som bekant regeringsskifte hade ägt rum, hade icke någon ändring skett vare sig i regeringens ståndpunkt eller i frågans läge. Under debatten den 6 juni i första kammaren — jag nämner data, därför att de ha rätt stor betydelse för att bedöma, huruvida vi ha försummat någonting — yttrade dåvarande justitieministern Stenberg bland annat följande: »Till följd av omständigheter, som jag nu icke vill närmare beröra, men som äro av mångahanda art, har det ännu icke varit möjligt för Kungl. Maj:t att komma fram med förslag om inrättande av nya departement eller om ändring i de

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

nuvarande departementens indelning. Även denna riksdag kommer att förgå, utan att något beslut härom kan bli fattat.» Justitieministern Stenberg framhöll emellertid önskvärdheten utav att man finge en grundlagsändring igenom, alldeles som vi nu göra, ty, sade han, då finnes möjlighet att redan under nästa år få en sådan reform till stånd och om det då icke skulle låta sig göra — d. v. s. under 1918 års riksdag — så dock under vilket som helst av de följande åren eller nästa treårsperiod. Så hette det i juni 1917.

När den nu sittande regeringen efter den 19 oktober 1917 för första gången fick tillfälle att taga befattning med saken, så förelåg, som nämnt, ingen som helst färdig bearbetning av det gamla, under helt andra, normala förhållanden framlagda kommittébetänkandet av 1913, och icke heller förelåg, såvitt jag vet, något principbeslut från den närmast föregående regeringens sida om huru denna fråga och därmed sammanhängande frågor skulle upptagas och lösas. Jag säger detta, icke såsom en förebräelse, ty den förra regeringen hade likaväl som den nuvarande mycket för händer, men jag konstaterar det såsom ett faktum, vars riktighet jag förmodar herr Lindman är den förste att bekräfta.

Nu vill jag fråga herrarna: är det rimligt att begära, att regeringen, sedan frågan om ett handelsdepartement under åratat fått ligga till sig på detta sätt, skulle, mitt under det att den hade att upptaga fortsättningen av arbetet med den redan påbörjade statsregleringen, ha medhunnit hela den slutliga utredningen om en ny särskild budget för ett nytt särskilt departement? Något sådant skulle icke ha medhunnits, även därest frågan om ett handelsdepartement betraktats som en alldeles fristående fråga. Detta framgår med full tydlighet, om vi se på vilka ärenden, som enligt 1913 års kommittébetänkande förutsattes komma att överflyttas till handelsdepartementet. Det förhåller sig nämligen icke så, att det är fråga blott om att bryta ut en del ärenden från finansdepartementet och flytta över dem till handelsdepartementet, utan det gäller betydliga förändringar även i fråga om departementens arbetssätt och arbetsområden i övrigt. Något slutligt förslag föreligger ju icke, men för att visa, hur man år 1913 tänkt sig saken, vill jag nämna, att det då ifrågasattes, att från justitiedepartementet skulle överflyttas ärenden angående tillämpning av lagen om skydd för varumärken; från sjöförsvarsdepartementet ärenden angående skeppsmätningen och navigationsskolorna; från civildepartementet ärenden angående elektriska anläggningar, eldfarliga oljor, explosiva varor och koncessioner; från eklelesiastikdepartementet den tekniska undervisningen — en mycket tvivelaktig fråga, som fordrar speciell utredning —; från jordbruksdepartementet ärenden angående husslöjden, torvindustrin, vissa gruvärenden och ärenden angående den geologiska undersökningen. På alla dessa områden hade man i oktober 1917 redan börjat på att beräkna och bestämma anslagen, och propositionerna voro till stor del skrivna vid den tidpunkt, då man skulle börjat syssla med dessa ärenden.

Men nu instämmer jag dessutom till fullo med de två föregå-

ende regeringarnas uppfattning därom, att denna fråga ingalunda kan betraktas som en fristaende fråga, vilken egentligen angår blott handelns och industriens målsmän, utan den hänger på det allra närmaste ihop med en hel del andra spörsmål om organisationen av den centrala förvaltningen. Detta förhållande demonstreras redan genom de olika motionärernas yrkanden. Om vi se på herr Clasons motion, så tänker han sig möjligheten av att man, till och med utan någon utredning — ty nu behövs det ingen utredning — skulle kunna flytta över icke blott en del av finansdepartementets och andra ovannämnda ärenden utan även hela skötseln av kommunikationsanstalterna från civildepartementet till handelsdepartementet. De andra motionärerna ha däremot klart för sig, att kommunikationsanstalterna och statens allmänna arbeten behöva sitt eget departement. Sålunda se vi, att här i en synnerligen viktig, närliggande fråga en betydande skiljaktighet i utgångspunkterna förefinnes. För övrigt vill jag nämna, att i 1905 års riksdagsskrivelse, varigenom ett handelsdepartement för första gången begärdes av riksdagen, man också tydligt hade uppe tanken på att överföra kommunikationsanstalterna till det nya handelsdepartementet.

För min egen del får jag säga, att jag lutar åt den meningen, att andrakammarmotionärernas ståndpunkt är riktig, att kommunikationerna och de allmänna arbetena behöva sitt eget departement och att icke dessa saker böra sammanblandas med vad som hör under handelsdepartementet.

Men vidare finnes det en annan viktig sak, som bör ligga denna kammare särskilt nära om hjärtat, och det är, att det särskilt finnes ett intresse, som måste anses jämnställt med behovet av ett handelsdepartement, nämligen intresset av större enhetlighet och koncentration av de sociala ärendena. Regeringen har bestämt uttalat sig för det snara införandet av ett handelsdepartement. Vi utgå därvid icke blott från den mera mekaniska uppfattning, som yrkar på ett handelsdepartement för att sammanföra vissa nu befintliga byråer under en gemensam administration. Nej, jag tror, att ett handelsdepartement är behöfligt icke så mycket för det gamla arbetets skull som för det nya arbetets skull, det nya arbete, som väntar oss för bevakningen av våra ekonomiska intressen i den hårda strid, som råder och än mera stundar på världsmarknaden. Men denna åsikt är en modern ledning av vår handelspolitik ett önskemål icke blott för företagarna, för de stora producenterna, utan också ett önskemål för arbetarna och för hela landet. Däri instämmer jag till fullo.

Detta om handelsdepartementet. Men här som i andra fall äger den gamla regeln sin tillämpning, att det gäller att det ena göra och det andra icke låta. Det gäller att skapa en god ledning av vår handel, vår industri och vår sjöfart. Men det gäller vid sidan därav i lika mån att skapa ett fullt effektivt organ för ledningen av den sociala välfärdspolitiken. Är den första frågan, om ett handelsdepartement, en fråga av vikt för de skilda klasserna, så är den senare frågan icke mindre viktig för samhällsutvecklingens lugna

Ang lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

gång och därmed även för dem, som stå på arbetsgivaresidan. Det kan hända, att frågan om ett socialdepartement löses bäst — jag skulle tro, att den löses bäst — genom att de sociala ärendena äro kvar under civildepartementet och kommunikationsverken brytas ut till ett särskilt departement. Men jag vill bara erinra om att även den frågan är av rätt så omfattande art och kräver särskild utredning.

Men sedan jag konstaterat detta, de sociala ärendenas likaberättigande med det spörsmål, som vi nu tala om, så frågar jag: vill andra kammaren vara med om att berövas åtminstone en del av sin kontroll över hela omorganisationen av statsförvaltningen bara för nöjet att se på papperet ett handelsdepartement, som icke existerar i verkliga livet? Jag tänker mig, att kammaren icke vill vara med om en sådan behandling av likaberättigade spörsmål, och antagandet av denna kammarens uppfattning har, det bekänner jag, också varit en realitet, med vilken regeringen räknat, när den tagit ställning till nu föreliggande fråga.

Men till sist ber jag att få upprepa, vad från regeringshåll vid olika tillfällen förut förklarats, att regeringen och icke minst jag personligen har den bestämda avsikten att så skyndsamt som möjligt utreda frågan om ett handelsdepartement och framlägga förslag till ett sådant i dess rätta och naturliga samband med vissa andra organisationsfrågor rörande departementsindelningen, och för min del vill jag, som är formellt ansvarig för föredragningen av dessa ärenden, göra allt vad på mig ankommer för deras påskyndande i största möjliga grad.

Jag har, herr talman, rätt så vidlyftigt vidrört här föreliggande spörsmål, och jag vill ej neka till att jag härvid känt mig ha också en rent personlig affär att klara upp. Jag har varit angelägen att söka göra klart, att någon försummelse av mig såsom föredragande departementschef vid ärendets beredning icke förelagat. Jag har haft så mycket större skäl därtill, som i ledande pressorgan och även på annat håll påståtts, att de skäl, som jag offentligen anfört för omöjligheten att nu komma med ett fullständigt förslag till handelsdepartement, allenast vore svepskäl. En av de ledande högertidningarna har i en artikel i går sökt utnyttja den skiljaktighet, som tidningen tror finnas mellan denna kammares liberala och socialdemokratiska ledamöter på denna punkt, genom en välvillig anvisning till kammaren att rösta med sakskaalen i lagutskottsmajoritetens motivering, men att däremot icke hjälpa reservanterna att »hålla justitieministern bakom ryggen», ty, säger tidningen, »det gives nu tillfälle att förverkliga detta gamla önskemål» — införandet av handelsdepartement om ett par tre veckor — »det finns nu tillfälle att förverkliga detta önskemål, och att göra det är långt viktigare än att hålla justitieministern om ryggen».

Herr talman, mina herrar, jag ber att få säga, att jag varken nu eller framdeles tänker anhålla, att någon skall hålla mig om ryggen. Men med en viss tillförsikt ber jag, efter vad jag nu anfört, att få överlämna till kammarens bedömande, till bedömande av

medlemmar inom de olika partierna: på vems sida ligga sakskalet och på vems sida dölja sig svepskalet?

*Aug. lag om
statsdeparte-
menten.*
(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Efter det utredande och uttömmande anförande, som herr justitieministern här hållit, antar jag, att den fråga vi nu behandla ligger upplagd och klar för kammaren. Kammaren förstår då, att de, som intressera sig för frågan om inrättandet av ett handelsdepartement, i själva verket icke befodra detta önskemål genom att nu rösta för bifall till lagutskottets välmenande men något förhastade förslag. Jag kan därför nu fatta mig kort.

Till en början vill jag anmärka, att den omständigheten, att antalet reservanter vid detta betänkande icke är större än fem, icke beror på att de som röstade mot lagutskottsmajoritetens förslag endast ej voro flere, utan det beror på en olyckshändelse vid antecknandet av utskottets närvarande ledamöter, i det att två herrar, som ytterligare skulle varit reservanter, icke blivit antecknade som sådana. Jag är bemyndigad att anmäla detta för herr Helgers vidkommande, då han icke är närvarande i dag, och jag antar, att herr Ericsson i Ätvidaberg skall lämna samma förklaring för sin del.

Herr justitieministern förklarade att han och regeringen för sin del icke saknade intresse för inrättandet av ett handelsdepartement. Jag skall be att härtill få lägga ett ord om innebörden av det beslut, som kammaren antagligen här kommer att fatta — jag utgår nämligen från att efter de upplysningar, som herr statsrådet lämnat, det icke kan komma ifråga, att andra kammaren nu bifaller utskottets förslag. Om så sker, får ett sådant beslut icke anses innebära, att kammaren skulle sakna intresse för inrättandet av ett statsdepartement för handel, industri och sjöfart. Andra kammaren har vid upprepade tillfällen uttalat sitt intresse för denna sak, och jag tror knappast, det är någon i kammaren, som icke inser, att handel, industri och sjöfart kunna behöva en särskild målsman i statsrådet. Men kammaren intresserar sig också helt visst för den frågan, om icke ett särskilt departement för kommunikationerna bör komma till stånd. Icke mindre intresse torde kammaren hysa för den frågan, huru de sociala ärendena i framtiden skola ordnas inom regeringen, om icke de behöva en särskild målsman eller på annat sätt en mera tillfredsställande anordning. Och slutligen har denna kammare förut hävdat den mening, att vid en blivande omreglering av statsdepartementen även den frågan bör komma under övervägande, om icke de båda försvarsdepartementen lämpligen kunna sammanslås. Om nu den fråga, som nu är före — fränsett de enligt min mening oöverbanneliga formella svårigheter, som justitieministern behandlat — löses för sig, så är det uppenbart, att lösningen av de övriga önskemål rörande statsdepartementens indelning, som kammaren hyser, skulle avsevärt försvåras, och jag kan icke tänka mig, att andra

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.

(Forts.)

kammaren med öppna ögon skall vara med om att lägga stenar i vägen för dessa andra frågors lösning.

Jag yrkar således, herr talman — icke av omsorg om att hålla justitieministern om ryggen, utan av verkligt intresse för den sak, som är ifråga — avslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Lindqvist* i Kosta, *Karlsson* i Fjäl och *Lindley*.

Herr *Ericsson* i Åtvidaberg: Herr talman, mina herrar! Jag har ju deltagit i detta ärendes behandling i lagutskottet, men varit förhindrad att deltaga i justeringen av betänkandet, varigenom jag icke kommit att bli antecknad som reservant, ehuru jag inom utskottet röstat för Kungl. Maj:ts proposition. Jag har nämligen icke kunnat anse mig övertygad om att det vore vare sig nyttigt eller möjligt att följa den anvisning som givits av motionärerna. Då jag därtill, som herrarna torde finna av betänkandet, genom ett förbiseende icke blivit antecknad som frånvarande vid betänkandets justering, har jag velat göra denna rent personliga deklaration till kammarens protokoll.

Jag ber således, herr talman, att på de skäl, som anförts såväl från regeringsbänken som av den siste ärade talaren, få förena mig i den reservation, som är avgiven av herr *Pettersson* i Södertälje m. fl.

Herr *Holmdahl*: Herr talman, mina herrar! Jag har svårt att förstå det motstånd, som från utskottsreservanternas sida rests mot föreliggande förslag, som i själva verket endast innebär ett tillmötesgående av ett av riksdagen en gång uttalat önskemål. Det är nu tretton år sedan riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till ett nytt statsdepartement, omfattande handel, industri och sjöfart. I skrivelsen betonades kraftigt behovet av ett statsorgan, som med sakkunskap och insikt i näringslivets förhållanden förenade förmågan att framhålla näringslivets krav och att anvisa utvägar för att tillgodose desamma. Riksdagen framhöll vidare, att det vore desto större anledning att ett nytt departement för ifrågavarande näringar komme till stånd inom den närmaste tiden, som dessa företett en kraftig och snabb utveckling.

Kunde man således redan 1905 framhålla, att det var ett trängande behov att ett handelsdepartement inrättades, så måste man väl erkänna, att det finnes ännu större fog för närvarande för ett sådant påstående. Den statistiska utredning, som en av motionärerna, herr *Clason*, i sin motion framlagt, visar tillräckligt tydligt, vilket betydande uppsving handel, industri och sjöfart tagit under de sista två decennierna. Och det lär väl icke lida något tvivel, att vårt land, när en gång fredliga förhållanden inträda, kommer att gå till mötes en ännu kraftigare utveckling på näringslivets om-

råde. Det gäller då för oss att stå rustade för denna utveckling; och därvid är det icke minst viktigt, att vid Konungens rådsbord finnes en målsman för dessa näringar, en målsman, som kan föra näringsidkarnas talan och kan lämna dem ledning och stöd i deras verksamhet.

Nu har herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet såväl i sitt anförande här som i sitt uttalande till statsrådsprotokollet förklarar, att han anser inrättandet av ett handelsdepartement såsom en angelägenhet av synnerlig vikt. Det framgår också av statsrådets anförande till statsrådsprotokollet, att man inom regeringen skulle ha varit betänkt på att lösa denna fråga fristående. Jag får för min del beklaga, att icke denna tanke förverkligats. Men ännu mera måste jag beklaga, om nu denna fråga, som så länge fått vila, skulle sammankopplas med andra invecklade spörsmål och därigenom komma att kanske ännu i årtal skjutas undan. Som skäl för ärendets undanskjutande denna riksdag har herr statsrådet framhållit den knapp tillmätta tiden och anhopningen av andra viktiga ärenden. Ja, detta är ju skäl, som givetvis måste respekteras. Men av statsrådets anförande till statsrådsprotokollet framskyntar, att det varit ännu ett skäl, som tycks ha varit bestämmande för detta undanskjutande, det nämligen, att det icke varit lämpligt att lösa denna fråga separat, utan i sammanhang med en fullständigare omläggning av departementsindelningen.

Jag får för min del säga, att det skulle vara i högsta grad olyckligt, om denna fråga skulle av sådan anledning ytterligare förhalas. Jag skulle mycket väl kunna förstå detta av departementschefen återopade skäl, om det förhölle sig så, att det föreläge någon meningsskiljaktighet om, huruvida ett handelsdepartement borde inrättas, eller man vore oense om, vilka ärenden i huvudsak borde förläggas till detta departements verksamhetsområde. Men nu förhåller det sig tvärtom så att i nämnda avseende råder en sällspord enighet. Först och främst har riksdagen, såsom jag redan antytt, i sin skrivelse så tydligt, som det gärna är möjligt, begärt ett nytt statsdepartement och förklarar att detta departement huvudsakligen skulle befatta sig med ärenden rörande industri, handel och sjöfart. Vidare ha ett flertal föreningar och sammanslutningar, som haft tillfälle att yttra sig över riksdagens framställning, uttalat sig för det av riksdagen framförda önskemålet. Sådana föreningar och sammanslutningar äro handelskammarna i Stockholm, Göteborg och Gävle, Smålands handelskammare och Skånska handelskammaren m. fl. Dessutom har efter 1914 frågan om inrättande av ett handelsdepartement varit föremål för framställningar i skrivelser till Kungl. Maj:t från åttonde och nionde handelskammarmötena, från föreningen Representanter för handel och industri, från Svenska handelsagenters förening och Svenska teknologföreningen. Slutligen har departementalkommittén i sitt den 5 juni 1913 avgivna betänkande icke blott helt och fullt anslutit sig till riksdagens framställning, utan därjämte kraftigt betonat vikten av att denna fråga med det snaraste komme

*Aug. lag om
statsdeparte-
menten.*

(Forts.)

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

att lösas. Jag tillåter mig att ur kommitténs betänkande anföra följande passus: »Inom intresserade och sakkunniga kretsar råder ej heller något tvivel om, att en insiktsfull och planmässig ledning från statsförvaltningens sida utgör en nödvändig förutsättning för att näringslivet skall vinna sin rätta utveckling och hålla jämna steg med det snabbt fortgående uppsving, som kännetecknar utlandet i förevarande avseende. Det synes sålunda kommitterade, att det sedan länge kända och erkända behovet av en särskild högsta målsman i statsförvaltningen för näringsgrenarna i fråga icke längre kan lämnas ouppfyllt. Detta behov blir än mera påtagligt, sedan jordbruksnäringen med binätningar erhållit sitt särskilda departement och denna anordning i olika hänseenden visat sig vara till gagn för denna gren av näringslivet.»

Det är sålunda 13 år sedan riksdagen uttalade den önskan, att denna fråga *inom den närmaste tiden* måtte lösas, det är 5 år sedan departementalkommittén framhöll, att behovet av en högste målsman i statsförvaltningen för ifrågakvarande näringsgrenar *icke längre kunde lämnas ouppfyllt*. Kan det icke då vara skäl att nu övergå från ord till handling? Är det icke på tiden, att man, i stället för att här deklarerat sitt stora intresse för denna fråga och i stället för att förklara, att denna angelägenhet är av synnerlig vikt, börjar vidtaga positiva åtgärder för att bringa frågan till lösning och därigenom visa, att det ligger allvar under dessa uttalanden?

Det har av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framhållits, att vissa svårigheter skulle uppstå att lösa frågan på det sätt lagutskottet tänkt sig. Jag vill emellertid säga, att dessa svårigheter enligt mitt förmenande äro i hög grad överdrivna. Det föreligger en utväg att lösa frågan på ett synnerligen tillfredsställande sätt, och herr statsrådet har själv anvisat den utvägen, nämligen att det vilande grundlagsändringsförslaget uppskjutes till nästa år. Under tiden bör ett förslag till handelsdepartement hinna utarbetas. Det behöver helt visst icke taga någon betydande tid i anspråk, ty i departementalkommitténs betänkande finnes en synnerligen grundlig och vidlyftig utredning, som kan läggas till grund för den organisation, som här behövs.

Herr statsrådet framhåller, att om man ginge den väg, som lagutskottet anvisat, skulle det inträffa, att vi finge tre lagar angående statsdepartementen, nämligen dels det vilande grundlagsförslaget, dels gällande grundlag och dels den civillag, som här är föremål för behandling. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att vi endast ha en lag, nämligen gällande grundlag, ty det vilande grundlagsförslaget och civillagsförslaget skola träda i kraft först sedan grundlagsförslaget blivit antaget.

Då herr statsrådet säger, att riksdagens andra kammare säkerligen icke skulle vilja på förhand binda sig för ett förslag till handelsdepartement, så vill jag framhålla, att riksdagens andra kammare redan en gång så bestämt uttalat sig för ett dylikt departement, att jag icke kan föreställa mig, att kammaren skulle

kunna eller vilja svika detta sitt uttalande. Vad det här gäller är ju endast att fastslå gränserna för departementets verksamhetsområden; vilka ärenden, som skola hänföras till det nya departementet och sålunda överflyttas från andra departement, det blir Kungl. Maj:ts sak att avgöra i administrativ ordning.

Som sammanfattning av vad jag här anfört vill jag säga, att de skäl, som här framförts både av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet och av lagutskottets ärade ordförande enligt mitt förmenande icke äro tillräckligt vägande för ett avslag på utskottets framställning. Och jag vill också säga, att de svårigheter, som man här talat om, icke äro av den beskaffenhet, att de ej med lätthet skola kunna övervinnas under förutsättning, att den goda viljan finnes.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Holmdahl förenade sig herrar *Svensson* i Betingetorp och *Bökelund*.

Herr *Sommelius*: Herr talman, mina herrar! Bland de organ, som ha till uppgift att reglera samfundslivet, har sedan lång tid tillbaka funnits ett antal departement, som dels avse upprätthållandet av statsbyggnaden och dess konstitutionella tillvaro och dels vakande över undervisningen och kulturen. Emellertid har det ända till för ett par år sedan varit klenst beställt med undervisningen beträffande alla dem, som ägnade sig åt näringslivet, vare sig det gällde jordbruk, handel, industri eller sjöfart. Man har emellertid så småningom kommit till insikt om, att den enda väg, varigenom de olika grenarna av näringslivet kunde befrämjas, vore genom upplysning. Jordbruket har först vaknat till insikt härom och har lyckats få upprättade ett antal institutioner, som i sin mån hava bidragit till jordbrukets utveckling. Sålunda har det ju upprättats lantbruksinstitut i Alnarp och Ultuna, vidare lantbruksskolor, till vilka staten lämnar understöd. Vidare ha vi en lantbruksakademi, som utövat en gagnande verksamhet, likaså en lantbruksstyrelse och hushållningssällskap och slutligen ha vi fått ett jordbruksdepartement.

Däremot äro andra grenar av näringslivet föga tillgodosedda i avseende på upplysningsverksamhet. På senare tider har dock visats ett visst intresse även för denna uppgift, vilken omhändertagits och bedrivits av enskilda. Staten har däremot hållit sig undan, ända tills den fann det nödvändigt att stödja den privata undervisningsverksamheten, och jag skall med största tacksamhet erkänna, att statsmakterna numera på synnerligen välvilligt sätt lämna understöd till handelsläroverk och handelsgymnasier i riket.

Det är alldeles naturligt, att det även beträffande denna gren av näringslivet uppstått önskan att få till stånd ett handelsdepartement. Det går icke längre an, att handel, industri och sjöfart sakna en representant vid Konungens rådsbord. Man har ju sett, vilket gagn

Anj. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

jordbruket haft av jordbruksdepartementet, som kraftigt befördrat dess utveckling. Tyvärr ha de ansträngningar, som gjorts att få till stånd ett handelsdepartement, ännu icke krönts med framgång, och i dag se vi återigen, att det finns de allra bästa utsikter för, att kammaren skall bli hugnad med ett avslag på denna omätliga begäran av näringslivets män.

Behöver jag väl, efter det utmärkta anförande, som nyss av herr Holmdahl hållits, framhålla alla de skäl, som göra, att näringsidkarna önska få till stånd ett handelsdepartement? Är icke nödvändigheten därav alldeles obestridlig? Vi behöva blott tänka på den omständigheten, vilket ofantligt stort gagn staten haft av handel, industri och sjöfart under kristiden. Jag undrar, hur det skulle gått med vårt folk utan denna ofantliga utveckling av näringarna, som de senaste åren ha ått uppvisa. Och hur skulle statskassan kunnat fyllas utan den skattekölla, som handel och näringar utgöra? Nu har man emellertid, synes det, icke ansett, att man i detta avseende står i skuld till någon. Man vill endast tolerera näringslivet för att använda den som skattekölla vid tillfällena, då staten behöver penningar. Jag tror icke, att någon näringsidkare undandrar sig att lämna sin tribut, men i varje fall får jag säga, att det hade visat, att man uppskattat näringslivets betydelse, om man från regeringsbanken också velat tillgodose detta näringslivets krav.

Tyvärr har herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet i dag hållit ett anförande, som vittnade om, att han sett hela denna fråga ur paripolitisk synpunkt, och han syntes genom det hätska utfall, som han riktade mot motionärerna, vilja draga in tvivelsmål deras ärliga uppsåt och i det hänseendet, påstod han, att man begagnat denna regeringspolitiska uppfattning som utgångspunkt för en demonstration av politisk art. Herr statsrådet utropade i slutet av sitt anförande: På vilken sida ligga sakskölen, och på vilken sida ligga svepskölen? Ja, det låter ju så ofantligt vackert. Men jag skulle ha glatt mig mera, om herr statsrådet hade kunnat med lika fast och lika hög stämma säga: Jag skall göra vad jag kan för att snarast gå edra önsknningar till mötes! Jag för min del har aldrig någonsin tillåtit mig att ha några baktankar eller svepskölen i min ringa politiska gärning. Vad jag har gjort, det har jag gjort i den ärliga övertygelsen att kunna gagna vårt näringsliv i någon ringa mån. Jag ser nu visserligen, att det icke kommer att lyckas. Men jag har i varje fall mitt samvete freat för varje som helst beskyllning att vilja angripa någon person med annan politisk uppfattning än jag. Det har jag aldrig velat tillåta mig.

Det tjänar icke mycket till inom denna kammare att ytterligare tala om näringslivets behov av en målsman vid Konungens bord. Herr statsrådet citerade nyss förre excellensen Hammarskjöld's uttalande i debatten rörande den interpellation i detta ärende, som jag förra riksdagen framställde, att herr »Samzelius» — så follo orden, visserligen sedermera rättade — har överskattat betydelsen av ett handelsdepartement. Jag svarade då hans excellens statsministern, att har jag i detta fall begått ett misstag, så delar jag detta

misstag med nästan varenda statsman i varje land i Europa. Jag tror, att Sverige är det enda land, som i detta avseende är efterblivet. Vi ha ännu intet handelsdepartement. Norge har senast skaffat sig ett. I Danmark har det länge funnits ett sådant departement. Och i alla andra länder har man sedan länge insett behovet och nödvändigheten av ett handelsdepartement.

Herr talman, jag har intet annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr Lithander: Herr talman! Det har varit underligt att höra de allehanda skäl, som från regeringsbanken ha föreburits gent emot ett handelsdepartement, vilken fråga ju dock har varit aktuell under 50 år. Jag får verkligen säga, att det är ett underligt firande av 50-årsdagen, när herr statsrådet uppmanar oss att genom en skrivelse från riksdagen stimulera regeringen till intresse för denna fråga. Det var år 1868 som det första gången förelåg en kungl. proposition om ett handelsdepartement. 30 år senare framkom i riksdagen genom enskild motion samma yrkande. Nu ha vi hunnit 20 år längre, och då uppmanas vi fortfarande att skriva och uppskjuta. Skola vi hålla på därmed de följande 50 åren också, vill jag fråga herr statsrådet. Nu ha vi i alla fall år 1918 kommit så pass långt, att det föreligger ett majoritetsförslag från lagutskottet, vilket vi kunna ge vårt bifall, och då är frågan, herr statsrådet må säga vad som helst, i alla fall löst. Men det förebäres allehanda skäl för att vi inte skola gå den vägen, och man lägger alla möjliga hinder i vägen för att nu komma till en slutlig lösning.

Vad har hänt under dessa 50 år, under vilka man har uppskjutit att bifalla kravet på en näringarnas målsman? Jo, fabriksindustriens tillverkning har vuxit från 83 miljoner kronor år 1868 till 2,497 miljoner kronor 1915. Den har ökats även under de sista åren. Värdet av införsel och utförsel var år 1868 252 miljoner och år 1915 2,458 miljoner kronor. Hantverket, en viktig detalj, har vuxit från 19 miljoner kronor bevillning-taxerad inkomst av drift till 49 miljoner kronor. Och vi veta alla, huru sjöfarten har med stora steg gått fram under denna 50-årsperiod. Under tiden har staten kunnat öka bevillningstaxeringen av kapital och arbete från 125 miljoner kronor år 1868 till 2,699 miljoner kronor år 1917. Men fortfarande har man varken intresse eller sinne för att någon målsman skall finnas vid Konungens bord, som för talan för de näringar, som utvecklats sig på det viset och som ge staten sådana skattetillfällen.

Herr statsrådet sade, att regeringen har blivit bönhörd över hövan. Ja, behöver det verkligen uppröra så mycket, att lagutskottet har bönhört över hövan genom att till regeringens yrkande lägga ett krav, som stått på dagordningen under 50 år, men som regeringen själv uraktlåtit att komma fram med. Det synes snarare hava bort vara en anledning till glädje för regeringen, att så ägt rum, och att man borde få regeringens fulla och obetingade anslutning och stöd till den saken. Herr statsrådet sade vidare, att vi alla äro ense om behovet av en modernisering. Men är då icke tidpunkten kom-

Ang. lag om
statsdeparte-
menten
(Forts.)

men att omhändertaga de organ, som inom vårt samfundsliv skapa tillgångarna? Är det inte på tiden, att man visar intresse för det, som skall skapa de medel, vilka kunna sätta oss i stånd att bära upp dessa oerhört växande budgeter? Herr statsrådet sade, att vi med ett beslut i den riktning, som lagutskottet nu föreslår, icke skulle hava kommit ett tuppfjät närmare. Jag vill säga, att vill man saken, då möter det inte några hinder att klara ut detaljerna. Men det förutsättes en bestämd vilja i den vägen. Herr statsrådet sade vidare, att det finns icke en enda man till förfogande för ett nytt handelsdepartement. Men jag vill då erinra om, att när det gäller att skapa kommissioner, då har man ingen brist på personer att sätta dit, då letar man heller icke efter medel, då finnas båda delarna, då hyser regeringen ingen tvekan att lägga fram förslag, de må röra sig om vilka belopp som helst.

Herr justitieministern tillrådde ett uppskov. Men med det bristande intresse för denna fråga, som i alla fall kan spåras däri, att icke blott intet förslag från regeringens sida föreligger, utan att även, när ett förslag framkommit, det mötes med motstånd, tror jag, att kammaren och riksdagen gjorde klokast i att i denna fråga handla och icke uppskjuta. »Man vet vad det kallas, men icke vad det är». sade herr statsrådet. Ja, jag har redan sagt, att detaljerna för ett handelsdepartement är det ingen svårighet att utarbета, om man bara vill saken. Herr statsrådet nämnde vidare bl. a., att excellensen Hammarskjöld vid besvarandet av en interpellation uttalat, att man måhända överskattade betydelsen av ett sådant departement och av en särskild målsman för handel och näringar. Jag finner det förklarligt, att ämbetsmän, även på de allra högsta poster, ha ringa förståelse och liten känsla för vad den saken har att betyda. Men vad som för mig väger ofantligt mycket mer, det är att ute i vårt land, i dess näringsliv, i dess industri och handel, i dess sjöfart, bland personer, som ägna hela sitt liv åt att skapa fram dessa värden, dessa nationella värden, där finns ett stort och obetingat intresse för denna sak. Och anledningen till att man där har denna känsla, det är i icke ringa grad den, att den person, som hittills skolat vara deras målsman, han kommer i en dualism genom den ställning, han intager i regeringen. Det har ju hittills varit finansministern. Men hans huvuduppgift är att tillse, att rikets finanser gå ihop. Han har då att tillse, att skatter tagas ut på allehanda sätt och vis, och då blir hans huvuduppgift inriktad därpå, och han kan icke så odelat ägna sig åt just skapandet, stödandet, frammanandet och hjälpanDET av industrien och handeln, som en person skulle kunna, vilken odelat och enbart hade den uppgiften. Det är också av vikt, att det inom regeringen finnes en alldeles speciell målsman för näringarna, som kan ge ett ord till gensaga, när de, som icke ha förståelse för näringslivet, gå fram på vägar, som icke alltid äro för näringslivets utveckling gynnsamma. Många tecken tyda på, att man är inne på dylika vägar, och att vi sannerligen snart och utan uppskov behöva någon, som där kan inlägga en gensaga mot icke välbetänkta beslut i detta avseende.

Herr statsrådet sade vidare, att föregående regeringar ingenting ha åtgjort i denna sak. Nej, tyvärr är det så, att det icke har blivit någonting åtgjort. Men det borde sannerligen icke vara något skäl att åberopa för att fortfarande ingenting göra. Det skyttade fram i herr statsrådets anförande den meningen, att man skulle koppla ihop denna fråga med frågan om ett socialt departement, alltså ytterligare ett skäl till de många andra för uppskov. Jag skulle vilja varna för att efter 50 års dröjsmål koppla ihop denna fråga med ytterligare andra, utan man bör sannerligen taga denna sak för sig och föra den till en snabb lösning.

Jag skulle vilja göra gällande, att vi, om vi skapa ett handelsdepartement, därmed utöka möjligheterna för vårt näringsliv att bära upp statskassans ständigt ökade krav på inkomster, och att vi därigenom kunna alldeles direkt och omedelbart främja sådana sociala spörsmål, som det är önskvärt att kunna medverka till att få igenom, och vilka främst av allt behöva just det ekonomiska underlag, som ett spirande och rikt näringsliv giver. Det är alldeles särskilt viktigt att nu icke längre skjuta upp frågan om inrättandet och organiserandet av ett handelsdepartement i stället för att bara göra saken till föremål för ny utredning, nu, då hela världen står inför en utveckling såsom aldrig tillföre och där de rikaste utvecklingsmöjligheter för vårt land finnas just på handels och industriens område. Men på detta område sakna vi fortfarande en målsman vid Konungens bord, och det enda regeringen nu vill göra är, att fortfarande utreda. Jag vill göra gällande, att vi här äro inne på en absolut felaktig väg.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Thore* instämde häruti.

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Herr *Holmdahl* förklarade, att han icke kunde förstå motståndet mot detta förslag. Kan det inte vara skäl, sade han, att nu övergå från ord till handling och visa, att det ligger allvar bakom uttalandena om intresse för ett handelsdepartement. Det behöver icke, sade han vidare, taga så lång tid i anspråk att nu upprätta ett sådant departement. Svårigheterna, sade han, kunna med lätthet övervinnas, om den goda viljan finnes.

Om detta yttrande ses mot bakgrunden av herr justitieministrens anförande här i dag, vari han förklarade, att han ansåg vissa hinder föreligga för upprättande av ett handelsdepartement nu genast, så måste herr *Holmdahls* yttrande innebära en tydlig beskyllning mot herr justitieministern för bristande god vilja. Men det är inte nog med det. Det är värre än så. Av herr justitieministrens yttrande framgick, att förr statsminister *Hammar skjöld* och även förra justitieministrarna *Hasselrot* och *Stenberg* ha uttalat sig på sådant sätt, att deras mening i detta stycke sammanfaller med den nuvarande justitieministrens. Jag skall tillåta mig citera vad justitieminister *Hasselrot* uttalade så nyligen som i fjol. Då i stats-

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

rådet föredrogs förslaget till de ändringar i grundlagen, som i fjol av riksdagen antogos såsom vilande, så yttrade justitieminister Hasselrot om anledningen till att han icke på samma gång framlade ett förslag rörande departementens antal, benämning och verksamhet bl. a. följande: »De trängande och vanskliga frågor på lagstiftningens och andra områden, vilka sammanhånga med de senare årens av världskriget förorsakade särskilda förhållanden, hava hindrat statsrådets ledamöter att ägna förevarande synnerligen svårösta spörsmål erforderligt övervägande.» — Han sade vidare: »Huruvida ett sådant förslag kan tänkas föreligga utarbetat så tidigt under år 1918, att det kan hänskjutas till nämnda års riksdag, därom vägar jag icke nu med bestämdhet uttala mig.» — Statsrådet gick längre, han uttalade också, att han ansåg det vara tvivelaktigt, huruvida ett förslag skulle kunna föreläggas 1919 års riksdag. »Vid nu angivna förhållanden», slutade han, »synes mig den bästa lösningen stå att vinna medelst en provisorisk anordning, varigenom i sammanhang med det slutliga antagandet av ifrågavarande grundlagsändringar, de nu gällande, i regeringsformen upptagna bestämmelserna om departementsindelningen överflyttas till en särskild av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt stiftad lag.»

Precis den plan till lösning av denna fråga, som då framlades av högerministärens justitieminister, är det som nu upptagits och fullföljts av den nuvarande regeringen. Således även justitieminister Hasselrot ansåg, att denna sak verkligen var ganska kinkig att lösa på det enkla sätt, som lagutskottet nu föreställer sig vara möjligt.

Nu är det en fråga, som jag skulle vilja rikta till herr Holmdahl: Anser herr Holmdahl, att han verkligen förstår denna saks rent praktiska och tekniska sidor bättre än de förutvarande regeringsledamöterna Hasselrot, Hammarskjöld och Stenberg, och är det verkligen herr Holmdahls mening, att beskylla även herrarna Hammarskjöld, Hasselrot och Stenberg för bristande god vilja i denna sak? Herr Holmdahls beskyllningar äro visserligen formellt riktade mot den nuvarande justitieministern, men jag kan icke se annat än att de också rikta sig mot dessa förutvarande ledamöter av statsrådet.

Herr L ü b e c k: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke förlänga debatten med att upptaga denna fråga i detalj; jag skall endast framhålla två särskilda synpunkter, som jag anser böra beaktas, när det gäller att demonstrera ett intresse i den föreliggande frågan.

Den ena av dessa synpunkter är den att, såvitt jag kan finna, det råder inom vårt finansdepartement och icke mindre inom vårt civildepartement en absolut otillätlig dualism i fråga om ärendena. Att inom samma departement handlägga skattefrågor och frågor som angå handeln och näringslivet samt åtgärder för deras uppmuntrande, kan icke rimligtvis i dessa tider vara med klok statsförvaltning förenligt. Se vi å andra sidan på civildepartementet, så finna vi, att frågorna där äro så hopträngda, att arbetsbördan för vederbörande statsråd blir alldeles orimlig. Man kan icke begära, att en person skall någorlunda behärska alla de arbetsområden, som där

tro representerade. Jag pekar då särskilt på hela den civila administrationen, socialstyrelsen, pensionsstyrelsen och vad därmed sammanhänger, förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, väg- och vattenbyggnadsväsendet och samtliga affärsdrivande verk, järnvägarna, post, telegraf och vattenfallsstyrelsen. Inom civildepartementet särskilt gäller sålunda, att såväl förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare skall finna en vägledande handläggning som att å andra sidan statens affärsverksamhet skall ledas och handläggas av samme departementschef. Det är icke gärna möjligt, att detta kan ske på lämpligt sätt under en persons ledning. Det kan icke begäras, att den initiativkraft, som ovillkorligen fordras av en departementschef, som har att dels taga hand om näringslivets ärenden i allmänhet, dels statens affärsdrivande verks angelägenheter, kan finnas till den grad som nu för tiden är nödvändigt hos *en* person, som därtill kanske blivit satt till departementschef ur väsentligt andra grunder än just dessa initiativs framförande.

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

Jag tror icke heller, att man genom en sådan departementsindelning, som vi nu ha, får fram det rätta sinnet för att statens indirekta fördelar skola komma till sin rätt just genom en möjligast fri utveckling av vårt näringsliv och av vår produktion.

Nu antydde herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att detta nog var riktigt och omfattade också den synpunkten, att man måste komma fram till såväl ett handelsdepartement som ett kommunikationsdepartement. Herr statsrådet antydde i det sammanhanget, att det var tre nya departement, som skulle behövas. Jag förstår icke, hur statsrådet räknade, ty om man ur civildepartementet bryter ut de ärenden, som angå kommunikationer och allmänna arbeten, torde väl sedan det återstående vara lämpligt för det sociala departement, som herr statsrådet framhöll som nödvändigt, och som med all sannolikhet också kommer att visa sig nödvändigt. Någon ökning av departementens antal med tre skulle väl således icke behövas, alldeles fränsett frågan om sammanslagning av ett par departement. Jag har också den uppfattningen, att ett socialt departement kan visa sig nödvändigt, men jag vill framhålla, vad också herr Lithander antydde, som nödvändigt att efter denna långa väntan utan dröjsmål få fram i första rummet ett handels- och industridepartement. Det är det primära. De sociala ärendenas handläggning tror jag icke behöver bli lidande på något sätt av att man icke samtidigt tillskapar ett socialt departement.

Jag förstår uppriktigt sagt icke rätt den förargelse herr statsrådet i dag givit uttryck åt i denna fråga gent emot oss motionärer, särskilt då vi ju icke äsyftat annat än förnyat understrykande från riksdagen särskilt av det intresse, som länge visats från riksdagen, att verkligen få denna fråga löst, och borde då riksdagen, som ju icke så i detalj behöver taga hänsyn till, om det är den ena eller den andra regeringen som sitter, allra helst som detta icke bör betraktas som en politisk partifråga, få giva denna mening tillkänna utan att behöva utsättas för så pass kraftig politisk påtryckning, som herr statsrådet idag givit vänsterpartierna i kammaren för att undvika

Ang. lag om
statedeparte-
menten.
(Forts.)

någon dylik meningsyttring från andra kammarens sida i denna fråga. Jag förstår uppriktigt sagt icke detta och kan icke anse att på det sättet man i handling visat det varma intresse, herr statsrådet givit uttryck åt i kammaren för att verkligen få denna fråga fram till sin lösning. Den kunde ha lösts lika väl på det sättet, att kammaren fått giva sin mening fritt tillkänna och demonstrera sitt intresse för saken ännu en gång och statsrådet sedan hade förklarat att alla åtgärder, som kunde vidtagas för att få detta beslut skyndsamt effektuerat, också skulle bli vidtagna. Formerna kunna, som herr statsrådet väl vet, anpassas efter ett sådant beslut från riksdagens sida.

Herr V e n n e r s t e n: Herr talman! När jag fick detta betänkande i min hand, erfor jag — det vill jag gärna tillstå — en uppriktig känsla av glädje över att äntligen denna fråga syntes lyft ur partipolitiken upp på ett högre plan. Jag hade den uppfattningen. därför att jag trodde mig förstå, att det var medlemmar av olika partier, som ville samverka för att åstadkomma ett påvisbart positivt resultat i denna viktiga fråga.

Nu har jag emellertid blivit upplyst om, att denna min uppfattning tyvärr vilade på ett misstag.

Det synes som om man från vänsterpartiernas sida ville fransäga sig all delaktighet i det beslut, vartill lagutskottet kommit. Jag beklagar det livligt. Tiderna äro sådana, att jag tycker, att man i en dylik riksviktig angelägenhet skulle kunna se något bort ifrån de uppfattningar man tidigare har haft och som varit färgade, med rätt eller orätt, ensidigt partipolitiskt.

Herr statsrådet sade ett ord, som jag alldeles särskilt fäste mig vid och som jag tycker man borde ytterligare understryka och något utveckla: Det arbete, som väntar det nya departementet, är icke ett arbete från gångna tider utan ett nytt arbete. Det är ett arbete som de nya förhållandena medfört. Detta är så sant som det är sagt. Orsaken till att vi i år mer än i fjol, mer än i förfjol eller något föregående år behöva detta departement är de nya förhållandena, som kriget och därmed sammanhängande omständigheter vållat. Jag skall blott peka på en enda sak för att göra detta begripligt. Det är för övrigt en känd omständighet, som vi alla torde vara medvetna om, nämligen att råvaruproblemet efter kriget kräver den allra mest intensiva uppmärksamhet från alla industriländers sida och icke minst från vår. Vi veta, att efter kriget det kommer att bli en oerhörd rusning efter de knappa råvaruförråd som finnas i världen, en rusning, som kommer att i allra högsta grad förvärras på grund av den knapphet på tonnage, som kommer att råda, och i vilken naturligtvis de små nationerna ohjälpligen komma till korta, om de icke hava förberett sig på bästa möjliga sätt att motverka och minska olägenheterna. Detta problem, enbart detta problem säger jag, mina herrar, skulle kräva att vi hade en särskild avdelning hos Kungl. Maj:t, d. v. s. ett särskilt departement, som toge hand om allt vad därtill hör och därmed sammanhänger. Det är emellertid

icke nog med att ravarorna bli knappa, utan de bliva också dyra, ty strävan efter att förskaffa sig fortast möjligt största möjliga kvantiteter av ravaror blir så stark, att det blir en fullständig jakt om vem som skall komma först och kunna skaffa sig det mesta. vilket naturligtvis kommer att hava till följd högst väsentligt stegrade priser på ravaror. Men det är icke ens nog därmed, utan det tillkommer en tredje omständighet, som jag sett, att man särskilt i Danmark fäst sin uppmärksamhet vid, den nämligen, att samtidigt som jakten efter ravaror pågår, kommer striden — efter krigets slut, kanske dessförinnan — att återerövra förlorade marknader, utvidga tidigare marknader samt erövra nya att bli allt hårdare. Sålunda på samma gång det blir ont om ravaror, kommer man på alla håll, särskilt inom de stora industriländerna, när kriget en gång är slut eller dessförinnan att söka återförvärva vad man förlorat eller förvärva nytt, och detta naturligtvis i konkurrens även med oss.

Ang. utg. om
statsdeparte-
menten
(Forts.)

Sådana omständigheter, som jag nu här sökt framhålla, medföra det som statsrådet kallade det nya arbetet. Jag vågar påstå, att om regeringen ville vidare utveckla denna tanke och sätta sig in i vad det betyder för näringslivet att veta, att nu hava vi dock något på hand, så skulle regeringen säkerligen komma till en annan mening om betydelsen av att redan i dag ett positivt steg tages.

Herr statsrådet säger, att frågan kommer icke ett tuppfnät närmare sin lösning, om vi bifalla lagutskottets förslag. Enligt mitt förmenande kommer man inom handels- och industrivärlden icke att gilla en sådan uppfattning. Man kommer utan tvivel att säga: vi äro tacksamma för att riksdagen äntligen visat sitt intresse för saken på ett sådant sätt, att verkligen ett positivt resultat föreligger. Och jag vill tillägga, att herr statsrådet behöver icke taga så illa vid sig, om denna fråga förts fram i pressen eller eljest på ett sätt, som för honom kanske icke alltid varit tilltalande. Man får icke taga så hårt vid sig i det politiska livet, och jag förmodar, att det ärade statsrådet giver mig rätt i, att man gagnar saken bäst, om man icke fäster sig så mycket vid ett eller annat hugg från den ena eller den andra sidan. Jag vill liksom herr Sommelius betyga, att mitt intresse i denna sak bottnar uteslutande i rena sakskaäl, och då jag vågar ansluta mig till lagutskottets här föreliggande hemställan, så sker det icke i syfte att bereda herr statsrådet eller regeringen i övrigt några svårigheter, utan uteslutande därför att också jag anser det vara min skyldighet att framhålla, huru utomordentligt viktigt det är, att vi nu och just nu vidtaga någon åtgärd, som innebär ett positivt resultat.

En framstående nationalekonom skrev nyligen: »Den nuvarande situationen är bekymmersam just genom de ekonomiska svårigheter den för med sig. Men det viktigaste medlet till bekämpande av dem ligger i att produktionen hålles uppe. I jämförelse med denna huvuduppgift för vår ekonomiska politik är allt annat som staten kan göra åt dyrtiden av underordnad betydelse. Allra tydligast är väl detta, då det gäller att hindra arbetslöshet.»

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

Nu säger man: ja, men skall då detta nya departement kunna åstadkomma så oerhört mycket? Är det av detta vi skola vänta allt? Nej, visserligen icke. Vål veta vi, att i första rummet kräves det, att vi här i Sverige taga vara på våra egna råvarutillgångar och kraftkällor och göra det i så raskt tempo som möjligt och härför fordras det givetvis främst, att den enskilde visar sådan företagsamhet och sådan initiativkraft, att vi kunna hålla oss uppe i kampen med andra nationer, som i många avseenden ha bättre förutsättningar än vi. Men det är icke hjälpt med detta, utan även från statsmakternas sida måste steg vidtagas, som stötta under och främja de enskildes strävanden i denna riktning. Däröfver kunna vi väl alla vara ense. Och när vi nu se, hurusom staten allt mer och mer lägger an på att i sin verksamhetssfär indraga det ena området efter det andra, den ena betydande uppgiften efter den andra, är det då underligt, om man som näringsrepresentant vill söka i sin mån sörja för att statsmakterna må vara beredda att påtaga sig denna ökade uppgift. Man får då ej låta kadrerna inom administrationen — om jag får använda detta uttryck — vara alltför tränga utan måste försöka anpassa dem efter de nya förhållandena.

Det är intet annat, efter vad jag kan förstå, som ligger under det krav, som utskottet framställt, och det är heller intet annat, som förmått mig att ansluta mig till denna hemställan, till vilken jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr Hamrin: Herr talman! Sedan jag begärde ordet, ha atskilliga av de synpunkter jag ämnade framhålla blivit framhållna särskilt av den sista ärade talaren. I likhet med honom hyser jag den uppfattningen, att det är alldeles nödvändigt att i mycket god tid vidtaga åtgärder för att söka återknyta de förbindelser på det industriella och det merkantila området, som blivit brutna under gångna kristiden under det pågående världskriget. Nya banor och nya vägar måste uppletas och nya källor uppsökas för att kunna tillfredsställa behovet av såväl råmaterial som andra förnödenheter, som vårt land oundgängligen behöver i kommande tider.

Jag har för min del icke kunnat underlåta att göra en reflexion under de gångna månaderna, som riksdagen varit samlad. Under de långa debatterna i denna kammare och för övrigt även i första kammaren har man nästan fått den uppfattningen, att här i landet existerar icke mer än två samhällsgrupper, lantbrukare och arbetare. Varje åtgärd, som blivit vidtagen från statsmakternas sida, har vidtagits i syfte att hjälpa den ena eller den andra av dessa båda samhällsgrupper. Naturligtvis är jag den förste att erkänna, att varje åtgärd som är möjlig måste vidtagas för att stödja de kroppsarbetande klasserna under de hårda tider vi nu genomleva. Ja, jag får längre och säger, att det finns inga grupper i samhället, som äro i så stort behov av stöd och hjälp som dessa grupper. Jag vill å andra sidan erkänna, att Sveriges hopp står till landets bönder, landets lantbrukare, ty endast genom deras arbetsamhet, flit

och verkliga fosterlandskärlek kunna vi bärga oss under de tider som komma.

Men då jag gjort detta medgivande och detta erkännande, så vill jag ytterligare trycka på, att det finns andra grupper, som blivit alltför litet tillgodosedda, när det gäller framsynt politik, och det är landes handel och landets industri. När det gäller affärlivet, är det på det sättet, att detta håller på att fullkomligt avstanna. Landets affärsmän äro ju numera att anse såsom något slags statens kommissionärer, som ha att utdela de varor till allmänheten, som över huvud taget lämnas till dem eller som få gå genom deras händer. Och för varje dag som går minskas affärlivet i landet. Det håller på att fullständigt avstanna. Det är sant, att affärsmän såväl som industrimän haft gyllene tider under de år som gått, men den tiden är tydligen förbi. Man har nått kulmen och passerat den vändpunkt, då både handel och industri hålla på att dala ned för att slutligen fullkomligt upphöra. Naturligtvis kommer detta i sin mån och i hög grad att inverka på vårt lands hela framtida välfärd.

Inför dessa förhållanden, menar jag, kan man icke nog starkt framhålla betydelsen av att ett verkligt statsorgan skapas för handel, industri och sjöfart. Det är ju ett önskemål, som blivit framhållet så många gånger i riksdagen, att det verkligen är på hög tid, att positiva åtgärder vidtagas för att realisera detta önskemål.

Men då man nu den dag som är inne går att på de vägar, som lagutskottets majoritet här dikterar, söka nå detta resultat, då förmenar jag är man inne på oriktiga vägar. Och det är icke på det sättet, som herr Lithander gör gällande, att det är på grund av den nuvarande regeringens försummelse som ingen åtgärd blivit vidtagen under de gångna tiderna. Han har själv citerat, att riksdagens skrev 1905 och begärde ett handelsdepartement, och det är nu 13 år sedan. Ja, under tio av dessa år ha herr Lithanders meningsfränder suttit vid Konungens rådsbord och haft tillfälle att lösa denna fråga. Han har vidare förklarat, att det är 50 år sedan denna fråga väcktes. Jag frågar honom då, när han vill göra partipolitik av denna fråga, var ansvaret skall läggas, om det skall partipolitiskt utdelas, om det då icke kommer på hans meningsfränder och om det icke äro de, som bära ansvaret för detta såväl som för många andra saker, som försummats i detta land. Det går icke att på det sättet söka göra partipolitik av denna fråga, ty då vilja nog icke handelns och industrins målsmän vara med.

Jag är tvärtom den förste att betyga herr statsrådet min stora tacksamhet, och var och en som vill se saken klart och opartiskt skall instämma med mig däri. Jag vill betyga min tacksamhet för det positiva förslag, som har blivit framlagt från regeringens sida för att lösa detta stora problem, ty genom antagande av Kungl. Maj:ts förslag är det uppenbart, att vi tagit ett synnerligen betydelsefullt steg fram mot skapandet av ett handelsdepartement i Sverige. Men genom att antaga lagutskottets förslag härutinnan kan jag icke fin-

*Ang. lag om
statsdeparte-
menten.*

(Forts.)

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

na annat än att vi riskera att få frågan outredd eller illa förberedd eller att å andra sidan få den fullständigt förfuskad, ja få den in i ett baklås, som sannolikt blir mycket svårt att föra den ur.

Under sådana förhållanden ber jag — liksom jag gjorde i början av mitt anförande — att få instämna i de eftertryckliga uppmaningarna till den nuvarande regeringen att verkligen påskynda detta ärendes slutbehandling. Jag ber att få instämna i de energiska vädjandena till regeringen. Men samtidigt måste jag ännu en gång säga, att vägen fram till slutmålet går icke genom ett bifall till lagutskottets förslag, utan den går genom att antaga Kungl. Maj:ts förslag, som ju reservationsledes blivit framfört och till vilket jag också herr talman, ber att få yrka bifall.

I detta yttrande instämde herr *Olsson* i Kollungeröd.

Herr *Hildebrand*: Herr talman, mina herrar! Jag får bekänna, att det var med växande förvåning som jag liksom många andra hörde herr statsrådets anförande från regeringsbanken. Det är ytterst sällan man från regeringsbanken får höra en talare vara så personligt förnärmad och förnärmad å regeringens vägnar, som man fick bevittna i dag, och jag får säga, att det var mycket vanskligt att fatta orsaken till detta. Herr statsrådet kom även med en insinuation mot högermotionerna, den ena efter den andra av dem, och tycktes anse, att det låg något mycket fult bakom motionerna; det var demonstrationspolitik, tycktes han förmena. När herrar *Sommelius* och *Clason* kommo fram med sina motioner, hade avsikten endast varit att så att säga trumfa över vad regeringen kommit med. Detta är ett fullständigt misstag, och jag ber att få belysa detta med en hänvisning till frågans formella behandling här i riksdagen, vilken i och för sig är värd sitt eget kapitel.

Här väcktes skrivelsemotioner om ett handelsdepartement både i första och andra kammaren. Den ena av dessa skrivelsemotioner blev remitterad till konstitutionsutskottet, den andra till lagutskottet, och denna skillnad uppmärksammades icke genast, så att ingendera av motionerna skickades tillbaka för att få båda remitterade till samma håll. Så kom sedan den kungl. propositionen. Då uppstod frågan hos dem, som hade kommit med de första motionerna, huru man skulle ställa sig i detta läge. Man kände sig oviss, om dessa motioner skulle komma att behandlas i samband med lagförslaget, och man stannade vid att av formella skäl borde man komma med något nytt förslag. Och då man var livligt intresserad för att få ett handelsdepartement till stånd, tänkte man sig kunna gå ett steg till, d. v. s. komma med det yrkande som sedan framlades motionsvis i båda kamrarna. Dessa motioner remitterades även till lagutskottet och ha, som herrarna sett, behandlats i samband med den kungl. propositionen. Jag vill därför mycket starkt betona här, att det var allvarliga överläggningar,

huru man bäst skulle gagna saken, och det har icke varit ett spår av strävan efter att försöka övertrumfa regeringen.

*Ang. lag om
statsdeparte-
menten.*

(Forts.)

Nu har lagutskottets majoritet tillstyrkt dessa motioner, och jag får för min del säga i likhet med många här, att jag blev angenämt överraskad häröver. Och om man blott låter detta vara detta och på olika håll, där man intresserar sig för ett handelsdepartement, tänker sig litet god vilja vid behandlingen av ärendet, synes mig, att de svårigheter, som herr statsrådet ansåg utgöra ett oöverstigit hinder för att komma fram på den väg, som lagutskottet förordat, ej alls skola komma att visa sig oöverkomliga. Jag tror fortfarande, att man mycket väl kan komma fram på det sätt, vilket, såsom herr statsrådet antydde, möjligen skulle komma att från den sidan förordas, nämligen att man uppskjuter grundlagsändringen till nästa år och får ett i detalj utarbetat förslag. Herr statsrådet anmärkte däremot, att på detta sätt finge man ej handelsdepartementet fortare till stånd, och att man ej kunde vara säker om, att icke nästa års riksdag vore av annan mening än denna riksdag. Ja, om båda kamrarna godtaga lagutskottets förslag, ligger däruti en alldeles bestämd förbindelse att gå med på grundlagsändring nästa år. Jag tror därför, att den tanken, att riksdagen nästa år skulle underlåta att antaga grundlagsändringen, är skäligen omotiverad. Då kan man lika väl säga, när man får ett löfte om, att regeringen skall taga upp saken på allvar, att ingen vet, vilken regering sitter under nästa riksdag. Det ena är lika obefogat som det andra.

Vad själva saken angår, har jag delvis förekommit av herr Vennersten och kan därför fatta mig kort.

Det viktigaste synes mig dock vara att tänka på framtiden, som även herr statsrådet också framhöll. Det finnes ej tvivel om, att handels-, industri- och näringsfrågor i allmänhet komma att spela en mycket större roll för de olika länderna och deras riksförsamlingar och regeringar under tiden efter kriget än under tiden före kriget. Världen tyckes hålla på att glida in i en utvecklingsperiod, där frågan om sambandet mellan statsmakterna och näringslivet blir mycket mera aktuell, än den varit under senaste decennier. Sådana perioder har man haft tidigare, och vi tyckas komma tillbaka till en sådan period. Då är det väl antagligt — vare sig man anser en sådan utveckling önskvärd eller ej — att staten kommer att i högre grad kontrollera det enskilda näringslivet, än hittills ägt rum. Om detta, som jag tror, är riktigt, så är det av allra största vikt, att näringarna, här närmast handel, sjöfart och industri, verkligen känna, att, när nya former tillskapas för samarbetet mellan dessa näringar och statsmakterna, det också inom regeringen finnes en bestämd målsman för näringarna, som kan företräda deras intressen, i den mån detta är förenligt med regeringens allmänna politik. Med hänsyn till denna eventuella utveckling finner man i olika länder ett starkt intresse framträda för alldeles nya organisationsformer. Det ser man i Tyskland och icke minst i England, där det är föremål för allmän diskussion

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

att få en verklig handelsminister och en organisation beträffande de olika industrierna, som till sist skulle sluta i något gemensamt departement, ett handelsministerium. Samma fråga är, med andra ord, uppe i olika länder och föremål för allvarliga överläggningar, och ju förr man kan komma fram här, dess bättre är det ur landets synpunkt. Den väg, som lagutskottet tänkt sig här, förefaller att hastigt leda till målet. Man borde få saken avgjord vid nästa riksdag. Och det synes mig icke säkert, att man får saken klar på så kort tid, om den skall förbindas med andra departement eller andra spörsmål.

Med denna motivering, herr talman, ber jag få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Löfgren: Herr talman, mina herrar! Man har i den debatt, som följt på mitt inledningsanförande, från olika håll klagat över, att jag talat i en alltför personlig och förolämpad ton. Jag beklagar, om jag genom vad jag sagt särat någons känslor. Men samtidigt ber jag att få påpeka, att, när jag kanske anlagt en något personlig ton i mina yttranden, så har det icke berott på överdriven känslighet för kritik från politiska motståndare, utan det har berott på, att det jag riktat mig mot har träffat mig på ett område, där jag anser, att ingen, vare sig han är politiker eller icke, har skyldighet att tåla vad som helst utan att uttala en bestämd gensaga. Jag vill nämligen fastslå, att hela detta förslag, men även vad som här i debatten och eljest sagts för att förklara högerens ståndpunkt i frågan, velat ifrågasätta regeringens och framför allt min ärliga vilja att utföra, vad man åtagit sig. Att jag därvid uppfattat situationen riktigt, har tydligt framgått av vad som yttrats i denna fråga av, bland andra, herrar Holmdahl och Lithander. Emellertid tycker jag, att åtskilliga av de herrar, som här yttrat sig, ha talat i mer förolämpad ton än jag. De ha varit förolämpade över, att jag ifrågasatt, att det funnits en smula demonstration i de motioner, som legat till grund för lagutskottets yrkande och även i utskottets eget yttrande. Häremot ber jag få påpeka, att den förda debatten bekräftat mitt påstående, att här varit fråga om en ren demonstration. Ingen har kunnat motsäga det sätt, varpå jag påvisat, att en anslutning till lagutskottets förslag icke för oss ett enda steg närmare målet vid denna riksdag eller senare i fråga om införande av ett handelsdepartement. Herr Lübeck erkände också uttryckligen — det var en passant och kanske utan att han själv märkte det — att det här gällde en demonstration. Men, frågar jag alltjämt, om det gäller en demonstration för själva saken, för ett snabbt införande av ett handelsdepartement varför då ej åtnöjas med den vanliga formen därför i en icke fullständigt utredd fråga varför ej åtnöjas med en skrivelse som uttryckligt understryker det intresse, som finnes inom riksdagen för införande av ett handelsdepartement? I stället har man anslutit sig till en oformlighet, som ej kan leda till annat, än att man på en viss punkt fullständigt föregriper den utredning, som måste göras ej blott beträffande denna fråga utan beträf-

fande en hel del spörsmål, som därmed stå i sammanhang. Den reella innebörden av just denna form för demonstration är en önskan att i själva departementslagen nu få in en bestämmelse om ett nionde departement. Det skulle innebära att, huru än den centrala förvaltningen efter den nya departementsindelningen kan komma att se ut, skall det framför allt finnas ett handels- och sjöfartsdepartement. Jag medger, att detta innebär något särskilt. Det innebär, att man under alla förhållanden i första rummet och kanske ensamt vill ha ett handels- och sjöfartsdepartement. Och där får jag konstatera en skiljaktighet mellan denna uppfattning och den uppfattning som företrädes av regeringen och av mig. Vi anse lika väl som de högertalare, som yttrat sig i debatten, att det bör så skyndsamt som möjligt inrättas ett handels- och sjöfartsdepartement. Men vi å vår sida anse dessutom, att det finnes krav, lika berättigade krav, som böra tillgodoses, och hemställa, huruvida icke dessa krav böra bedömas samtidigt med det här nu i förgrunden framskjutna. Uti själva saken, ifråga om behovet av ett dylikt handelsdepartement, äro vi sålunda alla eniga. Och om herr Lithander så önskar skall jag med ändå högre röst, än jag redan gjort det, upprepa min försäkran, att, vad på mig som departementschef ankommer, skall jag göra allt för att befrämja en skyndsam lösning av frågan.

Jag ber emellertid att få ytterligare framhålla, att jag i mitt första anförande enligt min mening till full evidens bevisat, att det icke funnits någon möjlighet, nej, att det varit fullständigt ogörligt för regeringen att efter sitt tillträde lösa frågan i det stora sammanhang vari regeringen sett densamma. Jag vill erinra herrarna om, att jag i mitt anförande riktade en direkt vädjan till herr Lindman, om han kunde bekräfta eller om han möjligen ville bestrida mitt påstående, att, när denna regering tillträdde sina ämbeten, fanns icke det föreliggande gamla förslaget om handelsdepartement från år 1913 på minsta sätt bearbetat inom vederbörande departement. Och jag vågar det påståendet, som jag dock ej kan uttala annat än som en till sannolikhet gränsande gissning, att vid denna tidpunkt, när den Swartzka regeringen lämnade sina ämbeten, man ej ens i princip hade bestämt sig för, hur departementalreformen skulle se ut, eller om särskilt förslaget om ett handelsdepartement skulle kunna framkomma till denna eller en följande riksdag. Då så är förhållandet, förefaller det icke då herrarna, både herr Lithander och herr Holmdahl, litet grand hårt, att man till denna regering, så arbetsstyngd som den har varit under den korta tid den suttit — med riksdagsarbetet snart förestående, när den tillträdde sina ämbeten — förefaller det ej bra hårt, att man, sedan man konstaterat, att denna fråga är 50 år gammal, just till denna regering rikta den förebråelsen, att den icke synes benägen att övergå från ord till handling?

Jag ber, som sagt, att få än en gång understryka, att regeringens intresse för en skyndsam lösning av frågan är det allra största, men att vi ej kunna tänka oss, att andra kammaren vill föregripa sättet för den lösning, som Kungl. Maj:t kan finna sig beredd att föreslå.

*Ang. lag om
statsdeparte-
menten.*
(Forts.)

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

Herr vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Även om man vill fälla det allra mildaste omdöme om det förslag, som föreligger till behandling, måste man beteckna det som ett fullständigt omoget sådant. Och det väcker förvåning, att det har framkommit, då motionärerna icke äro några dilettanter på det politiska området, och då förslaget har behandlats av så allvarliga män som lagutskottets ledamöter. Pondera nu, att förslaget blir lag, och att riksdagen även antager det vilande grundlagsförslaget! Då skall ju ett handelsdepartement träda i verksamhet, men ett handelsdepartement utan kansli, utan personal och utan avlöning vare sig till personalen eller det blivande statsrådet. Kan man säga annat, än att det vore att uppbygga ett hus utan grund. Det förefaller mig därför, att ett så omoget förslag sällan har framkommit i riksdagen som föreliggande.

Herr Holmdahl yttrade emellertid, att man icke nu behöver antaga det vilande grundlagsförslaget utan vänta därmed till ett kommande år. Men vad tjänar det då till? Kan man då ej lika väl antaga grundlagsförslaget och låta lagförslaget vila till nästa år? Det är väl den riktigaste gången av saken.

Jag begärde ordet därför, att man beskyllt det parti, som jag tillhör, för bristande intresse för handel och näringar. Jag ber att få tillbakavisa denna beskyllning. Tvärtom, vi hysa det största intresse för näringarna och även för inrättande av ett handelsdepartement, men vi önska icke ett handelsdepartement, som hänger i luften, utan ett, som är en verklighet. Jag tror också, att det ej är rättvist att beskylla ministären för, att den saknar intresse för frågan. Den har ju tillkommit först på senhösten, i oktober månad förlidet år, och med de många ärenden den haft till behandling kan man icke begära, att den skulle åstadkomma en sådan ingående utredning, som erfordras för inrättande av ett nytt departement, i synnerhet som föregående regeringar icke genom förberedande utredningar visat något intresse för saken. Man kan beklaga, att frågan icke blivit för länge sedan löst, men det är väl icke på den liberala regeringen det berott utan på de högerregeringar, som förut suttit vid makten här i landet.

Jag ber att få uttala den förhoppningen, att frågan om ett handelsdepartement och även möjligtvis förändringar i de övriga departementens arbetsordning snarast möjligt måtte bli förelagda riksdagens behandling, och jag tackar herr justitieministern för och tager även fasta på det löfte, som han därvid avgivit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr P e r s s o n i Norrköping: Herr talman, mina herrar! Jag har icke i lagutskottet varit med om behandlingen av detta ärende, men hade jag det, så skulle jag ha kommit till samma slut som reservanterna.

Vad jag emellertid begärde ordet för var de anmärkingar, som under debatten ha framställts mot socialdemokraterna i mer eller mindre tydliga ordalag, för att de skulle vara motståndare

till handeln och industrien här i landet. Å nej, det förhåller sig icke på det sättet. Vi äro lika väl som industriidkarna medvetna om nödvändigheten att efter detta krig på handels, industriens och näringsarnas område spänna varenda muskel och varenda nerv på alla håll, för att vi över huvud taget skola kunna uppehålla oss i den konkurrens, som helt visst efter kriget de olika länderna måste föra för att komma ur den ohyggliga reaktion, vari de befinna sig. I konsekvens därmed äro vi icke heller motståndare alls till inrättande av ett handelsdepartement, utan vi skola med största beredvillighet giva våra röster för detsamma. Varför vilja vi icke göra det nu? Man har icke dragit sig för att antyda här, att vi skulle vara på något sätt påverkade av inpiskning, som det heter, från justitieministern. Det misstag, som gjorts i vad det gäller de två bortfallna stjärnorna i lagutskottets betänkande för de två socialdemokrater, som icke varit närvarande vid justeringen och därför icke varit i tillfälle att reservera sig, borde tydligt visa, att socialdemokraternas ställning till denna fråga var klar, innan lagutskottets betänkande justerades. Och de ha icke varit utsatta för någon som helst inpiskning.

Varför vilja vi då icke gå med på utskottets förslag? Mina herrar, det brukar vara vanligt här i riksdagen, att när en ny lag skall genomföras av den omfattning, som det här är fråga om, så bör vad därmed sammanhör och vad gäller den nya organisation, som tillhör denna nya lag, föreligga fullständigt klar och öppen till riksdagens behandling och påseende. Här föreligger icke någon som helst utredning. Jag och de flesta andra sväva i fullständig okunnighet om hurudant detta nya departement, som man vill genomföra nu på rak arm, i verkligheten skall taga sig ut, så ofullständigt är det material, som här föreligger. Den kutym, som lagutskottet här slagit in på, strider mot hela den kutym, som varit gällande de år jag tillhört lagutskottet. Jag vet icke, om i något enstaka undantagsfall det förekommit på de sista 10 åren, att lagutskottet gått med på en lag, som framställts på förslag av och formulerats av en enskild motionär, även i de allra enklaste ting. Men här förelägger man oss på rak arm ett förslag till lag, som visserligen vad gäller dess formulering icke är så svår att komma till rätta med, men vars verkningar äro av ett helt annat slag än vad verkningarna ibland kunna bli av en obetydlig paragraf i ett helt lagkomplex som genomföres. Det är alldeles själfvallet, att under sådana förhållanden kan man icke begära, att riksdagen utan vidare skall i ett slag gå med på detta. Och desto större skäl föreligger därtill, som man är så gott som övertygad om — särskilt efter den framställning, som i dag är gjord av regeringens representant, herr justitieministern — att man kanhända redan nästa år eller i vart fall innan slutet av denna riksdagsperiod kan få ett förslag framlagt ej blott om detta handelsdepartement utan möjligen även om ett kommunikationsdepartement. Och när vi kunnat vara utan dessa departement, fastän behov av dem framhållits, i icke mindre än 50 år, så böra vi väl i Herrans namn

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

kunna vänta till dess ett år till är gånget, särskilt som det bör vara klart för högern att alla partier inom riksdagen äro villiga att medverka till vad som här är fråga om, fastän icke på det sätt man här ifrågasätter att vi skola medverka.

Jag sympatiserar fullständigt med det anförande herr Hamrin hade och ber att helt och hållet få instämma i de synpunkter han förde fram, därför att de äro alldeles överensstämmande med den åskådning, som jag och mina partivänner inom kammaren hysa.

Därför, herr talman, ber jag att få sluta med att yrka bifall till reservanternas förslag.

Häruti instämde herr *Branting*.

Herr *H o l m d a h l*: Herr talman, mina herrar! I mitt förra anförande tillät jag mig framhålla, att herr justitieministern hade alltför mycket betonat svårigheterna vid denna frågas lösning, och slutade med, att svårigheterna nog icke vore större än att de skulle kunna övervinnas under förutsättning att den goda viljan fanns. Detta mitt uttalande har givit lagutskottets ärade ordförande anledning att i frågasätta, huruvida jag vill beskylla justitieministern för bristande god vilja. Jag vill som svar på den frågan säga, att enligt min uppfattning manifesteras icke den goda viljan endast genom fraser. Man visar icke den goda viljan endast genom att man förklarar sig hysa intresse för den föreliggande frågan och att man anser den vara av synnerlig vikt. För mig är huvudsakligen, när det gäller att visa den goda viljan, att vederbörande framkommer med positiva förslag till frågans lösning.

Nu vill jag erinra om, att jag i mitt förra anförande visst icke lade herr justitieministern till last, att han icke hunnit framlägga för denna riksdag ett detaljerat förslag. Tvärtom framhöll jag, att den brådska, som han åberopat, och anhopningen av ärenden voro skäl, som man måste böja sig för. Men däremot måste jag säga, att herr justitieministerns första anförande i dag ingalunda var ägnat att ådagalägga någon synnerligen god vilja för frågans lösning. Jag ber att få ännu en gång betona, att det förslag lagutskottet här framlagt ingalunda är, som många velat påstå här, omoget, oformligt och förhastat. Det är tillkommet i verklig övertygelse om att det är genomförbart och i förvissningen om att denna fråga bör kunna lösas senast vid nästkommande riksdag. Den meningen har jag uttalat i mitt förra anförande, och den meningen vidhåller jag.

Jag hade därför förväntat, att herr justitieministern skulle ha ställt sig synnerligen tillmötesgående mot lagutskottets förslag. Jag hade väntat, att han skulle ha förklarat, att han från sin sida ville göra vad rimligtvis kunde göras för att förverkliga den tanke lagutskottet givit uttryck för. Men i stället framställer herr justitieministern alla möjliga svårigheter för frågans realiserande och söker bibringa kammaren den övertygelsen, att det är så gott som omöjligt att framkomma på den väg lagutskottet här föreslagit. Detta är enligt mitt förmenande icke bevis på någon synnerligen god vilja.

Den ärade ordföranden i lagutskottet ställde ytterligare en fråga till mig, nämligen huruvida jag kunde godkänna den behandling denna fråga rönt från föregående justitieministrar och statsminister Hammarskjölds sida. Han framhöll, att även de skulle ha gjort sig skyldiga till försummelse. Om den ärade ordföranden ägnat mitt anförande något mer uppmärksamhet, hade han helt visst icke framställt den frågan, ty genom hela mitt anförande gick en ton av missbelåtenhet över att denna fråga icke fått sin lösning förut. Och mitt klander gäller således även föregående regeringar, som icke visat den förståelse för frågan, som den förtjänar.

Herr justitieministern förklarade, att om man nu skulle antaga lagutskottets förslag, så skulle detta icke föra oss ett steg närmare frågans lösning. Ja, då får jag säga, att om riksdagen skulle stanna för lagutskottets förslag och detta icke skulle föra oss ett steg närmare, då ligger ansvaret härför på regeringen, ty det är enligt mitt förmenande regeringens oavvisliga skyldighet att om lagutskottets förslag bifalles utarbeta ett förslag och snarast framlägga det för riksdagen.

Härmed tror jag mig ha besvarat de till mig framställda frågorna.

Herr Nylander: Herr talman! Såsom en av motionärerna vill jag i likhet med de kamrater, som undertecknat denna motion, inlägga en gensaga mot vad herr justitieministern låtit påskina, nämligen att några slags politiska skäl skulle utgöra bakgrunden för densamma. Jag vill endast säga det, att med den ställning, som jag i det dagliga livet intager, det är ganska naturligt, att jag finner ett handelsdepartement på sin plats och mer än någonsin nödvändigt. Ingen har ju heller jävat, att ett sådant *är* önskvärt. Både från liberalt, moderat och socialdemokratiskt håll har ju detta framförts. Det är uteslutande sakskalet och det renaste intresse för vårt lands näringsliv, som förestavat mitt undertecknande av denna motion. Det ber jag här högtidligen få förklara. Och jag kan, så ny som jag är här i riksdagen, rent av få räkna mig som en politisk dilettant, som herr vice talmannen nyss yttrade, för att ytterligare stryka under, att det är icke politik som ligger bakom utan intresse för näringarna såsom sådana.

Herr justitieministerns anförande innehöll enligt min uppfattning i sin första hälft alltför mycket formella skäl för att avslå utskottets betänkande och förslag. Från ren lagsynpunkt ha ju de skälen redan bemötts av herr Holmdahl, varför jag icke har anledning att närmare ingå på dem. Jag tror emellertid, att tyngdpunkten i herr justitieministerns anförande låg i andra delen av det, däri han omnämnde, att denna fråga bör lösas i samband med andra med densamma närbesläktade. Det är just *den* frågan jag nu kommer till, nämligen detta olycksaliga sammankopplande med andra frågor. Det har redan i motionen påvisats, hurusom detta är en av de viktigaste orsakerna till att efter 50 års strävanden frågan ej lösts, och detta blir väl huvudskälet om andra kam-

*Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)*

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

maren i dag avslår motionen om ett handelsdepartement. Det ser ut, som om man vill sammankoppla detta med sociala ärenden, och det är ju så här ofta, att de sociala ärendena få gå före de ekonomiska, ehuru jag anser det borde vara tvärt om, ty det ekonomiska arbetet utgör väl dock förutsättningen för det sociala.

Genom den enligt min uppfattning alltför politiska anstrykning, som herr justitieministern gav åt sitt anförande, äro vi nu komna in i politisk försumpning beträffande denna fråga, en försumpning som sannerligen icke lovar gott för framtiden och för denna frågas lösning, oavsett att vi alla stå här och intyga vårt varma intresse för denna lösning.

Jag anser, att det varit desto lyckligare att taga detta tuppfjät, som i alla fall står till buds för att närma oss slutmålet, då vi i dag bland annat ha en annan fråga på föredragningslistan, som intimt sammanhänger med denna, nämligen min av femte tillfälliga utskottet tillstyrkt motion om organisation av vårt utrikesdepartement och vår utrikesrepresentation. De frågorna hänga så intimt tillsammans, så det skulle nästan vara ett ytterligare skäl för att nu påskynda handelsdepartementets inrättande.

Herr vice talmannen omnämnde, att man icke påskyndar denna frågas lösning genom att ansluta sig till utskottets förslag utan, som han uttryckte sig, man bygger ett hus utan grund. Jag vill gent emot det invända, att man åtminstone har gjort så pass mycket, att man gjort upp ritningen, och vad detaljerna till den ritningen beträffar, så är jag viss om att de finnas i huvudsak utarbetade i 1913 års betänkande, som å andra sidan herr Persson i Norrköping tycktes helt och hållet ha uteglömt.

Jag känner mig icke på något sätt övertygad om att icke frågan går framåt genom anslutning till utskottets förslag, och därför kommer jag, herr talman, att giva min röst för detsamma.

Herr R ö i n g: Herr talman, mina herrar! Jag har vid upprepade tillfällen här i kammaren sökt lägga i dagen mitt varma intresse för åstadkommande av ett departement för handel, industri och sjöfart. Det kan under sådana förhållanden icke annat än glädja mig, att så många av kammarens ledamöter under den debatt, som nu pågått några timmar, visat samma varma intresse för denna sak. Jag kan endast beklaga, att åtminstone en av högertalarna under den tid han satt i en regering icke lyckats förnä den regering han tillhörde att visa sådant intresse för denna fråga, så att regeringen då förelade riksdagen en kungl. proposition i frågan. Det glädde mig emellertid, att en av högerns talare här i dag, borgmästare Holmdahl, öppet uttalade, att enligt hans förmenande hade de högerregeringar, som suttit vid makten under det senaste årtiondet, icke visat denna fråga det intresse, som den verkligen förtjänat.

Huru ligger nu denna fråga? Jo, riksdagens båda kamrar skrevo redan 1905 till Konungen och anhöllo, att utredning skulle snarast möjligt sättas i gång, så att ett departement för handel, industri och sjöfart kunde komma till stånd inom den allra närmaste tiden. Men

ännu 13 år efter det denna skrivelse beslöts har icke någon av de regeringar, som suttit vid styret, kommit fram med ett förslag i den riktningen. Den Lindmanska regeringen lät 3-årsperioden 1909—1911 gå förbi utan att göra något åt saken, och den Hammar-skjöldska regeringen lät även den 3-årsperiod, under vilken den var vid styret, gå förbi utan att förelägga kamrarna någon proposition i ämnet. Det skulle varit mig i dag en stor glädje, om ett tillfälle hade beretts mig att giva min röst för ett förslag, varigenom denna viktiga fråga fördes framåt ett steg närmare sin verkliga lösning. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har emellertid i sitt utmärkta anförande vid debattens början så klart och tydligt framhållit, huru denna fråga nu till följd av motionerna och utskotts-betänkandet verkligen ligger, att mycket ej är att tillägga. Ett bifall till utskottets förslag skulle nämligen — däri giver jag herr statsrådet fullständigt rätt — icke föra frågan ett tuppfjät längre framåt. Och vad vi näringsidkare önska är icke en reform på papperet, utan vi önska ett beslut, som resulterar i ett departement, som verkligen kan åstadkomma något och utföra något för att främja näringslivet. När icke här föreligger ett förslag varken till stat för ett departement eller rörande vilka arbetsuppgifter ett dylikt skulle erhålla etc., är ett beslut i överensstämmelse med lagutskottets hemställan ägnat att föregripa den verkliga reformen.

Den siste ärade talaren tillät sig uttala som sin åsikt, att denna fråga har kommit i en försumpad situation. Har han rätt däri, så frågar jag: är det den nuvarande regeringen, som tillträdde sina höga ämbeten under sista hälften av oktober förra året, som bär skulden härtill? Nej, för visso icke. Bär någon skulden härtill nu, så är det herr Nylander och hans medmotionärer själva liksom möjligen de regeringar, som förut suttit vid styret efter 1905 års riksdagsskrivelse. Jag vet icke, om jag får anse det som ett bevis på det intresse, som högerns ledare herr Lindman visar denna frågas behandling här i kammaren, när han varit frånvarande under en större del av debatten. Jag hade verkligen hoppats att få höra hans röst långt före detta under den långa debatten. Herr justitieministern har i båda sina anföranden framställt en direkt fråga till honom, och när jag nu ser, att han infunnit sig ånyo i kammaren, så hoppas jag få höra hans svar på herr justitieministerns fråga och ävenledes erfara, vilken uppfattning han personligen har rörande införandet av ett departement för handel, industri och sjöfart.

För varje anhängare av denna viktiga reform kan det icke ha varit annat än glädjande att icke blott vid ett föregående tillfälle ha hört den nuvarande finansministern uttala sin bestämda åsikt om nyttan och nödvändigheten av att ett dylikt departement snarast möjligt kommer till stånd, utan ävenledes i dag ha fått höra från regeringsbanken tvenne uttalanden från statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att han skall göra allt vad på honom ankommer, för att den behövliga utredningen snarast kommer till stånd och att en kungl. proposition snarast möjligt förelägges riksdagen, varigenom den reform kommer till stånd, varom riksdagen redan

*Ang. lag om
statsdeparte-
menten.*

(Forts.)

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.

(Forts.)

1905 uttalade sig. Jag använder samma tillfälle som min ärade partikamrat herr Hamrin att vädja till hans excellens herr statsministern och regeringen att göra allt vad på regeringen ankommer för att pådriva arbetet, så att en kungl. proposition kan föreliggas redan vid 1919 års riksdag, men en kungl. proposition, som innefattar att ett departement skall upprättas uteslutande för handel, industri och sjöfart, så att icke denna viktiga reform förfuskas på så sätt, att även andra ärenden förläggas inom detta departement. Vad vi behöva här i landet som i så många andra länder är ett särskilt departement för näringarna, för handel, industri och sjöfart och att icke under detta departement komma t. ex. frågorna rörande kommunikationsväsendet och de sociala frågorna. Ett särskilt departement för de sociala frågorna är även liksom ett departement för handel, industri och sjöfart ytterst nödvändigt.

Jag anser mig emellertid, herr talman, som frågan nu ligger, icke kunna göra någonting annat än yrka bifall till reservationen.

Herr L i t h a n d e r: Herr talman! Den ärade representanten på Jönköpingsbanken har riktat en anmärkning mot mig och sagt, att jag skulle ha erinrat om att riksdagen år 1905 d. v. s. för 13 år sedan skrev till Kungl. Maj:t och begärde utredning om ett handelsdepartement. Han måste ha hört fel, ty jag har icke yttrat mig om den saken, utan jag talade endast om dels år 1868, när denna fråga första gången kom upp, och vidare år 1898, då den framfördes av en enskild motionär — för övrigt min far — samt innevarande år då ett fullständigt lagutskottsbetänkande föreligger.

Jag har icke heller med ett ord yttrat mig om partipolitik, och jag hemställer till kammaren, när detta protokoll en gång kommer i tryck, av vem och var och huru partipolitiken förts in i denna fråga, tyvärr.

Herr R ö i n g riktade nyss några ord till herr Lindman. Det är ju rätt egendomligt att observera, att den omsorg han brukar ägna vänsterpartiernas ledamöter, huruvida de äro närvarande i kammaren eller icke, nu även har sträckt sig till ledamöterna av högern.

Den ärade representanten på Jönköpingsbanken gjorde högern ansvarig för uraktlåtenheten att föra fram denna fråga till riksdagen. Jag vill då säga det, att kravet på ett handelsdepartement har hela tiden kommit från högern. Men varifrån har motståndet kommit? Jag kan nämna, att en detalj i motståndet är det, att när detta krav framförts, har det från vänsterhall gjorts gällande, att lösningen av denna fråga bör sammankopplas med en sammanslagning av sjöförsvars- och lantförsvarsdepartementen, och det har högern icke velat vara med om.

Herr statsrådet sade: då denna fråga faktiskt är 50 år gammal, varför skall man då just förebrå denna regering, för att den icke kommit till något resultat? Men jag vill då erinra om att lagutskottet har aldrig någonsin under dessa 50 år tillstyrkt saken. Nu föreligger ett tillstyrkande av lagutskottet, och det är därför

ett tillfälle för regeringen, om den verkligen har intresse för saken, att visa detta genom att bygga vidare på den lagda grunden.

Herr statsrådet sade, att han skulle göra allt för att befrämja en skyndsam lösning av frågan, men då vill jag säga, att snabbaste vägen att gå härvidlag är just att uppmana regeringspartierna att giva sitt stöd åt det förslag som nu föreligger från lagutskottet. Jag vill rikta en direkt vädjan till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet att gå denna snabba väg och sedan för egen del fylla ut detaljerna.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr W i n k l e r: Herr talman, mina herrar! I sak skulle jag kunnat nöja mig med att instämma i vad som yttrats av herrar Venersten, Sommelius och Lithander, men det var en talare, som uppkallade mig här, nämligen herr Hamrin. Jag stod och åhörde honom med mycket stort intresse och tänkte, att när han slutade, så skulle jag för första gången kunna instämma med honom efter ett anförande som han haft här i kammaren. Men så gjorde han en fullkomlig kullerbytta mot slutet, och det är precis vad herrar liberaler göra vid många tillfällen såväl i sina anföranden här som i arbetet inom utskotten. Antingen motiverar man saken på ett sätt och skriver slutklämmen på ett annat, eller också yrkar man bifall till en motion men skriver motiveringen i en helt annan riktning. Här har herr Hamrin försökt ställa sig såsom en talare, den där ömmade för handels och industriens intressen, men så slutade han med att säga: vad utskottet föreslår behövs icke; jag ansluter mig till reservationen. Det talet förstär jag för min del icke.

Jag vill erkänna, att skillnaden mellan regeringens proposition och det föreliggande lagutskottsutlåtandet icke är stor, såsom justitieministern också påpekade, men det är dock någon skillnad, och varje representant för våra näringar måste erkänna, att det är bättre att hava en av riksdagen och som man hoppades även av Kungl. Maj:t beslutad lag, att vi skola ha ett handelsdepartement, än dessa oupphöriga uttalanden till regeringen genom skrivelser, debatter och interpellationer, att man önskar ett handelsdepartement. Jag tror därför icke, att herr Hamrin såväl som andra vänstertalare, herr Röing inbegripnen, skola i sina hemorter kunna förmå handels och industriens representanter att hålla med dem om att det är sak samma. Nu ha handels och industriens män så länge väntat på detta handelsdepartement, att det vore på tiden att gå »from sounds to things», ty industrien och handeln kunna icke leva på att man inom alla partier säger, att man sympatiserar med inrättandet av ett handelsministerium.

Nu har det förebräts den föregående regeringen, att den, ehuru den såsom högerregering borde haft bättre insikt om behovet av en handelsminister, icke gjort något åt saken. Jag tror nog, att intresset hos densamma förefunnits i den sak det här gäller, men den har haft sina undanflykter den också, dock synes det mig, att den borde hava visat större intresse för ett handelsdepartement. En av anled-

*Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)*

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

ningarna till att intet initiativ tagits av densamma har nog varit den, att man icke vågat komma med ett förslag på grund av den politiska sammansättningen av denna kammare. Det förhåller sig icke blott så, som herr Lithander påstod, att man försökt sammankoppla frågan om ett handelsdepartement med frågan om sammanlagning av försvarsdepartementen, utan man har även fruktat, att vänsterpartierna icke skulle acceptera förslaget, därest det icke blev förbundet med ett förslag om en särskild minister även för sociala arbeten. Därvidlag har emellertid herr Nylander ganska rätt, då han säger, att för att kunna utträta något socialt arbete måste vi ha en ekonomisk grundval härför. Då bör man enligt min mening, i synnerhet som detta sammanfaller med de önskingar som framförts, långt innan man började tala om ett socialt departement, gå fram på den linjen att man tager handelsdepartementet först och sedan det sociala departementet.

Sedan sade herr Persson i Norrköping, att socialdemokraterna icke hade något emot inrättandet av ett handelsdepartement. Tvärtom, de önska att på allt sätt understödja de strävanden, som säkerligen behövas från alla partiers sida för att uppehålla vårt lands existensmjöjlighet i den stora kamp som väntas, sedan kriget slutat. Men det skall icke gå till på det sättet, säga de. Det är åter ett bevis på att, även när det gäller praktiska frågor, dessa skola föras in under partilinjerna. Även sådana män, som äro alldeles klart övertygade om att detta handelsdepartement behövs, vilja icke gå emot den nu sittande ministären i detta fall, utan när justitieministern säger, att man skall vänta, så böja de sig för detta. Jag anser, att vi någon gång borde komma ifrån detta tillvägagångssätt. En enda gång har jag förut yttrat mig här i denna riktning, men det var ingen av mina åhörare tillhörande de övriga politiska partierna, som röstade för mitt framförda förslag, ehuru jag även då hade tillfälle att påpeka nödvändigheten av att vi någon gång såge bort från partipolitiken. Jag har sedan dess icke yttrat mig av den enkla anledningen, att jag funnit det vara fåviskt att tänka, att någon här skulle avvika från partilinjerna, särskilt då det gäller vänsterpartierna. Jag har föga anledning att förmoda, att kammaren skall handla annorlunda i dag, men jag tycker, att det är märkvärdigt, att man skall behöva konstatera, att partilinjerna uppdragas så, att varje vänstertalare här slutar med att yrka bifall till reservationen, under det att högertalarna stå ensamma om att yrka bifall till lagutskottets betänkande.

Nu sägs här från en del talare, att det möjligen skulle stöta på juridiska svårigheter. Därvidlag litar jag emellertid på herr Holmdahls uppgift, att sådana icke föreligga, och det förefaller mig också, som om det skulle förhålla sig så. Ty jag vet ju så väl, att lagutskottet är mycket betänksamt när det gäller formulering av lagparagrafer, men det synes mig ingalunda omöjligt för lagutskottet, som består av ett så stort antal lagkunniga personer, att kunna bedöma, om det här verkligen möter några juridiska svårigheter. Är icke detta förhållandet, är det enligt min mening fullständigt klart,

att det är ett bättre förslag, som från utskottets sida här föreligger, och att näringsidkarna komma betydligt närmare sitt mål att erhålla ett handelsdepartement, om vi taga lagutskottets förslag, än om vi bifalla reservationen.

Det är av denna anledning, som jag tagit kammarens tid i anspråk för att göra detta påpekande, och jag ber att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Jag har tidigare varit i tillfälle att instämma med lagutskottets ärade ordförande, men jag uppkallades för att säga några ord med anledning av ett anförande, som hölls av herr Vennersten. När jag hörde förra statsrådet Vennersten i sitt anförande tala för lagutskottets utlåtande, rann det mig i minnet vad dåvarande justitieministern i mars månad i fjol anförde till statsrådsprotokollet, när denna fråga var uppe. Jag skall be att få citera något därav för att få det till dagens protokoll. Han säger: »Emellertid hava de trängande och vanskliga frågor på lagstiftningens och andra områden, vilka sammanhånga med de senare årens av världskriget förorsakade särskilda förhållanden, hindrat statsrådets ledamöter att ägna förevarande synnerligen svårlösta spörsmål erforderligt övervägande.» Dessa frågor voro således 1917 mycket svårlösta, det säger justitieministern i högerregeringen, och voro de svårlösta 1917, torde de väl vara svårlösta även nu. Jag kan icke hjälpa, att när jag hörde herr Vennerstens anförande, tänkte jag just på en sak, som de senaste talarna också berört, nämligen partipolitiken, ty det förefaller mig, som om herrarna från högern velat göra partipolitik av hela denna fråga

Herr Vennersten sade vidare i sitt anförande, att när han fick tag på utskottets utlåtande och såg, att för detta utskottsutlåtande stodo personer ur olika partier, glädde det honom, enär det visade sig, att man här kunnat behandla en fråga utan att se den ur rent partipolitisk synpunkt, men när han sedan fick närmare reda på, hur det förhöll sig, att det på ett undantag nästan endast var högern, som stod för utskottets förslag, blev naturligtvis glädjen icke så stor. Herr Vennersten ville i sitt anförande insinuera, att endast högerpartiet och högerns representanter i riksdagen äro de, som verkligen representera näringslivet och verkligen hava förståelse för näringslivet; vi alla övriga och väl inte minst då enligt herr Vennerstens mening vi socialdemokrater skulle icke hava förståelse för näringslivet, icke hava förståelse för att det är icke en enskild grupps intresse utan hela folkets intresse att se till, att handel och industri och näringslivet i dess helhet bliva så tillgodosedda, som möjligt är. Jag ber att få säga, att när vi i utskottet icke kunnat gå med på det förslag, som majoriteten har kommit till, är detta, såsom av flera talare förut i dag sagts, icke dikterat av att vi icke hava förståelse för den stora fråga, det här gäller, utan därför, att vi vilja hava en verklig lösning av denna fråga och icke allenast en lösning på papperet.

*Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)*

Ang. lag om
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

Jag vill så säga ett par ord med anledning av herr Hamrins anförande. I det stora hela skulle jag icke hava något att invända däremot, men där var särskilt en passus, som jag måste reservera mig emot, nämligen när herr Hamrin säger, att i riksdagsdebatterna under de senaste riksdagarna har det endast varit två grupper, som blivit omnämnda, nämligen arbetare och bönder. Ja, vad bönderna beträffar, är det ju klart, att de kommit mycket fram, då det varit näringslivet och jordbruket, som under denna tid varit det mest framträdande, men om herr Hamrin i sitt anförande har velat lägga in, att riksdagen gentemot arbetarna, gentemot industriarbetarna och lönearbetarna i allmänhet har visat ett så stort intresse och sökt att från dem avlyfta många av de bördor, som kristiden lagt på dem, så vill jag säga, att herr Hamrin tar fullkomligt fel. Indirekt har naturligtvis riksdagen gjort mycket för att tillgodose även lönearbetarnas intresse, ty genom att man vidtagit åtgärder för att gagna näringslivet, har det också varit möjligt för lönearbetarna att någorlunda hålla sig uppe. Men jag inlägger en bestämd gensaga emot herr Hamrin, när han säger, att riksdagen fullkomligt glömt bort näringslivet och dess speciella intressen. Så har icke varit förhållandet under de riksdagar jag bevistat, utan jag måste säga, att näringslivet tillgodosetts ganska mycket, och att så har skett, har berott på att alla varit besjälade av den tanken, att genom att tillgodose näringslivets intressen gagna vi hela folket, hela landet.

Jag har, herr talman, intet mer att säga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslags följande voteringsproposition:

Den, som vill att kammaren, med avslag å lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 56, bifaller den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 124 ja mot 53 nej; och hade kammaren alltså med avslag å utskottets hemställan bifallit den vid utlåtandet avgivna reservationen.

§ 8.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fattigvården m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

*Ang. lag om
fattigvården
m. m.*

Genom en den 8 februari 1918 dagtecknad proposition, nr 135, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt, i statsrådet fört protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om fattigvården; och
- 2) lag om kommunala pensionstillskott och sjukvårdsbidrag.

I samband med denna proposition, som för behandling hänvisats till särskilda utskottet nr 2, hade utskottet till behandling förehäft följande med anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

- nr 143 av herr *Nils Nilsson*,
 » 144 » » *Alfred Petrén*, och
 » 145 » » *Hult*; samt

inom andra kammaren

- nr 342 av herr *Leander*,
 » 343 » » *Magnusson* i Tumhult,
 » 344 » » *Karlsson* i Sandviken *m. fl.*,
 » 345 » » *Källman*,
 » 346 av samme motionär,
 » 349 av herr *Törnkvist*,
 » 350 » » *Eriksson* i Grängesberg,
 » 351 » » *Olsson* i Ramsta,
 » 352 » » *Hage*, och
 » 353 » samme motionär.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med tillkännagivande att Kungl. Maj:ts proposition nr 135 icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen bifallas, måtte i anledning av nämnda proposition och de i ämnet väckta motionerna för sin del antaga vid punkten fogade

- 1:o) lag om fattigvården; och
- 2:o) lag om kommunala pensionstillskott och sjukvårdsbidrag.

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till ändrade bestämmelser angående den ansvarsskyldighet, som borde åligga ledamöter i fattigvårdsstyrelse;

C) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta föranstalta om utredning rörande ökning av de statsbidrag, som utginge för vård av sinnesslöa, fallandesjuka,

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

tuberkulösa och vanföra, och om medgivande av statsbidrag för vård å sinnessjukhus, som tillhörde landsting och de städer, som ej deltog i landsting, samt för riksdagen så snart ske kunde framlägga förslag härom;

D) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t snarast möjligt låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag om en utjämning av de kommunala skattebördorna, i den mån en dylik utjämning borde äga rum; samt

E) att de i anledning av förevarande proposition väckta motionerna, därest de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i punkterna A)—D) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet funnos emellertid fogade åtskilliga reservationer avseende dels särskilda paragrafer av det i punkten A) 1:o) av utskottets hemställan innefattade lagförslaget, dels det under punkten A) 2:o) upptagna lagförslaget, dels ock utskottets hemställan under punkten B).

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr Källman: Herr talman! Jag tillåter mig med avseende å föredragningsättet hemställa,

att utlåtandet företages till avgörande punktvis;

att det under punkt A 1) upptagna lagförslaget måtte föredragas paragrafvis och, där så anses lämpligt, momentvis, med ingress och rubrik sist;

att föredragningen måtte börja med 5 § och att vid behandlingen av denna paragraf diskussionen må omfatta betänkandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att, sedan lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan i punkt A måtte föredragas; samt

att för den händelse någotdera lagförslaget i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Punkten A).

Det under 1:o) upptagna förslaget till

Lag om fattigvården.

Beträffande förevarande lagförslag hade herr *Karlsson* i Sand-

viken *m. fl.* uti sin ovanberörda motion på anförda skäl yrkat, att namnet å hela lagen måtte ändras t. ex. till »Försörjningslag» samt att alla ordsammansättningar i lagen, där ordet »fattig» inginge, måtte ändras i enlighet därmed.

*Aug. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)*

För 5 § hade utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

5. §.

Varje socken på landet samt varje stad eller köping, som har egen kommunalförvaltning, utgör ett fattigvårdssamhälle, som har att för sig ordna sin fattigvård.

Hava två eller flera socknar å landet gemensam kommunalförvaltning, skola de anses såsom ett fattigvårdssamhälle.

I fråga om denna paragraf hade emellertid reservationer avgivits:

av herrar *Källman* och *Olsson* i Ramsta, vilka hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning i syfte att de i förevarande lagförslags 5 § omförmälda fattigvårdssamhällen måtte ersättas med större och bärkraftigare fattigvårdsdistrikt såsom exempelvis landstingsområden eller andra större kommunala enheter; samt

av herrar *von Koch*, *Leander* och *Strid* i fråga om viss del av utskottets motivering.

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Herr *Källman*: Herr talman, mina herrar! Jag tager för givet, att andra kammaren finner denna fråga så pass viktig, att man bör ägna densamma några ord under principdebatten.

Det bör då till en början erinras därom, att fattigvårdslagstiftningens historia är i allmänhet en historia om nöd och lidande. Från den äldre tiden, då de fria hade rätt att, om de så önskade, försörja trälarna, sedan arbetsförmågan upphört, eller döda dem, och till 1847 existerade för den fattige knappast rätten till livet. Tiden 1847—1871 var på sätt och vis en ljusare period för understödtagarna med hänsyn därtill, att under denna period enligt svensk fattigvårdslag existerade rätt till understöd. Sistnämnda är togs rätten till understöd tillbaka, och som bekant gäller ännu i dag förordningen av den 9 juni 1871. Jag vågar icke taga upp tiden med att giva exempel på, hur omänskligt denna lag ofta kan tillämpas. Det må dock tillåtas mig att anföra ett enda, mycket bekant exempel på hur paragraf 1 i fattigvårdsförordningen av den 9 juni 1871 kunnat tolkas. Det förekom i en socken för övrigt i Stockholms län, en familj, bestående av man, hustru och 8 minderåriga barn. Mannen och ett av barnen voro sjuka och var familjen i saknad av egna medel. Fattigvård måste självfallet lämnas till familjen i fråga, och då denna icke ägde hemortsrätt i den

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

kommun, där den vistades, uppstod naturligtvis process om huruvida understödet kunde utsökas av hemortskommunen. Sedan ärendet passerat alla instanser, beslöts av Kungl. Maj:t, som på den tiden var högsta instans i fattigvårdsmål, att vistelsekommunen icke kunde tillerkännas ersättning av hemortskommunen med hänsyn därtill, att hustrun, som var 36 år gammal, icke med läkarbetyg styrkts vara oförmögen till arbete.

Det är tydligt, att en lag, som kan tolkas på det sättet, är fullkomligt omänsklig, och detta är också från alla håll erkänt, så att jag behöver icke taga upp tiden med att bevisa det.

Därnäst skall jag, innan jag går in på lagförslaget, tillåta mig erinra om att det här gäller att lagstifta om ett icke så obetydligt antal personer. Enligt den för år 1915 numera tillgängliga officiella fattigvårdsstatistiken visar det sig, att under nämnda år antalet understödstagare uppgick till 262,254 eller 4,59 % av vår befolkning. Det är märkligt, att antalet understödstagare har löpt ungefär jämsides med befolkningens tillväxt. Jag vill nämna, att år 1874 var antalet understödstagare 191,393, vilket utgjorde 4,39 % av befolkningen. Av förstnämnda antal understödstagare voro 87,128 fullt och varaktigt försörjda, 119,119 delvis, men varaktigt försörjda och 56,007 tillfälligt understödda. Jag är övertygad om att man åtminstone i andra kammaren numera icke står likgiltig inför frågan, huru och på vilket sätt man lagstiftar om alla dessa människor.

När det gäller att överväga om en ny fattigvårdslag i vår tid, bör man först söka komma underfund med huruvida, såsom det påyrkats från flera håll, fattigvården i den form, vi känna den, kan avskaffas och ersättas med annan försörjningsform. Den frågan har berörts både i fattigvårdslagstiftningskommitténs förslag och även i Kungl. Maj:ts proposition. Man har där erinrat om hurusom en minoritet inom Englands fattigvårdslagstiftningskommitté år 1909 bestämt påyrkade, att fattigvården i den form, varmed vi förstå den, skulle avskaffas och ersättas av andra metoder för försörjning av behövande. Vården av de icke arbetsföra skulle utövas av 4 utav grevskapen utsedda nämnder, vilka skulle var för sig få sina speciella uppgifter. I Danmark är visserligen icke fattigvården avskaffad, men där har man för vissa understödstagare en bättre form för försörjning, en försörjning av s. k. värdiga understödstagare. Jag hinner icke närmare gå in på detta. För vårt vidkommande — och den uppfattningen har man väl även i andra länder — måste ju målet vara, att fattigvården så fort som möjligt må i det allra väsentligaste avskaffas. Jag är för min del övertygad om att det bör kunna ske dels genom socialförsäkringens fullbordande och dels genom vissa reformer på olika områden. varmed riksdagen nog undan för undan kommer att få syssla. I den mån man får en förbättrad ålderdoms- och invaliditetsförsäkring och när vi få obligatorisk sjuk- och arbetslöshetsförsäkring samt olycksfallsförsäkringen vidare i någon mån blir påbyggd och förbättrad, ha vi fått medel, varigenom flertalet må kunna erhålla sin försörjning utan anlåtande av fattigvården. Det är emellertid långt dit, och utan tvivel måste

vi räkna med en försörjning enligt de begrepp, som den nuvarande fattigvårdslagstiftningen innefattar, för en rätt lång tid framåt — i varje fall minst en mansålder.

Det förslag, som nu föreligger till kammarens behandling innebär enligt min uppfattning ett mycket betydande framsteg. Men jag betonar på samma gång, att förslaget innehåller minimikrav, och att man icke kan pruta på någon av de väsentliga reformer, som lagförslaget innebär. Då vore det enligt min mening bättre att vänta några år och bida tiden, tills dessa betydande delar komma med. Jag erinrar då särskilt om vissa punkter, där man reservationsvis yrkat avslag, på vilka punkter jag tar för givet, att första kammaren kommer att fatta ett annat beslut än vad andra kammaren kommer att göra. Emellertid bör fattigvården, så länge den måste finnas — såsom ju också departementschefen framhållit — vara av subsidiär natur. Den bör icke tillgripas, förrän andra utvägar äro försökta, och därav följer ju, att man har möjlighet att undan för undan åstadkomma reformer, varigenom fattigvården allt mer och mer minskas, utan att fattigvårdslagen för den skull behöver ändras.

Jag skall, innan jag pekar på några av förslagets mest betydelsefulla förtjänster tillåta mig göra en erinran mot en mycket betydande bristfällighet, som enligt min mening vidlåder förslaget. Denna bristfällighet träffa vi vid den nu föredragna 5 §. Förutsättningen för att våra kommuner skola vara i tillfälle att meddela erforderlig vård åt behövande, är, såvitt jag förstår, att fattigvårdssamhället har sådan bärkraft, att kostnaderna därför kunna bäras. En kommun med ett relativt obetydligt antal innevånare och med en hög skattebelastning, kan icke, även om där finnes god vilja, uppfylla en human fattigvårdslagstiftnings föreskrifter. Det är en märklig erfarenhet — om man studerar fattigvårdens historia — att denna angelägenhet observerats redan så tidigt som på 1600-talet. Enligt fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkande del II meddelas på sid. 29, att i det s. k. Drottning Kristinas förslag till fattigvårdslag 1650 yttras bl. a.: »Förslaget hade även förutsett det fall, att 'någon socken så fattig ähr, att han icke förmår alla sina fattige att underhålla', då fattigbördan skulle fördelas på häradet av häradshövdingen med nämnden.» Jag är för min del mycket bekymrad över att man i fattigvårdslagstiftningskommittén alldeles för lätt gått förbi detta viktiga spörsmål, då jag är övertygad om att saken förtjänat en betydligt större uppmärksamhet än vad den tillmåtts av kommittén. Om man granskar våra kommuner, finner man, att över 1,000 kommuner ha mindre innevånareantal än 1,000 — mer än 44 % av rikets kommuner hava nämligen ett mindre innevånareantal än 1,000 — och härav framgår, att ett betydande antal av våra fattigvårdssamhällen saknar de ekonomiska förutsättningarna för att på föreskrivet sätt kunna följa en human fattigvårdslag. Det är därför önskvärt att få större fattigvårdssamhällen, vilket också skulle innebära, att kostnaderna utjämnades på samma gång fattigvårdsprocesserna nästan försvunne. Men nu gäller det ock andra kommunala bördor än utgifterna för fattigvården, och därför hava icke ens vi, som äro

Ang. lag om
fattigvården
n. n.

(Forts.)

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

reservanter på denna punkt, vågat oss på att yrka avslag. Ty det är icke ensamt fattigvårdsbördan, som trycker hårt, utan det är också andra bördor, som äro rätt tunga. Det kunde ju inträffa, att, om man åstadkomme större fattigvårdssambhällen, men samtidigt låte varje kommun var för sig bära alla kostnader för t. ex. skolväsendet, en hel del kommuner finge ökad beskattning. Den saken är för mig alldeles uppenbar, och jag skall tillåta mig nämna ett par exempel därpå. Jag har hämtat några siffror ur skatteutjämningskommitténs betänkande år 1916, varav detta tydligt framgår. En kommun t. ex. Adelsö socken i Stockholms län, som år 1915 hade en skatt av 10 kronor, utdebiterade för den borgerliga kommunen endast 4 kr. 20 öre. Alltså gick större delen av skatten till kyrka och skola. En annan kommun i Stockholms län, Skånella socken, som samma år utdebiterade 10 kr. 10 öre, behövde av detta belopp endast 3 kr. 70 öre till den borgerliga kommunen. Ännu värre ter det sig med ett par Gottlandskommuner. Där har jag t. ex. Buttle socken, som det året hade en skatt på 16 kr. 94 öre. Den behövde endast 5 kr. 40 öre för den borgerliga kommunen. Allt det övriga krävde kyrka och skola. Sedan ha vi Lojsta kommun på Gottland, som hade en skatt av 28 kr. 30 öre. Den använde endast 7 kr. 50 öre till den borgerliga kommunen. Men så kunna vi också se exempel på vad fattigvården kostar ensamt eller som viktigaste utgiftspost i vissa kommuner. I Täby socken av Östergötlands län, där skatten utgick med 8 kr. 70 öre, behövdes 6 kr. för den borgerliga kommunen, i Hallaryds socken av Kronobergs län, där skatten utgick med 15 kr. 20 öre, användes 9 kr. 60 öre för den borgerliga kommunen, i Rolfs torps socken av Hallands län, där skatten nämnda år uppgick till 18 kr. 25 öre, behövdes icke mindre än 13 kr. 50 öre för den borgerliga kommunen och slutligen i Sexdrega socken av Älvsborgs län, där skatten utgick med 27 kr., användes icke mindre än 17 kr. för den borgerliga kommunen. Dessa siffror visa, att en utjämning av de kommunala bördorna allenast beträffande fattigvården icke löser problemet, men det visar också, att i ett betydande antal kommuner — och detta gäller alltid små kommuner — är fattigvårdsbördan ensamt tillräcklig för att rätt hårt nedtrycka beskattningsobjekten i en kommun.

Nu hava vi, två ledamöter av särskilda utskottet, reservationsvis hemställt, att riksdagen måtte begära en utredning i nu förevarande fråga. Efter anförande av en del skäl därför säga vi: »Då vi, trots vår bestämda mening om det oriktiga uti att primärkommunerna fortfarande bibehållas som fattigvårdssambhällen, icke framställa definitiva yrkanden om ändring eller hemställa om avslag med begäran om nytt förslag i överensstämmelse med vår uppfattning i frågan, som överensstämmer med herr Hults motion, beror detta framför allt därpå, att behovet av en utjämning i de kommunala bördorna icke inskränker sig allenast till fattigvårdens område. Och att vänta med att erhålla ny fattigvårdslag till dess hela detta problem blir utrett är enligt vår mening icke möjligt.» I fråga om den metod, som skulle användas för att nå det mål, vi önska, är

det uppenbart, att man nu icke utan utredning kan uppvisa den. En utredning härom är därför mycket behöfelig. Vi hava klart för oss, att de små kommunerna i allmänhet äro oförmögna att på rätt sätt ombesörja fattigvården, men äro icke nu i tillfälle att anvisa de medel som erfordras för avhjälpande av denna brist. Visserligen ger 6 § i lagförslaget möjligheter till en frivillig sammanslagning av kommuner, men om vi känna våra kommuner rätt, kunna vi nog vara överens om att en frivillig sammanslagning i allmänhet icke kommer att genomföras. Och för övrigt om man sammanslår ett par tre kommuner, är frågan lika litet löst därmed.

Om man tänker på ett län som Gottlands län, där vi ha 92 kommuner, och där medeltalet invånare i varje kommun inskränker sig till mellan 400 och 500, förstår man, att det är ganska meningslöst att sammansluta två, tre eller fyra av dessa kommuner. De få i varje fall inte den erforderliga ekonomiska bärkraften. Det måste såvitt jag förstår, tillgripas en tvångssammanslagning av kommuner, såvida man inte kan åstadkomma någon annan kommunal form för fattigvårdens utövande. Man kan ju tänka sig, och vi ha också pekat på det, att landstinget i allt väsentligt övertog kostnaderna och fördelade dem på länets samtliga kommunala skatteobjekt. Men det är en sak, som enligt vår mening bör tillhöra utredningen. Vi ha också haft anledning att nu fästa uppmärksamheten på det föreliggande kommittéförslaget om kommunala nybildningar, som borde komma under behandling på samma gång man slutgiltigt upptager till lösning frågan om fattigvårdssamhälleernas storlek.

Beträffande det sätt, på vilket man skulle gå tillväga, hänvisar jag till vad reservanterna anföra på sid. 89, där de säga:

»Av vad här i korthet anförts torde framgå att frågan om en rättvis utjämning av de kommunala bördorna är en synnerligen invecklad och omfattande fråga vilken lämpligast borde lösas i ett sammanhang. Särskilt borde därvid noga övervägas om icke en tvångssammanslutning av de mindre kommunerna vore av behovet påkallad. Mindre kommunala enheter, med de uppgifter som åligga en svensk kommun, borde icke få förekomma än att invånareantalet uppgick till cirka 5.000.

Därmed löstes emellertid icke frågan om fattigvårdsprocessernas avlägsnande. De kunna endast i allt väsentligt försvinna i samband därmed att betydligt större område än en medelstor kommun sammanföres till fattigvårdssamhälle.»

Ja, frågan om fattigvårdsprocesserna är ju ett mycket viktigt kapitel. Det vore väl av betydelse, om man kunde finna någon form för att slippa att processa om gamla utslitna, fattiga människor. Det är sannerligen inte så trevligt att syssla med sådana saker som att undan för undan få tvista med andra kommuner om understödstagares hemortsrätt, om huruvida understöd utgår enligt 1 §, om kommunen bör tillförbindas ersättningsskyldighet efter andra grunder o. s. v., o. s. v., och nog vore det väl en humanitär åtgärd av betydelse att söka utfinna en form för att slippa processandet om människor. Jag är övertygad om att man i denna kammare haft anledning att

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

tidigare fästa sig vid dessa synpunkter, som jag här i korthet har antytt, och jag hoppas, att det skall finnas så pass stort intresse för att denna fråga kommer under en allsidig utredning, att kammaren skall gå med på vårt skrivelseförslag.

Jag skall efter detta tillåta mig att med några korta ord peka på några av förslaget viktiga förtjänster. Det blir, som sagt, i all korthet för att inte ta upp för mycken tid.

Den viktigaste reformen sammanhänger helt naturligt med utvidningen av förslaget 1 §. Enligt den nuvarande fattigvårdsförordningen 1 § är man ju inte skyldig att lämna fattigvård i andra än vissa alldeles särskilda fall, och icke i större omfattning än vad som oundgängligen erfordras till livets uppehållande, som det heter. Vi veta ju, att enligt paragrafens innehåll en kommuns fattigvårdsstyrelse näppeligen kan åläggas att bestrida fattigvård åt någon, såvida det inte gäller en minderårig, som saknar försörjningspliktiga anhöriga, eller också någon vuxen, som med stöd av läkarbetyg kan visa sig oförmögen till arbete och som är fullständigt utblottad och i saknad av försörjningspliktiga anhöriga. I andra fall är det inte förenligt med § 1 att lämna understöd.

Nu framhåller kommittén i sitt betänkande, att »rätten till fattigvård och skyldigheten att lämna sådan måste hänföra sig till det verkliga förefintliga behovet och kan ej bortfalla därigenom, att enskild person finnes, som enligt lagen har skyldighet att försörja den behövande, men ej vill eller kan fullgöra sin skyldighet. Det avgörande måste här vara, huruvida den behövande själv befinner sig i sådant faktiskt nödläge, att fattigvård bör meddelas. Härav följer ock att fattigvård, som utgår, är att anse som lämnad åt den nödställda personligen. Om t. ex. denne är minderårig, bliva sålunda ej hans föräldrar att betrakta som understödstagare, med mindre de själva erhållit del av understödet.» Och kommittén inskränker rätten till fattigvård allenast i de fall, där vederbörande är arbetsför, men detta får icke förstås så, att det skall vara fråga om absolut oförmåga till arbete. I detta fall har Kungl. Maj:ts proposition i någon mån inskränkt kommitténs förslag. Uttrycket »av annan anledning», som ju kunde hänföra sig till varje faktiskt nödläge, har strukits och man har ersatt det med en annan mera inskränkande bestämmelse. Jag har för min del framburit en motion, vari jag yrkar bifall till det förslag, som kommittén ursprungligen framställt, men jag har avstått från att anföra reservation. sedan ett tillägg gjorts till § 2, varmed man enligt min mening i allt väsentligt vinner det som kommitténs förslag åsyftade. Innebördens utav paragrafen betecknar sålunda enligt min mening ett betydande framsteg. Till det kommer, att också i samma paragraf 1 minderårighetsgränsen höjts från femton till sexton år. Därom råder emellertid ingalunda enighet inom utskottet. Inte mindre än 5 av högerns män i särskilda utskottet ha reservationsvis yrkat, att minderårighetsgränsen bestämmas till femton år. Jag hoppas att denna kammare i varje fall icke skall bifalla reservationen. När vi komma till behandlingen av 1 §, blir det sannolikt anledning att något närmare redogöra

för de skäl som tala för att minderårighetsgränsen bör höjas till sexton år.

Jag betraktar det också såsom ett icke obetydligt framsteg, att man i varje kommun får en särskild fattigvårdsstyrelse och att vid val av denna enligt den kungl. propositionen lika rösträtt kommer att tillämpas.

Vidare bör det betraktas såsom ett framsteg att i den kungl. propositionen föreslagits, att en kvinna ovillkorligen skall vara med såsom ledamot av fattigvårdsstyrelsen. »Skall» är visserligen av utskottet ändrat till »bör», men jag hoppas, att riksdagen skall gå med på att en kvinna obligatoriskt inväljes i varje fattigvårdsstyrelse.

Det är mycket angenämt att finna av kommittébetänkandet, att beträffande en tidigare mycket omtvistad fråga den statliga inspektionen, ingen reservation föreligger, liksom inga delade meningar härom rådde i utskottet, utan har man kommit fram till det resultat, att alla anse en sådan inspektion önskvärd som den utav kommittén föreslagna, utvidgad på det sätt den kungl. propositionen föreslår.

Statens och landstingens övertagande utav en del kostnader, framför allt då för specialsjukvården, innebär ju också i någon mån en utjämning utav kostnaderna för fattigvården inom primärkommunerna, men det innebär på samma gång en humanitär åtgärd emot alla dem, som äro i behov av ansvarsförbindelse för att komma in på sjukhus och som hittills fått mycket ofta tigga och be rätt mycket hos kommunalordföranden för att kunna erhålla sådan. Det är således även en humanitär reform detta, och icke allenast en utjämningsfråga.

Vidare har utskottet föreslagit en skrivelse, vari man hemställer om ökat statsbidrag för hela denna sjukvårdande verksamhet. Så har utskottet enhälligt tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag i fråga om att kommunerna äro skyldiga att ha anstalt, ålderdomshem eller dylikt, och jag erinrar om hur behöfligt detta är, då det framgår av den officiella statistiken, att inte mindre än omkring 350 kommuner år 1915 voro i saknad av varje slag av anstalt. Det är uppenbart, att detta då är en reform utav värde.

Jag hoppas livligt, att denna kammare åtminstone skall gå med på det reservationsvis framförda förslaget vid 32 §, att vid de olika anstalterna skall finnas lämplig personal, så att inte, som nu förekommer mångenstädes, man har en föreståndare eller föreståndarinna, som inte på något sätt förstår sin uppgift. Jag hoppas, som sagt, att denna reservation kommer att bifallas av denna kammare.

Vidare har utskottet tillstyrkt förslaget om att arbetshem skola inrättas genom landstingen eller vissa städer. Därigenom få våra kommuner en god hjälp med de bråkiga element bland understödstagare, som vi inte kunna undgå, och det måste betraktas såsom mycket värdefullt.

Ang. lag om
fattigvården

m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

Enligt 35 § föreskrives skyldighet att å specialanstalt bereda sjukvård åt dem, som kräva sådan vård.

I fråga om hemortsrätten har ju hos alla, som haft att yttra sig över kommitténs förslag, rätt mycket delade meningar. Jag har för min del från början ingalunda varit någon okritisk anhängare av kommitténs förslag, som innebär, att den faktiska mantalsskrivningen skall ligga till grund för hemortsrätten, och som vidare innebär, att man förvärvar hemortsrätt efter ett år utan vidare och med bortseende från allt, som förekommit tidigare i vare sig den kommun där man bor eller i en annan kommun. Men hur man än vänder den saken, ser det hopplöst ut att komma fram på någon annan väg än Kungl. Maj:ts förslag, förordad av utskottet. Jag är övertygad om att om den reservation bifalles, som är avgiven av herr Hederstierna, komma svårigheterna ingalunda att bli mindre, än om Kungl. Maj:ts förslag bifalles oförändrat.

I fråga om fattigvårdssamhälles rätt mot understödstagare är att framhålla, att ersättningsskyldigheten visserligen bibehålles, men det bör också betonas, att detta är nödvändigt, ty eljest skulle ju praktiskt taget försörjningsplikten upphävas. Och det föreställer jag mig ingalunda kan vara riksdagens avsikt. Med den begränsning, som är föreskriven i 65 §, att fattigvårdssamhälle icke kan uttaga meddelat understöd i vidare mån än att vederbörande har medel till underhåll av sig och de sina, tror jag, att vi i detta avseende ha ställt kyrkan mitt i byn, som det heter, och träffat det rätta.

Att vissa skärpta åtgärder nu äro föreslagna mot de försumliga familjeförsörjarna, måste ju betraktas som en efterlängtd reform.

Förslaget om utflyttningsförbud och om införsel i avlöning i angivna fall är en reform, som så gott som samtliga våra fattigvårdsmyndigheter ha begärt ganska länge.

Det föreligger rörande förevarande proposition en motion, vari man hemställer, att namnet fattigvård skulle utbytas mot annan benämning. Jag har för min del ofantligt svårt att förstå vad det skulle vara för värde med en sådan reform. Vi veta ju alla innerligen väl, vad begreppet fattigvård innebär. När vi få en lag, som innehåller så många humana bestämmelser i jämförelse med de rent hjärtlösa, som förefunnits i 1871 års lag, är det ofattligt, att ordet försörjning t. ex. skulle vara bättre än ordet fattigvård. Om det skall vara skam att mottaga fattigvård, är det naturligtvis lika stor skam att mottaga försörjning, och icke blir reformen bättre, därför att jag skriver namnet försörjning i stället för namnet fattigvård. Detta är således en motion, som enligt min uppfattning saknar all betydelse för den reform, det här är fråga om att vinna. Jag har emellertid i förbigående velat omnämna detta förslag.

Jag kan icke underlåta att peka på, vilka betydande framsteg det skulle innebära, om lagförslagets 64 § kommer att bifallas oförändrad. Därigenom möjliggjordes en synnerligen önsk-

värd individualisering av hela vårt fattigvårdsväsende, och jag hoppas därför, att andra kammaren i varje fall skall komma att bifalla utskottets förslag i 64 §.

Jag vågar nu icke upptaga kammarens tid längre, utan med betonande av, att förevarande lagförslag innehåller minimikrav i fråga om vad som rimligen kan krävas av en fattigvårdslagstiftning i våra dagar, och med förhoppning därom, att lagen utförd i levande livet skall bliva till gagn och välsignelse för dem, som icke på annat sätt kunna erhålla sin utkomst, samt med uttalande av den önskan, att sociallagstiftningen och reformarbetet tillika med en rättvisare fördelning av arbetets frukter snarast skola minska fattigvården till det minsta möjliga, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till lagförslagets 5 §. dock däri inbegripet jämväl bifall till det skrivelseförslag om större och bärkraftigare fattigvårdsdistrikt, som innehålles i min och Olssons i Ramsta vid utskottsutlåtet fogade reservation.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Schotte: Herr talman, mina herrar! Jag skall först be att få uttala ett vördsam samt tack till utskottet för den välvilja, med vilken utskottet behandlat den kongl. proposition, som nu föreligger. Det har varit en stor tillfredsställelse, att propositionen i det stora hela lyckats tillvinna sig utskottets bifall och att sålunda möjligheter finnas att få fram den humaniserade fattigvårdslagstiftning, som propositionen avsett att lägga första grunden till. De jämkningar, som uti en eller annan punkt vidtagits, äro sådana, att jag i allmänhet finner dem vara förbättringar och ansluter mig till desamma. Det finnes kanske någon punkt, där jag skulle vilja inlägga en reservation, men därtill torde jag få tillfalle, när vederbörande punkt behandlas.

Jag kan även förklara, att de skrivelseförslag, som utskottet framlagt, synas mig vara ägnade att bära uppmärksammas, och att den utredning, som därvidlag är anbefalld, kan komma att bli till gagn för fattigvårdsväsendet i vårt land.

Jag hyser också en grundad förhoppning, att, även om åtskilliga divergenser ännu kvarstå mellan olika riktningar inom det utskott, som sysslat med detta viktiga arbete, och kamrarna till följd därav i en eller annan punkt stanna vid olika beslut, det dock skall lyckas att, med tillmötesgående från olika sidor och med varmt hjärta för den viktiga sak, varom här är fråga, kunna sammanjämka skiljaktigheterna, så att innevarande års riksdag kan med tillfredsställelse få se grunden lagd till en ny och förbättrad fattigvårdslagstiftning.

Jag skall vid den nu närmast föredragna punkten be att få yttra mig något angående de olika förslag och riktningar med avseende på fattigvårdens ekonomiska utövande, som här gjort sig gällande. Det är ju alldeles uppenbart till stor fördel för fattigvården, att sammanslutningar ske i syfte att vinna större och kraftigare fattigvårdssamhällen, vilket skulle vara icke blott eko-

*Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

nomiskt lindrande, utan även bidra till vinnande av en förbättrad fattigvård över huvud taget. I det avseendet har man i en motion och jämväl i övrigt funnit vissa sympatier uttalade, för att staten skulle helt övertaga fattigvårdskostnaderna. Detta har ju redan avvisats av kommittén liksom i den kungl. propositionen, och jag tror för min del, att det åtminstone för närvarande skulle möta synnerligen stora svårigheter. Det skulle medföra nya organisationer för staten för att utföra och kontrollera fattigvårdsförvaltningen, och givetvis skulle det medföra ökade svårigheter vid anordnandet särskilt av den öppna fattigvården. Men detta hindrar ju icke, att staten bör lindrande tråda emellan och att staten på sina skuldror bör taga väsentliga grenar av den allmänna fattigvården. Så skulle här även ske genom det kungl. förslaget, och jag är övertygad om, att riksdagen skall tillse att man fortskrider på den vägen så långt rimligt kan vara.

Ett annat alternativ för vinnande av större och bärkraftigare fattigvårdssamhällen är att, såsom likaledes i en motion föreslagits, få landstingsområdena såsom primära fattigvårdsområden. Det är naturligtvis åtskilligt, som talar för detta, enär därmed en verklig och effektiv utjämning skulle i många avseenden äga rum, men det är också givet, att det mötes av åtskilliga av de invändningar, som kunna riktas mot statens övertagande av fattigvården. Det blir en tung och besvärlig organisation; och landstingen sakna ju för närvarande organ för att kunna på tillfredsställande sätt handlägga en dylik stor och vansklig uppgift. Jag hyser också för min personliga del tvivel om, huruvida den riktning är lycklig, som går ut på att belasta landstingen med nya uppgifter och att lägga en stor del av hittillsvarande kommunala skattebördor på landstingen. Jag tror, att man kan skrida avsevärt vidare på vägen att överflytta och överföra på landstingen åtskilliga uppgifter, men jag tror också, att man i viss mån behöver vara försiktig i detta avseende, särskilt när det gäller stora och svåradministrerade uppgifter. Det är ju dock så, att landstingens huvudsakliga och ekonomiskt mest betydande uppgift är sjukvårdsväsendet, och man kan befara, att om landstingen få alltför många andra skiftande och dyrbara uppgifter, det skall uppstå svårigheter för landstingen att på ett tillfredsställande sätt ordna sjukvårdsväsendet, därvidlag framför allt den utvidgning av sjukvårdsväsendet, som icke blott avser lasarett och sjukhus, utan även anstalter för vårdande av kroniskt sjuka. Jag tror därför, att man kan hysa vissa tvivelsmål, huruvida man vid strävan efter större fattigvårdssamhällen bör ordna så, att landstingsområdena själva bli de primära fattigvårdssamhällena. Men naturligtvis böra landstingen i detta avseende tagas i anspråk, och det har också skett i den kungl. propositionen i ganska vidsträckt grad. Jag är också för min del övertygad om, att man kan gå vidare på den vägen.

Det tredje sättet att vinna förbättrade och mera bärkraftiga fattigvårdssamhällen är den sammanslagning av fattigvårdssamhällen, varom här talas, närmast i 6 §. Denna sammanslagning

har man ju här i förslaget blott avsett att få till stånd på frivillighetens väg, och anledningen till, att man nu icke velat gå längre, har närmast varit den, att kommittén för kommunala nybildningar icke ännu hade avgivit sitt betänkande, när fattigvårdspropositionen föredrogs inför Kungl. Maj:t. Nu har emellertid detta betänkande inkommit, och jag är övertygad om, att genom detsamma åtskilliga uppslag till sammanslagningar skola kunna givas som böra tillvaratagas. Kommitténs betänkande är redan remitterat, och jag kan försäkra, att i vad på mig ankommer allt skall göras för att så snart som möjligt föra fram de viktiga förslag detta betänkande innehåller.

*Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)*

Huruvida kammaren i nu föredragen § bör följa reservanternas, herrar Källman m. fl., eller gå med på utskottets förslag, anser jag vara en mera underordnad fråga. När utskottet i viktiga ekonomiska avseenden hemställt om avlåtande av skrivelser till Kungl. Maj:t, och när man känner, att frågan om sammanslagning av kommuner för allenast vissa ändamål är uppe genom den kommunala nybildningskommitténs betänkande, så synes det mig åtskilligt tala för, att kammaren utan vidare följer utskottets förslag. Jag tror, att med dess skrivelseförslag och dess motivering är man minst bunden; och det kan vara klokt att icke för mycket i förväg binda sig, när det är fråga om ett så pass svåröverskådligt område som det förevarande. Det är alldeles givet, att, i fall riksdagen bifaller de av utskottet framlagda skrivelseförslagen och en ytterligare utredning kommer att ske, eventuellt genom särskilda sakkunniga, uppdraget åt dessa i så fall skall läggas så vitt, att de bli oförhindrade att upptaga även andra möjligheter för bildande av bärkraftiga och lämpliga fattigvårdssamhälleu än kommunala nybildningskommitténs förslag avser. Jag tror därför, att på denna punkt kammaren bör godkänna utskottets förslag.

Med vissa andra mindre divergenser, som förefinnas här mellan reservanternas under den föredragna §:n, torde jag icke nu behöva uppehålla mig. Syftet är ju detsamma, alla äro ju euse om, att man tills vidare åtminstone bör nöja sig med propositionens förslag i förhoppning att framdeles kunna få fram större fattigvårdssambällen och att man icke bör låta sistnämnda fråga få förhindra eller förhåla den viktiga frågan om en ny fattigvårdslagstiftning.

I fråga om vissa punkter i andra delar av lagkomplexet, där smärre skiljaktigheter föreligga mellan utskottets olika medlemmar, torde jag få tillfälle att framdeles närmare uttala min upfattning.

Herr Hederstierna: Det må kanske först tillåtas mig, och jag är övertygad om att i det avseendet ha med mig såväl herr statsrådet och chefen för civildepartementet som alla de, vilka sysselsatt sig med detta nya lagförslag, att bringa ett varmt tack för det arbete, som fattigvårdskommittén har nedlagt i det här förslaget. Kommittén har hållit på under många år, och man var

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

därför i början litet förvånad över, att det icke har blivit större förändringar i nu bestående förhållanden, än vad förslaget innehåller; men detta har tydligen berott på, att när man kommer in på dessa frågor, blir det så många och djupt ingående spörsmål, som gripa in på olika områden, och dessa spörsmål har kommittén naturligtvis måst pröva och gå på djupet med, innan den ansett sig kunna avgöra, om man borde acceptera dem eller ej. Det är säkerligen detta, som varit anledningen till den långa tiden för kommitténs behandling av denna fråga. Såsom jag sade, innebära kommittéförslaget och Kungl. Maj:ts proposition ingen omstöpning av de förhållanden, som nu råda, utan man har försökt att på det beständes grund rätta de fel och de missgrepp, som i den gällande lagstiftningen särskilt ha trätt i dagen, och jag tror, att man i det fallet följt en lycklig taktik.

Jag skall icke upprepa, vad den förste talaren här så länge ordade om, då han framhöll de olika förtjänster, som det föreliggande förslaget innebär. Det må dock tillåtas mig att särskilt påpeka den stora förtjänst, som ligger i den första paragrafens nya avfattning. Därigenom har omfattningen av den obligatoriska fattigvården blivit i hög grad utsträckt och detta på ett sätt, som, såvitt jag kan förstå, måste anses vara synnerligen tillfredsställande. Envar av oss, som haft att behandla fattigvårdsmål, har säkerligen mången gång varit upprörd över, att en stackars mor fått stå där ensam med sina många barn; hon har visserligen varit arbetsför, men vi ha alla måst säga oss, att det är henne omöjligt att draga sig fram med hela denna stora barnskara. Man har dock varit nödsakad att säga, att den fattigvård, som lämnats till henne, icke varit obligatorisk, då hon ju ändock faktiskt varit arbetsför, d. v. s. ett fattigvårdssamhälle har icke varit skyldigt att lämna henne någon fattigvård. Detta har nu blivit helt och hållet tillrättalagt. Hädanefter äro de minderåriga liksom varje icke arbetsför person, oavsett om han har någon försörjningspliktig, föremål för obligatorisk fattigvård; fattigvårdssamhället är sålunda skyldigt att taga hand om en sådan person.

Till de övriga större förändringarna i detta nya förslag måste jag räkna en punkt, där jag själv ställt mig såsom reservant emot vad förslaget i den delen innehåller. Denna punkt gäller frågan om hemortsrätt. Då vi här vid behandlingen av den nu föredragna paragrafen gått in på en principdebatt, må det tillåtas mig att i detta sammanhang även beröra min åsikt om hemortsrättsfrågan.

För närvarande har det varit så, att man haft sin hemort där man varit eller bort vara mantalsskriven. Detta har medfört, att om ett samhälle nödgats att lämna hjälp till en nödställd person, som där vistats, har man blott tagit reda på var denne senast varit eller bort vara mantalsskriven och sedan vänt sig till kommunen i fråga. Denna kommun har då försökt spjärna emot, och på detta sätt har varje dylikt fattigvårdsmål vuxit till en oroväckande lunta. Jag har under min ämbetsmannatid sett många luntor, men jag tror, att jag aldrig sett så stora, som när det gällt

dylika fattigvårdsmål. Akten har gått från den ena kommunen till den andra, och alla ha försökt att visa, att den person, som saken gällt, aldrig hade bort mantalsskrivas i respektive kommun. Till slut har man dock lyckats få tag i någon kommun, där personen vistats något så när stadigvarande under december och januari månader, och så har denna kommun blivit fast och måst försörja personen under kanske hela hans återstående livstid. Detta är naturligtvis ingalunda tillfredsställande, och av dem, som hörts i ärendet, är det också högst få, som velat bibehålla den nuvarande bestämmelsen i detta avseende.

*Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)*

Kommittén och i likhet med den Kungl. Maj:t och även utskottet ha nu ansett sig mycket lätt kunna lösa denna svårighet genom att säga, att en person skall ha hemortsrätt där, varest han senast varit mantalsskriven. Det är således nu icke alls längre fråga om, var han bort vara mantalsskriven, utan man har endast att söka taga reda på, var han senast varit mantalsskriven, ty där har han även sin hemort. Detta låter mycket enkelt, men det blir icke så enkelt i praktiken, ty hädanefter kommer naturligtvis varje kommun att vara mycket noga med, att en person, om vilken man kan misstänka, att han möjligen i framtiden skall komma att falla fattigvården till last, icke blir mantalsskriven inom kommunen, såvida icke detta är alldeles nödvändigt. De fattigvårdsprocesser, som vi hittills haft, skola visserligen försvinna, men de komma i stället att ersättas med mantalsskrivningsprocesser i all oändlighet, såvitt jag kan förstå. Man har visserligen sökt avklippa detta genom att säga, att man icke får klaga över skedd mantalsskrivning längre än till den 1 juli det år, för vilket man blivit mantalsskriven. Men den kommun där en dylik person blivit mantalsskriven, kommer nog att begagna sig av det första halvåret och söka påvisa, att personen i fråga icke hade bort mantalsskrivas inom kommunen, och den ena efter den andra, som har ett motsatt intresse, kommer att opponera sig, och så är processen i gång.

Ser man vidare något mera djupt på saken, kan man enligt mitt förmenande icke finna det nu föreslagna stadgandet vara lyckligt. Vilken är anledningen till hemortsrätt om icke den, att det skall finnas ett samhörighetsförhållande mellan den behövande och samhället i fråga? Kan man nu säga, att ett sådant samhörighetsförhållande har uppstått, därför att en person t. ex. flyttat in på hösten 1918 och bott kvar inom kommunen till den 1 juli 1919, men därefter kanske flyttat till någon annan plats? Han är då mantalsskriven inom förstnämnda kommun, och denna mantalsskrivning kan icke rubbas. När han sedan ger sig i väg någon annan stans, blir han kanske icke alls mantalsskriven det följande året, och då är faktiskt den kommun, där han sålunda bott ett halvår, bunden, när det gäller hans hemortsrätt; det blir hans hemortskommun. Att enbart vistandet under ett halvt år inom en kommun skall grunda en sådan samhörighet, som man anser böra finnas, för att det skall kunna bli tal om hemortsrätt, synes mig

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

vara att fota denna rätt på väl lösa grunder. Såvitt jag kan förstå, är det kammarrätten, som närmast haft det bästa greppet på denna fråga, då den velat göra gällande, att en person skulle ha hemortsrätt i den kommun, där han bort vara mantalsskriven, om han därjämte under ett helt år varit bosatt och vistats inom kommunen i fråga. Detta möter emellertid den svårigheten, att om personen flyttade in i kommunen t. ex. den 1 september, skall man taga reda på, att han under hela tiden till nästa 1 september har bott inom samma kommun, varom det är fråga. Det blir ett rannsakande i all oändlighet, huruvida han verkligen inflyttade den 1 september, och om han sedan icke flyttat ut igen från kommunen några dagar före den 1 därpå följande september. Jag tror icke, att detta skulle vara något lyckligt sätt att ordna denna fråga, utan enligt min mening vore nog det bästa att säga, att den plats, där personen bort vara mantalsskriven och där han under det följande kalenderåret faktiskt vistats och varit bosatt, skall anses vara hans hemortskommun. Jag är icke blind för, att personen i fråga därigenom faktiskt blir mantalsskriven under två år, ty han blir ju mantalsskriven inom kommunen vid nästa mantalsskrivningstillfälle, om han då där bor kvar. Det skulle därjämte på detta sätt bliva svårare för honom att vinna hemortsrätt, men å andra sidan skulle man ha det stadgandet, som både enligt utskottets och min mening borde finnas, att när en person icke vistats inom sin hemortskommun under tre år, skola sådana kostnader för hans räkning, varom nu är fråga, drabba staten. Det synes mig, som om man icke borde ha något att erinra emot, att det blir staten, som i sådana fall får träda emellan. När vi således komma till frågan om hemortskommun, skall jag be att få framställa ett yrkande om bifall till min reservation i detta avseende.

Vad angår fördelarna i övrigt hos det föreliggande förslaget, skall jag nu icke vidare uppehålla mig vid desamma. Utskottets vice ordförande har här redan påpekat fördelen av fattigvårdsinspektionen, varom vi ju alla äro ense, och fördelen därav, att staten, såsom jag nyss berörde, övertager fattigvårdskostnaderna i vida högre grad, än vad för närvarande är fallet. Enligt nu gällande bestämmelser skall i det fall, att en person vistas utom sin hemortskommun i fem år, staten övertaga understödsskyldigheten, därest kommunen i fråga varit synnerligen betungad och vederbörande anslag lämnar tillgång till utgiften. Enligt det föreliggande förslaget fordras blott, att personen varit utom kommunen under tre år; kommunen behöver icke alls vara särskilt betungad, och frågan om anslaget tillräcklighet har icke upptagits bland villkoren. Vidare ha ju landstingen övertagit vissa särskilda kostnader för vård å sjukhus, vilka förut alltid varit en betungande utgift för kommunerna.

Jag vill nu övergå till § 5 och särskilt det skrivelseförslag, som under denna paragraf framställt av herrar Källman och Olsson i Ramsta. Redan i motioner ha ju de tankar förts fram,

som de sedermera upptagit i sin reservation, och anledningen till, att man tagit upp principdebatten vid § 5 är ju den, att dessa tankar i en uti första kammaren avgiven motion tagit den form, att man där yrkat avslag å hela det föreliggande lagförslaget i syfte att få ett helt annat primärt fattigvårdssamhälle än förslaget innebär. Det primära fattigvårdssamhället är enligt förslaget liksom enligt nu gällande lagstiftning kommunen. Motionären i fråga har liksom reservanterna tänkt sig, att det primära härvidlag skulle bli landstingsområdet eller möjligen något annat område, dock alltid större än kommunen. Men varken motionären eller reservanterna ha tänkt sig, att staten skulle träda ensam emellan, när det gällde fattigvården, utan att skyldigheten i detta fall skulle åligga landstinget. Det har framhållits, att med bibehållande av kommunen såsom det primära fattigvårdssamhället skulle det bli svårt för de små kommunerna att kunna bära de ökade anspråk, som numera med rätta komma att ställas på dem, men i detta avseende vill jag genast erinra om, att man för sådana fall särskilt tänkt sig, att små kommuner skulle sluta sig tillsammans och bilda ett gemensamt fattigvårdssamhälle. Önska de detta, möter därför intet hinder. Reservanterna säga vidare, att det är uppenbart, att om landstingsområdet kommer att utgöra det primära fattigvårdssamhället, skall antalet processer i hög grad minskas.

Mot dessa förslag må till en början erinras, att huru mycket man än önskar, att de humanitära kraven skola beaktas — och det önska vi säkerligen allesammans — så kunna dessa dock tillfredsställas även med ett förståndigt iakttagande av de ekonomiska synpunkterna. Man kan ju ändå befara, att om, såsom reservanterna tänkt sig, kommunerna skola sköta den egna fattigvården, men kostnaderna bestridas av landstingsområdet i dess helhet, skola fattigvårdsstyrelserna inom de olika kommunerna icke ha uppmärksamheten så starkt fäst på, vad som kan vara ekonomiskt klokt. Bördan av kostnaderna kommer ju, som sagt, icke att drabba kommunen direkt, utan landstinget i dess helhet.

Därtill kommer naturligtvis, att därest landstinget skall övertaga denna sak, måste det försöka att utöva någon kontroll på kommunerna, och detta medför i sin ordning, såvitt jag kan förstå, att det måste bli nya tjänstemän. Man kan icke undgå att anställa en hel tjänstemannakår, som har att resa omkring och kontrollera kommunerna och se till, att de ordna sin fattigvård på ett riktigt sätt. Hela den utjämning av kostnaderna, som sedan skall äga rum vid slutet av varje år, måste nödvändiggöra ett litet ämbetsverk för landstinget, som har att räkna ut, hur kostnaderna fördela sig.

Till det nu anförda skälet vill jag lägga ännu ett, som jag fäster minst lika mycken vikt vid som vid de övriga, jag har berört. Reservanterna säga visserligen, att den öppna fattigvården skall allt fortfarande skötas av kommunen, men att den slutna fattigvården, således vården på ålderdomshem, skall övertages av lands-

Aug. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

tingen. Tro herrarna verkligen, att de fattiga inom kommunerna skulle känna sig tillfredsställda med att på gamla dagar bliva förda från de kommuner, där de levat och bott i hela sin tid, till de stora ålderdomshem, som landstingen, för att det skall kunna gå ekonomiskt ihop, säkerligen måste låta bygga. Jag tror, att de fattiga under alla omständigheter äro synnerligen svåra att förmå att flytta till ett ålderdomshem, men ännu svårare skulle det bli, om ålderdomshemmet bleve förlagt långt bort från deras hembygd. Jag tror därför, att det för de fattigas egen skull vore synnerligen olyckligt, om landstingen skulle övertaga fattigvården.

Därtill kommer ju en annan sak. Betraktar man landstingsområdet såsom primärt fattigvårdssamhälle, så blir följden den, att även om man utjämnar dessa bördor inom landstingsområdet, så blir det olika inom olika landstingsområden. Med skäl kommer Stockholms läns landstingsområde att säga: varför skola vi bli så betungade av fattigvård, då Uppsala län icke har sådana bördor? Det blir icke fullt rättvist, även om man utjämnar inom landstingsområdet. Varför detta blir otillfredsställande, det beror, såvitt jag kan förstå, på rent principiella grunder. Hela fattigvårdskostnaden är icke en kommunernas kostnad. Skyldigheten att stödja dem, som behöva vård på grund av att de icke äro arbetsföra, den åligger staten. Det är icke tal om annat att det är en statens skyldighet att taga hand om de fattiga. Då är den riktiga vägen den, att då staten av skäl, som nog äro beaktansvärda och riktiga, överlåter denna skyldighet åt kommunerna, staten träder utjämmande emellan. Staten skall sörja för att bördorna icke bli för tunga i den ena kommunen i jämförelse med den andra. Här ha vi i utskottet enats om att skriva till Kungl. Maj:t och anhålla om att man så fort som möjligt måtte få ett förslag, som söker i vidare mån än nu är fallet utjämna de olika kommunala bördorna. Det är med en viss tvekan, som några i utskottet gått med på detta förslag därför att riksdagen har redan för några år sedan skrivit om detta till Kungl. Maj:t, men saken är så pressande, att det är nyttigt, att man på något sätt påminner om att detta intresse bör beaktas så fort som möjligt.

Så är det något som herr Källman och även herr statsrådet vidrörde, nämligen det nyss avgivna kommittéförslaget om kommunala nybildningar. Det förslaget går ut på att de olika kommunerna, om de icke kunna orka med att bära bördorna och fullt utfylla fattigvården såsom man nu kräver av ett fattigvårdssamhälle, skola kunna av Kungl. Maj:t åläggas att sammansluta sig, så att en kommun sammansluter sig med de närliggande och bildar ett fattigvårdssamhälle och kan tvingas därtill även mot sin vilja. Frågan om att nu taga upp detta väckte jag själv i utskottet, men då jag icke lyckades få alla utskottets medlemmar med mig och det kan med skäl sägas, att kommittéförslaget icke gått igenom myndigheternas skärseld, så lät jag frågan falla i hopp om att kommittéförslaget så snart som möjligt, såsom även herr statsrådet utlovade, kommer till behandling i riksdagen. Jag

tror därför, att detta skrivelseförslag, som herr Källman och herr Olsson i Ramsta framkommit med, varken ur principiell synpunkt eller i övrigt är lyckligt och lämpligt. Med denna åsikt finner jag också, att de särskilda motiv, som tre av utskottets ledamöter yrkat skulle komma in i motiveringen och där de beröra just detta och frambålla önskvärdheten av att såsom en framtidsmöjlighet landstingsområdet skulle bliva det primära fattigvårdssamhället och där de tala om kommunala nybildningar, icke böra i detta sammanhang tagas upp.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i 5 § och avslag på det förslag om skrivelse, som väckts av herrar Källman och Olsson i Ramsta.

*Ang. lag om
fattigvården
m. m.*

(Forts.)

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag har tillåtit mig att i en motion väcka riksdagens och särskilt utskottets uppmärksamhet på att i 75 § i detta lagförslag har föreslagits att lämna Konungens befallningshavande rätt att ålägga den, som intagits å arbetsanstalt, tvångsarbete under minst en månad och högst två år. Jag har för min del funnit, icke endast att försök till utvidgande av denna rätt för Konungens befallningshavande i sådana fall kan ha sina betänkligheter utan även att själva rätten borde av riksdagen borttagas och att det i stället borde införas en behandling av dessa s. k. förbrytare, som mera står i överensstämmelse med behandlingen av vilka andra medborgare som helst, som uppträda så, att det kan ifrågasättas att beröva dem friheten. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att det strafförfarande som det här skulle vara fråga om att införa, icke har något att göra med att en man icke fullgjort sin försörjningsplikt. För den saken intages han på arbetsanstalt. Det är sålunda blott ett disciplinärt förfarande, som det här gäller. Om han nämligen på arbetsanstalten vägrar att fullgöra anvisat arbete eller utan tillstånd lämnar arbetet eller visat tredska att efterkomma givna föreskrifter eller gör sig skyldig till uppförande, som strider mot sedlighet eller god ordning, då kan han tilldelas varning eller, om han icke låter rätta sig av varningen, anmälas för Konungens befallningshavande för att bortdömas till tvångsarbete, som enligt utskottets förslag kan bestämmas till högst sex månader men enligt Kungl. Maj:ts förslag till högst två år. För min del kan jag icke annat än finna, att behållandet av en sådan bestämmelse i fattigvårdslagen står i ganska dålig överensstämmelse med det allmänna talesätt, som annars föres, att detta förslag skall vara uttryck för en humaniserad uppfattning och utgöra en humaniserad fattigvårdslag. Det är, såsom också departementschefen i sitt uttalande tydligt ifrågasätter, icke meningen att till dessa arbetsanstalter endast bortdöma verkliga förbrytarelement, utan man kan tänka sig, att de, som av övergående tredska undandraga sig att fullgöra sin försörjningsplikt, skulle hänvisas till arbetsanstalt och följaktligen bli på anstalten underkastade samma disciplinära risker som vilken annan som helst på anstalten intagen.

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

Utskottet har avstyrkt min motion, men utskottet synes principiellt gilla syftet, ty det första utskottet uttalar är, att ur principiell synpunkt torde åtskilliga skäl tala för att ådömandet av tvångsarbetet sker genom domstol och icke genom administrativ myndighet. För att stödja den avvisande ståndpunkt utskottet intagit hänvisar utskottet till att så sent som år 1913 har Konungens befallningshavande tillerkänts rätt att internera alkoholister på alkoholistanstalt på samma sätt. Jag vill blott i förbigående erinra om att en oemotsäglich jämförelse mellan dessa båda saker kan tydligen icke göras, därför att alkoholistanstalten är den enda anstalten det är fråga om och Konungens befallningshavande kan efter viss observation och viss utredning intaga en person på sådan anstalt. Jag skulle vilja jämföra alkoholistanstalt med fattigvårdslagens arbetshem. Man intager personer på anstalten och sätter dem att fullgöra vad de såsom fria män icke velat fullgöra. Det gäller för alkoholister på alkoholistanstalt och för män, som icke fullgöra arbete, på arbetshem. Men den som på arbetsanstalt visar tredska skall överföras till tvångsarbetsanstalt och få tvångsarbete upp till sex månader. Jämförelsen kan sålunda icke obetingat göras eller hålla streck i förevarande fall.

Jag är icke, såsom tydligen är bekant, ensam om den uppfattningen, att detta förfaringsätt är synnerligen olämpligt för vår tid. Man kan mycket starkt ifrågasätta, om en sådan behandling av en människa som bortdömning på administrativ väg till tvångsarbete, även om han svikit sin försörjningsplikt, kommer att medföra åsyftat resultat, nämligen att han skall bringas till en annan uppfattning om sin plikt mot sina närmaste än han förut lagt i dagen. Man kan uppenbart säga att det i stället med sannolikhet kommer att förminska utskikterna att bringa en sådan människa till en annan uppfattning om sin plikt mot sina anhöriga. Det har uttalats på ett utmärkt sätt i ett föredrag, som star refererat i Kungl. Maj:ts proposition, av lagutskottets ärade ordförande på sin tid. Emellertid synes mig som om utskottet intagit en ståndpunkt emellan mitt yrkande om det administrativa domsförfarandets fullkomliga avskaffande och regeringens förslag om att öka strafftiden från sex månader till två år. Det är en standpunkt dem emellan, som jag för min del har mycket svårt att förstå. Om min motion säger utskottet, utöver att utskottet finner ur principiella synpunkter åtskilliga skäl tala för avskaffande av administrativ myndighets ådömande av tvångsarbete, följande: »Därest vid den revision av lösdrivarlagen, som för närvarande pågår, skulle befinnas lämpligt att i målen om lösdriveri införa domstolsförfarande, kommer naturligen även under övervägande frågan om en ändring i förevarande lagrum.» D. v. s. här ger utskottet i viss mån på hand, att när revision av lösdrivarlagen föreligger, och det skall den ju göra snart, kan möjligen det administrativa förfarandet avskaffas och det i stället i bada dessa fall införas en rättgångsform eller en undersökningsform, som mera står i överensstämmelse med övriga medborgares behand-

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

ling i liknande fall. Men då det gäller att motivera avslag på Kungl. Maj:ts förslag om utökning av strafftiden till två år säger utskottet: »En dylik höjning är säkerligen i vissa fall betingad av förhållandena, men å andra sidan tala åtskilliga skäl för att låta med denna höjning anstå, till dess arbetet med revision av lösdrivarlagen slutförts.» Vad är det nu fråga om? Är det fråga om att ge hopp om att det administrativa domsförfarandet även för dessa medborgare skall avskaffas, då förslag om revision av lösdrivarlagen föreligger, eller är det fråga om att anstånd med höjning av den strafftid, som man här säger bör ske, skall erhållas, tills förslag om revision av lösdrivarlagen föreligger?

Jag har, herr talman, tydligen icke någon utsikt till framgång, om jag skulle framställa ett yrkande på denna punkt, ty utskottet är enhälligt. Jag beklagar blott, att man icke kunnat intaga en fullkomligt klar ståndpunkt till denna sak, ty det är skäl att betona, att man bör anlägga den synpunkten, att dessa medborgare, som av någon anledning, den må vara vilken som helst, icke fullgöra sin försörjningsplikt, icke utan vidare kunna betraktas såsom förbrytare. Det är alldeles tydligt. Men här synes man ställa dem i sämre ställning än vanliga förbrytare. Jag är övertygad om att en humanare uppfattning är nödvändig att anlägga även om man f. n. synes ha anlagt en alldeles onödig antipati mot dessa, som man nu för första gången på allvar skall taga hand om och se till att de fullgöra sin plikt mot sina närmaste. Jag har som sagt icke något yrkande. Jag är icke belåten med lagen över huvud taget. Efter så långa utredningar och då den gamla fattigvårdslagen har gällt i snart femtio år, borde detta förslag ha varit bättre än det är. Det är min känsla, men jag har icke något yrkande.

Herr Hedlund i Östrand: Herr talman! Jag skall icke närmare inlåta mig på att beröra de fördelar ur humanitär synpunkt, som den nya lagen bjuder. Det har vice ordföranden i utskottet redan gjort. Men samtidigt som herr Källman erkänner fördelarna av lagen har han reservationsvis gått fram med ett förslag, vari han riktar sig mot de grunder, på vilka hela förslaget är uppbyggt, och därför har jag, då jag tillhör majoriteten inom utskottet, ansett mig böra säga några ord.

Man riktar den anmärkningen mot 5 paragrafens stadgande, att primärkommunerna skola utgöra fattigvårdssambällen och att i följd därav ekonomiska svårigheter för mindre kommuner skola omöjliggöra för dessa att efterkomma lagens ålägganden. Vid bedömandet av frågan om större eller mindre fattigvårdsenheter upprullas en viktig principfråga. Vi ha allmänt inom utskottet hävdad den uppfattningen, att en individuell vård av de fattiga bör föredragas. Om man anser detta, då bör man ju vara ense om, att de små enheterna i fråga om fattigvårdsdistrikten äro det enda möjliga för att individualisera vården på det sätt, man

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

önskar. Det är naturligt, att de små fattigvårdssamhällena äga större personkännedom om de fattiga, och att de i följd därav kunna giva var och en den vård, han behöver. Reservanterna inse och erkänna detta, men de säga i sin reservation, att man även inom de större fattigvårdssamhällena kan ernå samma individualisering. Jag ger reservanterna rätt däri med avseende på den öppna vården; där kan man inom de större enheterna åstadkomma en individualiserad vård. Men i fråga om *anstaltsvården* komma givetvis de större fattigvårdssamhällena att medföra en *centralisering*. Jag kan aldrig tänka mig, att ett landstingsområde eller en länskommun, därest de skulle utgöra ett fattigvårdssamhälle, skulle i varje primärkommun företaga sig byggandet av de ålderdomshem, varom lagen talar.

Och samtidigt som vi få en centralisering få vi också upp den fråga, som herr Hederstierna nyss berörde; frågan om huru det skall kännas för utslitna understödstagare att ryckas från den bygd, där de hela sitt liv verkat, och att sedan deras kraft till självförsörjning är förbrukad, slitas från denna ort och kastas in på ett ålderdomshem i en annan kommun, kanske i ett annat landskap. Detta är en form av fattigvård så bitter och upprörande, att jag icke ens vill jämföra den med den brutalitet, som ligger i fattigvårdsprocesserna. Vi få komma ihåg beträffande de anstalter, som kommunerna åläggas bygga, att det är icke fråga om sådana, som vi nu se i kommunerna, där alla slags individer dragas samman, utan det är här fråga om hem för utslitna åldringar och även för dem, som på grund av pensionering, men i saknad av egna hem kunna köpa sig en fristad på sin ålderdom. Vill man i verklig mening skapa hemtrevnad för åldringar och pensionärer, då tror jag icke, att länskommunen eller landstingskommunen är att tillråda såsom fattigvårdssamhälle.

När jag säger, att jag icke vill jämföra den brutalitet, som ligger i en så centraliserad vård, med fattigvårdsprocesserna, så vill jag därmed icke ha sagt, att fattigvårdsprocesserna icke skulle vara tillräckligt brutala. Jag finner det icke så särskilt upprörande, att den ena kommunen processar med den andra om understödspflicht. Utan vad som för mig i detta fall är det avgörande, när jag talar om brutalitet, äro rättspåföljderna för understödstagarna. Jag är övertygad, att åtskilliga medlemmar av denna kammare ha bevittnat de upprörande scener, som utspelats, då understödstagarna mot sin vilja sänts från ett fattigvårdssamhälle till ett annat. Jag tror, att man har rätt att kräva, att dylik tvångsflyttning av understödstagare icke bör få äga rum.

Om man genom de större fattigvårdsområdena vill råda bot mot detta, då kan man ställa sig tveksam, om icke herr Källmans förslag vore det riktiga. Men i det nya förslaget finnes upptaget i § 55 en bestämmelse, som garanterar, att icke ett samhälle på grund av vunnen process skall få använda de medel, som tidigare använts, när det gällt understödstagares hemsändning till hemortskommunen, och därmed är det mest upprörande i processerna un-

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

danröjt. Jag kan härefter icke betrakta fattigvårdsprocesserna som något annat än en fråga om de kommunala myndigheternas arbetsbörda och vill sålunda icke jämställa dem med en vanlig humanitetsfråga. Vill man komma åt fattigvårdsprocesserna, då är enda utvägen att göra hela landet till ett fattigvårdsområde, men på de vägarna vill man ej gå. Landstingsområdena eller länen såsom fattigvårdsenheter äro endast ett sätt att förminska processernas antal.

Den ekonomiska frågan tycks dock vara avgörande i herr Källmans skrivelseförslag. Det har tidigare under debatten antytts, att genom den nya lagen vissa utgifter, som nu äliga fattigvårdssamhällena, överföras dels på staten, dels på landstingen. De ökade utgifter, som komma på grund av föreliggande lagförslag, skola icke underskattas, men böra icke heller överskattas. Vad man mest fruktar är byggandet av de så kallade ålderdomshemmen. Jag tror, att de farhågor, som herr Källman antytt i sin reservation, att de små samhällena på 500 och 600 invånare skola ekonomiskt gå under, äro överdrivna. Jag kan aldrig föreställa mig, att behovet av ett ålderdomshem kan föreligga i varje sådant samhälle men att samhällena gemensamt ha ett behov av dylika anstalter, och då medger § 6 i utskottets förslag en rätt för två eller flera samhällen att sammansluta sig till ett fattigvårdsområde, och därmed är den fara, herr Källman antyde, undanröjd. Inom utskottet ha även röster höjts för att i enlighet med förslaget om kommunala nybildningar med tvång sammansluta dylika små kommuner till en enda större kommun. Det är icke alltid behov av anstaltsvård som föreligger inom ett samhälle. Lagen anger, att vården bör utgöra dels understöd i hemmen, dels utackordering, och i de fall, där behov av anstaltsvård föreligger, skall sådan beredas behövande, men därav följer icke, att varje fattigvårdssamhälle, huru litet det än må vara, skall ha skyldighet att för meddelande av sådan vård uppföra ett ålderdomshem. I § 31 föreskrives, att närgränsande fattigvårdssamhällen kunna i fråga om anstaltsvård sammansluta sig om byggande av ett ålderdomshem gemensamt. I vissa fall kunna även kommunerna genom dispens befrias från anstaltsbyggande under förutsättning, att anstaltsvård på annat sätt beredes de understödstagare, som äro i behov av densamma. Herr Källmans skäl att av hänsyn till de små kommunernas ålderdomshem tillgripa länskommunerna eller landstingsområdena anser jag därför icke förtjäna något avseende.

Jag kan aldrig föreställa mig, att landstingsområde såsom fattigvårdssamhälle skall utan central ledning kunna övervaka fattigvården. Men även om så vore fallet, fruktar jag, att herr Källmans linje skulle ingripa hämmande i primärkommunernas rörelsefrihet. Den ena primärkommunen skulle göras beroende av den andra, hänsynen till att icke för hårt skattelägga grannkommunerna skulle åstadkomma, icke, som utskottet säger, att ett farligt slöseri med fattigvårdsmedel skulle ifrågasättas, utan snarare

Ang. lag om
fattigvården
n. m.
(Forts.)

en återhållsamhet i det avseendet, som hårdast skulle gå ut över de fattiga själva. Redan nu framträder en tendens i den riktningen. Svenska fattigvårdsförbundet lämnar årligen redogörelse för kostnaden per individ och dag för de å ålderdomshem intagna understödstagarna. Denna statistiska redogörelse har återverkat i kommunerna på det sättet, att varje fattigvårdsstyrelse betraktar det som en hederssak, att icke utgifterna för understödstagarna överstiga medelsiffran för utgifterna inom landet. Vid varje kommunalstämma, då frågan om ansvarsfrihet föreligger, är det med stor tillfredsställelse fattigvårdssamhället beviljar ansvarsfrihet, om styrelsen kan prestera siffror, som visa, att kostnaden för varje understödstagare per dag icke överstiger medelsiffran för landet. Denna tendens till återhållsamhet skulle säkerligen genom herr Källmans förslag sporra varje fattigvårdssamhälle att stoltsera med att deras utgifter för de fattiga icke överstigit grannsamhäl- lenas utgifter.

Att ur ren skattutjämnings synpunkt slå in på de vägar, herr Källman föreslår, kan jag icke finna lämpligt, isynnerhet som utskottets förslag är mycket radikalare, enär detta upptager hela det kommunala skattutjämningsprojektet, under det att herr Källmans förslag upptager endast en fördelning av utgifterna för fattigvården. Då i vanliga fall denna utgiftspost för kommunerna är den minst väsentliga, komme den skattutjämning, som herr Källmans förslag skulle medföra, icke att vara av så stor betydelse.

Vi fingo i förra veckan statistisk årsbok för 1918. I den samma finna vi en tabell om primärkommunernas utgifter för år 1914. Därav framgår, att kommunernas sammanlagda utgifter voro 237,185,574, varav till fattigvården 27,797,170. Salunda utgör den del, som faller på fattigvården endast en relativt liten del av kommunernas utgifter. Att då vidtaga sådana åtgärder som reservanternas föreslå kan icke verka så skattutjämnande i allmänhet, som dessa föreställa sig. Utskottet tar däremot upp frågan i hela dess vidd. Vid §§ 41 och 42 ha gjorts vissa yrkanden motionsvis av herr Bernhard Eriksson om åläggande för staten att bidraga till kommunernas utgifter för fattigvården. Där har utskottet föreslagit en skrivelse, icke om utredning mellan kommunerna av fattigvårdsutgifterna, utan om utredning angående den kommunala beskattningens orättvisa tryck på kommunerna d. v. s. om hela den del av det kommunala skatteproblemet, som berör det olika skattetrycket. När herr Källman därför vädjar till kammaren att följa hans yrkande för att få en utjämning endast om fattigvårdsbördorna, så vill jag också vädja till kammaren att följa utskottet, som tager upp frågan i hela dess vidd. Det är, som jag tidigare sagt, anstaltsvården, som är så betungande. Varför skulle då icke staten kunna subventionera kommuner, som skola bygga ålderdomshem och som ha för stora fattigvårdsutgifter i övrigt? 1917 hjälpte riksdagen de skattetyngda kommunerna. Varför skulle vi icke, som ett provisorium förstås, kunna fort-

sätta på den vägen och hjälpa kommunerna att effektuera den fattigvårdslag, som anses vara så behöfelig. För öfrigt anser jag, att konsekvenserna snarare skulle bjuda reservanterna att följa herr Hult i första kammaren i hans avslag på hela lagförslaget, än att gå den nu föreslagna vägen. Men att följa honom ha reservanterna icke vågat, ty då skulle man bryta sönder hela lagstiftningen och försena hela den humanisering av fattigvården, som man eftersträvar. Jag undrar, om icke samma försening av fattigvårdens humanisering är att befara, om kammaren skulle gå på herr Källmans skrivelseförslag.

*Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)*

Det är helt naturligt, att primärkommunerna i avvaktan på denna utredning skulle uraktlåta att bygga dessa åldersdomhem, som vi anse så nödvändiga, och de skola förvisso använda den respittid av tio år, som är medgiven, innan byggnaderna behöva vara uppförda. En del skulle nog påbörja byggnadsarbetena, men då ha vi sedan detta över oss: Hur skola vi gottgöra dem, som tidigare byggt anstalter av egna medel för att de skola bli likställda med dem, som uppskjuta byggandet i avvaktan på utredning om landstingsbidrag för detta ändamål?

Då jag således, herr talman, anser, att enda förutsättningen för att denna lag skall kunna träda i kraft så fort som möjligt är, att riksdagen följer utskottet, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag men avslag på herr Källmans reservation.

Herr Leander: Herr talman! Såsom framgår av betänkan- det ha herr von Koch från första kammaren och från denna kam- mare herr Strid och undertecknad avgivit ett särskilt yttrande vid den nu föredragna punkten. Vi ha nämligen icke varit riktigt belättna med utskottets motivering. Det framgår emellertid av det yttrande, som herr statsrådet nyss höll, att han står på ungefär samma ståndpunkt som vi med vår reservation velat hävda. Vi ha nämligen i motsats till utskottet å ena sidan icke velat ställa oss alldeles avvisande mot tanken på landstingsområdet såsom fat- tigvårdssamhälle, men vi ha å andra sidan icke heller med samma bestämdhet som herr Källman och hans medreservant kunnat för- orda en dylik anordning utan ansett, att den frågan bör ställas på framtiden. Att det möter vanskligheter att i sådan utsträckning utvidga fattigvårdssamhället, det ha både herr statsrådet och herr Hederstierna samt nu senast herr Hedlund framhållit.

Genom att, såsom herr Källman föreslår, göra en utredning, tror jag, att den reform vi nu stå i begrepp att genomföra, skulle kunna hindras för en ganska lång tid framåt. Härigenom skulle nämligen kommunerna måhända icke gripa sig an med att upp- rätta de anstalter, som de nu enligt lagen skulle åläggas att bygga, och icke heller vidtaga övriga mått och steg för ett bättre ord- nande av sin fattigvård. De skulle nämligen anse, att det icke vore lönt att göra någonting, då ju intet avgörande vore träffat angående fattigvårdssamhällets omfång. Jag och mina medreser- vanter ha velat framhålla, att fattigvårdssamhället borde göras

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

större genom förening mellan flera närliggande landskommuner, vilket vi anse vara den bästa lösningen.

Sannolikt komma kommunerna nu själva att inse fördelen härav, och skulle en eller annan kommun vilja vägra, torde det kunna tagas under överbägande, om icke en sådan kommun kunde bringas att deltaga i en dylik sammanslutning mot sin vilja, såsom ju herr Hederstierna framhållit, ty den, som icke förstår sitt bästa, bör tvingas därtill. Men nu står frågan om kommunala nybildningar på dagordningen, och vi ha med vår reservation endast velat fästa uppmärksamheten på nämnda angelägenhet, utan att framställa något direkt yrkande. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i den nu föredragna punkten.

Frågan om hemortsrätten komma vi ju till litet längre fram, men eftersom herr Hederstierna berört denna fråga redan nu, vill jag tillkännagiva, att jag för min del tror, att vi genom att lägga den faktiska mantalsskrivningen till grund för hemortsrätten uppenbarligen vinna mest klarhet och reda, även om man därmed icke kommit ifrån alla svårigheter. Svårigheterna bli dock, så vitt jag kan förstå, mindre därigenom än genom att följa herr Hederstierna i hans förslag. Han har ju redan framhållit, att kommunerna säkerligen efter detta komma att vaka över, att inga obehöriga bliva mantalsskrivna inom kommunen, och den samhörighet som man vill skall finnas mellan understödstagarna och samhället är väl ändå, när en person kommit i den ställningen, att han behöver fattigunderstöd, ganska problematisk. Därom få vi dock tillfälle att resonera sedan, förmodar jag.

Den av herr Törnkvist berörda frågan kommer väl även att senare diskuteras, såvitt han icke kommer att tåga, när vi komma fram till punkten, som berör hans motion. Jag vill bara erinra om, att allt tvångsarbete ådömes ju nu på administrativ väg, varför det icke är skäl att göra undantag för de personer, varom här är fråga. Man får tänka på, att dessa individer ju äro de svåraste bland alla. Men vill man tänka på dem och ömma för dem, såsom herr Törnkvist vill och önskar göra, tror jag, att Konungens Befallningshavande icke kommer att gå fram med större stränghet mot dem än hvad en domstol skulle göra, utan snarare tvärtom.

Herr Törnkvist framställde vidare en fråga och undrade, om det av utskottet förordade dröjsmålet med att taga ståndpunkt till de frågor, som han nu gjort, endast skulle gälla förfarandet vid ådömande av tvångsarbete, eller om det skulle gälla tiden för det samma. Ja det är klart, att det gäller båda dessa saker. Ty kommer nu en ändring att ske rörande förfarandet vid ådömande av tvångsarbete, så att domstolarna framdeles skola göra detta, så följa även dessa personer varom nu är fråga med, och vad tiden angår, kommer väl även den att utsträckas på lämpligt sätt. Detta har utskottet för närvarande dock icke velat taga ståndpunkt till utan överlämnat åt framtiden.

Jag ber som sagt, herr talman, att få yrka bifall till den punkt som nu är föredragen.

*Ang. lag om
fattigvården
m. m.*

(Forts.)

Herr vice talmannen Hamilton: Ja, herr talman, även om man kunnat hysa förhoppning om, att efter så lång tids väntan ett mera genomgripande förslag skulle hava framkommit från fattigvårdskommittén, får man dock hälsa det förslag, som nu föreligger, välkommet.

Det är ju tydligt, att detta förslag icke kommer att förbättra fattigvården i de kommuner, där denna redan skötes väl. Själv har jag varit fattigvårdsstyrelsens ordförande i ett trettio-tal år, och så vitt jag kan se, ger icke detta förslag möjlighet att lämna större rättigheter i fråga om de fattigas vård än jag för min del redan förut tagit mig friheten göra. I de samhällen åter, där fattigvården skötts illa, kunna fattigvårdsstyrelserna åläggas att taga bättre vård om de fattiga, sedan denna lag kommit till stånd. Att fattigvården varit illa skött i många kommuner har nog i de flesta fall icke varit beroende på bristande intresse, utan på bristande ekonomisk bärkraft hos respektive kommuner. Mången fattigvårdsstyrelse och mången ordförande i sådan styrelse ha helt säkert önskat bereda det bättre för de fattiga, men man har alltid måst tänka på att skatt även uttages hos de mindre bemedlade i kommunen, och när dessa mindre bemedlade nödgats betala 10, 15 kronor per bevillningskrona i kommunalskatt, då har man dragit sig för att ordna fattigvården så som den rätteligen borde vara ordnad.

Vad som först och främst bör krävas, är att kommunerna beredas tillräcklig bärkraft för att kunna genomföra det förslag, som nu föreligger. Man har från visst håll tänkt sig att sammanslå kommunerna till större enheter. Men vad gagnar väl det? Det är möjligt, att det då blir lättare att åstadkomma en anstalt, men i övrigt skulle man slå ihop tre à fyra fattiga kommuner med lika många fattiga att understödja, så blir fattigdomen lika stor i alla fall, och underhållet blir lika betungande för kommunen.

Man har även tänkt sig att låta landstingen sköta om fattigvården. Jag tror, att landstinget som en sådan enhet är alltför stor, och lägger man bördan på detta, kommer man icke åt den stora förmögenheten iorstäderna. Jag håller därför före, att det riktigaste är, att kommunerna få sköta sin fattigvård själva, men att de därvidlag få ett kraftigt understöd av staten. Fattigvården är en gemensam angelägenhet för landet; den ene fattige bör icke ha sämre vård än den andre, därför att han bor i ett fattigare samhälle, utan man måste se till, att alla fattiga i landet få en tillfredsställande vård. Jag anser därför, att det viktigaste är, att staten mer än man tänkt sig i förslaget, skall bidraga till fattigvårdens understödjande, och att skatten därför, ävensom skatten för skolväsendet, bör utgå progressivt, så att de mera bärkraftiga få betala mer till dessa ändamål än de mindre bärkraftiga. Först när kostnaderna för dessa ändamål bestridas huvudsakligen

Aug. lag om fattigvården av staten, kunna vi få det ordentligt ställt med dessa frågor i vårt land.

m. m.
(Forts.)

Jag har för övrigt icke annat yrkande i detta avseende än om bifall till utskottets förslag.

Herr Hamrin: Då jag, herr talman, icke kan ansluta mig till det lovprisande av det föreliggande lagförslaget, som åtskilliga av de föregående talarna gjort, tillåter jag mig att yttra några ord härom vid början av behandlingen av detta ärende.

Jag måste då säga, att under de få åren jag suttit i riksdagen, har jag icke någon gång känt en sådan besvikelse vid genomläsandet av ett förslag, som då jag läste Kungl. Maj:ts proposition rörande den nya fattigvårdslagstiftningen. Det är, såsom förut betonats, resultatet av elva års arbete, som vi i dag behandla. Fattigvårdskommitténs arbete har resulterat i en mängd utredningar med en massa tabeller, som tagit tusentals sidor i anspråk, men resultatet, det verkliga resultat som man velat vinna för de fattiga i landet, kan man karakterisera med att man sökt sätta några nya klutar på ett gammalt kläde.

Det förefaller mig också, som om utskottets samtliga ledamöter hade haft en förnimmelse av samma sak, ty om herrarna undersöka utskottets utlåtande, skola herrarna finna, att icke en enda av utskottets ledamöter står bakom hela detta utskottsförslag. Så vitt jag räknat rätt, finnas nämligen samtliga sexton ledamöter upptagna bland reservanterna.

En framstående tidning skrev härom dagen några ord, som jag i samband härmed tillåter mig citera: »Det förslag till ny fattigvårdslagstiftning, som av Kungl. Maj:t framlagts, är på intet sätt av någon revolutionerande beskaffenhet. Det mest typiska i den gamla lagen finnes fortfarande kvar, och endast här och där ha nyheter införts, vilka ofta äro av nog så vittgående betydelse, men som dock ingalunda kunna sägas giva lagen en ny karaktär.»

Den tidning jag här citerat, säger alltså, att det typiska finnes kvar. Och sannerligen, när man genomläser lagförslaget, finner man det på varje sida. Det står fortfarande kvar, att de fattiga åldringarna skola ställas under fattigvårdsstyrelsens målsmanskap och mot sin vilja sändas till fattighusen. Man kan visserligen kalla dessa anstalter med andra namn, ålderdomshem, fattigvårdshem, försörjningshem och så vidare, men över dörren till samtliga dessa inrättningar står alltjämt skrivet ett ord, som de fattiga alltid utläsa på ett och samma sätt, och det ordet är: fattighuset. Vi veta alla, att denna inrättning utgör skräcken och fasan för så många fattiga i vårt land, och detta typiska, det kommer alltjämt att finnas kvar.

Man säger, att fattigvårdsprocesserna komma att minskas, och man har vidtagit åtgärder för att så skall komma att ske. Jag tror också i likhet med utskottet att detta kommer att bli fallet, men det står fortfarande kvar, att de fattiga skola transporteras och sändas från den ena kommunen till den andra. Visserligen

säges det, att detta icke skall ske med mindre de fattiga tillåta det, men den som har den minsta erfarenhet om dessa förhållanden särskilt i städerna. varifrån min erfarenhet naturligtvis är hämtad, han vet, att när en människa råkat under fattigvårdens målsmanskap, nedbruten till kropp och själ, då fordras det mycken kraft och energi för att hon skall reagera mot dessa beslut att skicka bort henne; en sådan människa har ingen kraft kvar utan måste följa den order hon får från styrelsen eller vederbörande person, som har med saken att göra.

*Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)*

Herr Törnkvist har behandlat en sak, som jag tänker uppehålla mig litet vid, nämligen tilläggen till §§ 75 och 76. Jag vill för min del blott understryka vad han sade, att man i det avseendet sätter likhetstecken mellan brottslingar och dessa fattiga, vilka dock icke gjort annat ont än att de under hela sitt liv fatt bo på den mörka sidan för att till slut, när de äro gamla och utslitna, hamna hos fattigvården.

Det enda, som enligt mitt förmenande är av ett verkligt värde i detta förslag, är inrättande av statsinspektion. Men även härutinnan vågar jag säga, att om man närmare undersöker inspektionerna och betänker huru många fattigvårdssamhällen, som dessa åtta inspektörer skola genomgå, så skall man snart finna, att det blir ett sådant arbete för dem, att de där inspektionerna i verkligheten komma att få jämförelsevis ringa betydelse. Så vitt jag kan beräkna, blir det väl så, att en inspektör får möjlighet att besöka de olika kommunerna en gång vartannat år. Skulle dessa inspektioner gå ut på att inspektörerna i någon mån åtminstone böra söka sätta sig in i de olika understödstagarnas förhållanden, hur de bli behandlade och hur pass rikligt de bliva tillgodosedda, när det gäller livets uppehälle och nödortf, så torde man böra erinra sig, att dessa inspektörer ha ett material, uppgående till omkring en kvarts miljon personer. Hur tro herrarna, att denna inspektion skall kunna medföra så goda, ja storslagna resultat, som man härutinnan vill göra gällande? Redan nu råda för övrigt, åtminstone i de större städerna, i fråga om fattigvården förhållanden, som äro långt bättre än de, som förutsättas icke blott i den lag vi för närvarande ha, utan även i den, som väl riksdagen, enligt vad jag tror, nu kommer att antaga.

Jag vill blott erinra om, att i en del städer ha vi Elberfeldsystemet infört. Vi ha sålunda detta enligt min mening mycket goda system infört i Jönköping sedan många år tillbaka, och detta system verkar, när man har lyckats få lämpliga vårdare, barmhärtiga människor med känsla och hjärta, synnerligen fördelaktigt och bra. Men hela detta system är i denna lag så vitt jag kunnat finna endast behandlat i förbigående i en eller två paragrafer. Men när fattigvårdsinspektörerna ute på landsbygden i de mindre kommunerna finna förhållandena vara sådana, att de måste ingripa, då måste de, menar jag, också på andra håll, där man ligger det ringaste över den gränsen, godkänna mycket, som står långt under

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

den nivå man lyckats komma upp till i de kommuner, där man vidtagit bättre skyddsåtgärder för de fattiga.

Nu är det ju på detta område som på de flesta andra så, att det är lätt att kritisera, men svårt att draga upp riktlinjerna för något nytt. Jag vill icke heller göra anspråk på att kunna uppdraga några nya riktlinjer härutinnan, och ingen människa kan väl begära det, när framstående män varit sysselsatta med detta ämne i över elva år, utan att de ha kommit längre än vad de gjort. Men jag har tänkt mig, att i den mån som orsakerna till så mycket ont försvinner, i den mån samhället avalkoholiseras och spriten icke göres tillgänglig för så många människor som hittills, i samma mån skall det vara möjligt att minska de fattigas antal. Den som trots alla dessa restriktioner och alla åtgärder på detta område dock blir urståndsatt att försörja sig och de sina kommer att hänvisas till särskilda anstalter, för vilket ändamål vi ju också ha internering av alkoholister.

Jag hade vidare hoppats, att på det nuvarande pensioneringssystemet skulle uppföras en påbyggnad och ske en utvidgning, varigenom antalet av dem, som andra människor behöva taga vård om, i betydlig grad skulle minskas. Barnen och de ogifta mödrarna höra icke hemma på anstalter varom här är fråga, utan de böra och skola understödjas på andra sätt och under andra former. Sedan återstå givetvis många stackars människor, som äro urståndsatta att försörja sig, människor, som aldrig fått ett öre över till sin ålderdom utan tryckts ned av nöd och bekymmer av olika slag. Jag är dock nog sangvinisk att hoppas, att vi kommit så långt i denna tid, att vi kunna bereda dem en annan ålderdom än den, som kommer att beredas dem genom antagande av det föreliggande förslaget. Ja, jag går så långt, att jag säger, att jag hoppas, att dessa, för att använda samma uttryck som jag nyss brukade, dessa som intet annat gjort än att de råkat bli fattiga, skola bli föremål för samhällets särskilda omvårdnad på gamla dagar och betraktas som samhällets skyddslingar. För att kunna åstadkomma detta är det klart, att man icke kan utgå från detta förslag. En kraftansträngning hade varit nödvändig och framför allt är det omöjligt att tänka sig, att de små, av skatter nedtyngda landskommunerna skola kunna åstadkomma något resultat i den riktning jag nu antytt. Det är givet, att det blir nödvändigt att skaffa fattigvårdssamhällen av andra dimensioner och lägga bördorna på ett annat sätt, än detta lagförslag vill göra, ty skall man fullfölja de riktlinjer, som här utstakats, förefaller det mig, att man blir nödsakad bevilja alla kommuner i vårt land särskilt fattigvårdsunderstöd och på detta sätt komplettera den lag, som nu är föreslagen.

Det är vidare uppenbart, att när man skulle gå till en reformering i den riktning, som jag vågat antyda, då hade man ju bort börja med att redogöra för de ekonomiska konsekvenserna av sådana förslag och sökt reda ut, var man skulle förlägga bördorna. Med andra ord man borde först ha beräknat kostnaderna och sedan

byggt upp det övriga. Här synes det mig, att man börjat på ett annat sätt. Man har först byggt upp systemet, och sedan tvistar man om var pengarna skola tagas eller om de som skola bestrida kostnaderna ha råd till det.

*Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)*

Men är det något område där man bör tillämpa de icke blott allmängiltiga utan även gudomliga orden, att de starka skola bära de svagas bördor, och att den som mycket är givet, av honom skall och mycket varda utkrävt, så är det när det gäller att underhålla de fattiga i vårt land.

Herr Karlsson i Sandviken: Herr talman! Man kunde ha haft fog att, när förslaget framkom, yrka direkt avslag på hela lagen såsom sådan. Men elva års arbete ligger dock bakom det förslag vi nu behandla, och därför kunde man befara, att vi fått vänta i ännu elva år, innan vi fått ett förslag som mera överensstämt med tidens krav. Därför får man också svälja lagen sådan den är och taga den, ehuru man må hoppas, att de reformer, som anses nödvändiga efter lagens ikraftträdande, också må komma att beaktas av dem, som haft hand om lagstiftningen på området.

Jag skall icke alls uppehålla mig länge vid detta utan endast beröra en fråga, som utskottets vice ordförande vidrörde i sitt inledningsanförande. Det var då han sade: att ändra namnet på fattigvården spelar ingen roll alls. Därmed menade han sig hava sagt så mycket, att något mera icke behövs sägas om saken. Vi veta dock, vilket omdöme som den förutvarande fattigvårdslagstiftningen såsom sådan har haft, och detta omdöme kommer givetvis också att i framtiden vidhänga den lagstiftning, som riksdagen nu går att besluta. Och kan man då tänka sig att i någon mån kunna få bort hela detta vanrykte över fattigvårdslagstiftningen såsom sådan genom att ändra namnet, utan att man kan tänka sig, att därmed uppstå stora svårigheter, då bör man enligt mitt sätt att se saken icke draga sig för att ändra hela namnet såsom sådant, då vi givetvis få bort allt, som vidlåder den förutvarande lagen. Det talas redan i propositionen om att ändra namnet fattiggård till ålderdomshem. Det talas i den nuvarande lagen om försörjningsplikt och att varje person är pliktig att försörja sig, men det talas icke om att samhället har försörjningsplikt gentemot de personer, som enligt lagens 1 § skulle äga försörjning från samhällets sida.

Om vi se på lagens första paragraf, finna vi, att samhället är skyldigt att försörja dessa personer i överensstämmelse med vad lagen stadgar, och därför kan man säga, att det är försörjning samhället är skyldigt dessa personer i den mån det kan bestrida densamma.

På denna grund ber jag att med dessa korta ord få yrka, att i 5 § ordet fattigvårdssamhälle utbytes mot försörjningssamhälle och att försörjningsvård sättes i stället för fattigvård.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig

Ang. lag om
fattigvården
m. m.
(Forts.)

för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställen av herr tal-
mannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande ut-
låtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan
upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt ut-
färdat anslag komme att fortsättas.

§ 9.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Kjellberg*, nr 437, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition,
nr 260, angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalerna vid
de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet, folkskoleseminaria-
rierna, folk- och småskolorna, de högre folkskolorna och de kommun-
ala mellanskolorna;

herr *Welin*, nr 438 och 439, i anledning av samma proposition;
samt

herrar *Moberger* och *Hamrin*, nr 440, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition, nr 363, med förslag till förordning om ändrad ly-
delse av 17 § 5 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående för-
säljning av rusdrycker m. m.

Nämnda motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 10.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 409, angående reglering av avlöningsförhållanden m. m. för
personal vid statens hospital och asyler;

nr 407, angående tillfälliga lönetillägg till tjänstemän vid tull-
verket m. m.;

nr 420, om höjande av andra huvudtitelns ordinarie förslags-
anslag till ersättning åt domare, vittnen och parter;

nr 424, angående förbättring av sekreterarens hos justitiekanslers-
ämbetet tjänsteställning och avlöning;

nr 415, angående vissa ändringar i gällande bestämmelser om
understöd av statsmedel åt föreningar för beredande av driftkredit
åt idkare av mindre jordbruk; och

nr 426, angående försäljning till staden Eslöv av kronoegendo-
men Eslöv nr 15 och 17 i Malmöhus län.

Ifrågavarande propositioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,34 e. m.

In fidem
Per Cronvall.